EEFA

ECONOMISCHE EN ECONOMETRISCHE FACULTEITSVERENIGING AMSTERDAM

FACULTEIT DER ECONOMISCHE WETENSCHAPPEN EN ECONOMETRIE

ROSTRA

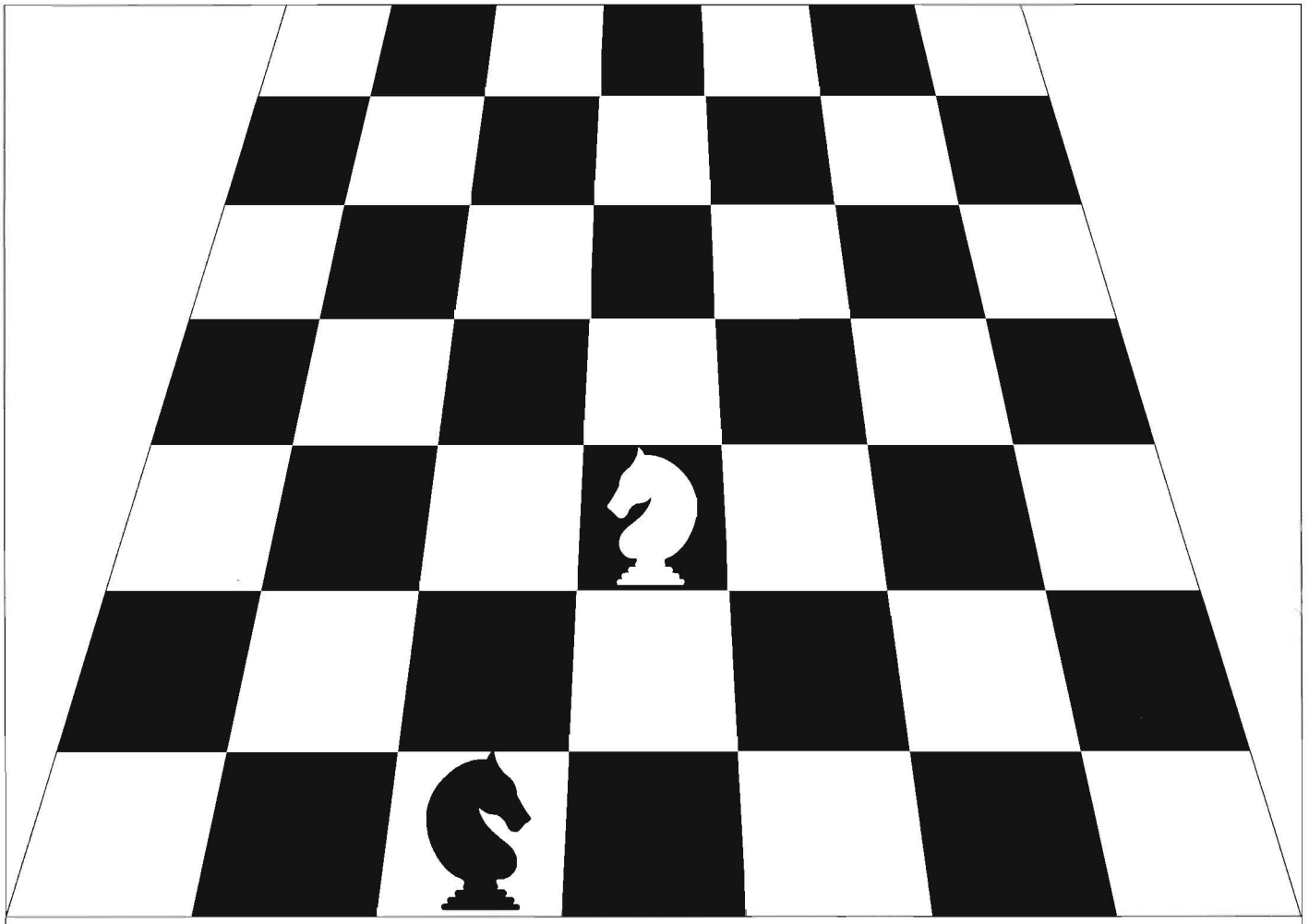
ECONOMICA

Amsterdamse Congresweek 26, 27 en 28 april

MAART 1995

CONGRESSPECIAL

JOUW ZET

De eerste zet kan de rest van het spel bepalen.

Een zet in onze richting zou een goede start van je carrière kunnen betekenen.

Tillinghast is een internationaal actuarieel en management adviesbureau. Onze klantenkring bestaat uit levens- en schadeverzekeraars en andere financiële instellingen over de hele wereld.

Bij ons krijgen afgestudeerden de kans om hun kennis toe te passen als actuaris en als adviseur in een veeleisende internationale omgeving.

Wij zoeken medewerkers die zowel communicatieve als inhoudelijke kwaliteiten hebben. Want voor een actuarieel adviseur zijn beide even belangrijk.

Tillinghast.
Een zet vooruit.

Tillinghast
Rhijnspoorplein 14-18
1018 TX Amsterdam

Tel: 020-520 8888

Tillinghast

A Towers Perrin Company

Inhoud

Amsterdamse Congresweek

Voor de eerste keer wordt er samen door de verschillende associaties van de E.E.F.A. een congresweek georganiseerd, in Rostra Economica komen vanaf pagina 17 alle ins en outs van deze week aan de orde.

17 - 39 **Amsterdamse Congresweek**

4 **De economie van stadslucht**
Een Amsterdamse vertelling — *dr A.C.M. Jansen*

8 **Scientology**
De kunst van het geld verdienen — *Jesssica du Marchie Sarvaas, Merijn Rengers*

11 **Prof. dr J.J. Klant (1915-1994)**
Een veelzijdig mens — *drs R. de Klerk*

12 **Het multiplier-effect van een slof en een oude voetbalschoen**
Paul Kraan, Carl van Schagen

14 **Meer kans in de banenpool?**
De overheid maakt werk van uitkeringen — *Ib Waterreus*

40 **Het bioscoopkaartje**
De opmars van de megabioscoop — *Rodrigo Altamirano*

44 **De Amsterdamse economie in vogelvlucht**
drs T.Poot, drs C. van der Vegt

46 **De Beurs van Berlage**
De handel en wandel aan het Damrak — *Hans Lingeman, Robert Scheerder*

50 **Studeren in Korea**
G. Winnink

52 **Ome Jan in Amsterdam**
De geschiedenis van de Stadsbank van Lening — *Olav Velthuis*

47 **Afreekening**

48 **Agenda**

51 **De Amsterdamse School**

55 **Roetersstraat 11**

Redactioneel

ECONOMEN ALLER LANDEN, VERENIGT U.

De gemiddelde economiestudent in verre oorden beleeft vandaag de dag van zijn leven. Een teken van verbroedering uit 's lands hoofdstad ligt op de deurmat. De slaperige student wrijft nog eens in zijn ogen, maar het is echt waar. Daar, voor zijn in geruite pantoffeltjes gestoken voeten, ligt de Rostra Economica.
Waarom al dat moois, waar heeft hij dat aan te danken?
Eind april vindt de Amsterdamse congresweek plaats en om iedereen hierover in te lichten is dit nummer landelijk verspreid. Om nu de provinciale student over de drempel heen te helpen en zonder angst naar de stad te laten komen heeft de redactie een themanummer gemaakt over Amsterdam. De student wordt ingelicht over het bestuurlijk monstrum dat Amsterdam wordt als stadsprovincie, maar ook over het nieuwe Ajax-stadion in Amsterdam Zuidoost. Hij wordt rondgeleid door de Beurs van Berlage en voorbereid op de komst van de megabioscoop. Hij krijgt een economische stadswandeling door de Amsterdamse binnenstad aangeboden maar gelukkig op tijd gewaarschuwd voor de ronselpraktijken van een aldaar opererende sekte. Als hij teveel souvenirs heeft gekocht is er geen man overboord, met dit epistel vol handige overlevingsstrategieën weet hij precies waar de Stadsbank van Lening nog geld voor geeft. Wil hij graag rondjes rijden

door de stad om deze nog beter te zien? In de Rostra wordt verteld hoe iedereen tramconducteur kan worden met de banenpool.
Met deze gedegen voorbereiding hoeft niemand meer te schromen om onze stad te bezoeken. Waar wacht u nog op? Vervang die morsige kamerjas voor uw flitsende zondagse kiel en ga op weg. (J.S.)

De economie van stadslucht, *een Amsterdamse vertelling*

dr A.C.M. Jansen

Toen ik in de jaren '60 naar Amsterdam kwam om er te wonen, te werken en te recreëren, bood de stad een naargeestige aanblik. Tekenen van verval zag je overal. Er zaten veel gaten in de straatwanden. Van veel gebouwen in de binnenstad hadden de funderingspalen het begeven. Men zag zelfs stutten in de directe omgeving van het Paleis op de Dam. Op het Economisch-Geografisch Instituut bestudeerden we Amsterdam. (De stad werd er niet beter van.) De statistieken van vestingen en werkzame personen bevestigden de naargeestigheid. De negatieve saldi golden niet alleen de binnenstad, maar ook de rest van de 'vooroorlogse' bebouwing. Die was nog meer verpauperd.

Ik herinner me mijn eerste bezoek aan de Dapperbuurt. De smalle trap naar driehoog achter, het trektouw om van boven de voordeur te openen, de opgehangen fietsen in het trapgat; het veel te kleine toilet (feitelijk een hoek van de keuken met een deur ervoor); het granieten gootsteentje; de gasgeiser die, na een plof, een straaltje heet water gaf. Ik vond dat keukentje even treurig als de Dapperstraat zelf, maar ik wist toen ook al dat er mensen domweg gelukkig waren. Met behulp van wetenschapstaal zoals commerciële en industriële suburbanisatie probeerden we de naargeestigheid begrijpelijk te maken.

In de jaren zeventig werd de stedelijke crisis nog veel erger. In de Kalverstraat liep de leegstand van winkels op tot meer dan 10%. In de Haarlemmerstraat huurde een student een winkel om goedkoper te kunnen wonen dan op een kamer. De verloedering van de stad - zo zag men dat toen - bereikte een apotheose toen Beate Ushe een winkel in sexartikelen in de Kalverstraat vestigde. Dumpzaken en de praktijk van het kortstondig huren van lege winkels voor ramsj- en tweedehandsgoederen, deden verder afbreuk aan de status van het kernwinkelapparaat. Ook de komst van een paar patatzaken in de aanloopstraatjes naar de Kalverstraat gaf aanleiding tot treurnis, want het was destijds niet gepast om lopend over straat te eten, laat staan in de Kalverstraat. De vuilnisbakken waren er in ieder geval niet op berekend. Economisch georiënteerde stadsdeskundigen, die spraken over de verloederende binnenstad en hun deskundige adviezen verpakten in bereikbaarheidstaal, hadden weinig oog voor dit weliswaar onvoorspelbare, maar toch heel werkelijke gevolg van de welvaartsgroei.

Statistisch onderzoek

Halverwege de jaren zeventig begonnen voor mij de statistieken te liegen. De termen industriële en commerciële suburbanisatie verloren hun glans en de percentages hun objectiviteit. De aanleiding vormden de statistieken zelf. Voor mijn onderzoek naar stedelijke economische processen kreeg ik, bij hoge uitzondering, toegang tot het basismateriaal van de 'mutatiestatistiek' die in Amsterdam werd opgezet. Van de bedrijvigheid werden oprichting, opheffing, migratie en verandering van economische functie geregistreerd.

Confrontatie van het basismateriaal met 'het veld' leidde tot de conclusie dat er bij meer dan een kwart van de populatie iets niet klopte. Bovendien bleek hoe intensief en chaotisch het stedelijk economisch proces verliep; iets wat in de statistieken verborgen bleef. (Er wordt in de economische wetenschappen een onevenredige hoeveelheid tijd besteed aan de bewerking van onwerkelijke feiten.)

'Look at real cities'

Inmiddels begon ik mijn ogen te geloven, daartoe aangemoedigd door een boek van Jane Jacobs; een boek overigens dat iedere economisch georiënteerde stadsdeskundige

'De erosie van het traditionele maaltijd moment'

kan worden aangeraden; een boek uit 1961, dat sindsdien vrijwel onafgebroken verkrijgbaar is geweest in de betere boekhandel en dat in 1994 de zoveelste herdruk beleefde; een boek dat begint met: 'The scenes that illustrate this book are all about us. For illustrations, please look closely at real cities. While you are looking you might as well also listen, linger, and think about what you see'. Terwijl de uit de statistieken afgeleide percentages negatief bleven en in sommige gevallen zelfs per saldo negatiever werden dan voorheen, zag ik het stedelijk economisch proces: oplevinkjes naast neergangetjes, naast moeilijk in opleving of neergang aan te duiden veranderingen. Maar per saldo ging de stad toch langzaam maar zeker beter ogen. Over allerlei stedelijk-economische situaties zijn aan het Economisch-Geografisch Instituut prachtige scripties geschreven.

De achteruitgang van het economisch leven in het vooroorlogse Amsterdam bleek een belangrijke basis voor vernieuwing. Dat is, in tegenstelling tot wat de mutatiestatistieken lieten zien, niet alleen een kwestie van de komst van nieuwe economische activiteit. In verband met de uitkomst van het stedelijk-economisch proces moet eerst en vooral worden opgemerkt dat het reële inkomen in Nederland de laatste paar decennia gigantisch is gegroeid. Dat zorgde ervoor dat Nederland zich - ook geografisch gezien - een ruimere jas ging aanmeten. Door de groei van de welvaart kwam er per Nederlander meer woonoppervlak, meer winkeloppervlak en veel meer ruimte voor de auto. Op deze tendens vormde de binnenstad van Amsterdam geen uitzondering. De grotere behoefte aan ruimte vormt de logica achter het merkwaardige verschijnsel dat in de binnenstad na de oorlog het aantal banen vrijwel is gehalveerd, terwijl anno 1995 de binnenstad er toch nog vol en vitaal uitziet. Naast commerciële suburbanisatie, waarbij dus bedrijvigheid uit de stad verdween, zien we de ontwikkeling van een aantal typische binnenstadsfuncties buiten de historische binnenstad, maar binnen de aangrenzende vooroorlogse delen van de stad. Een soort uitbreiding van de binnenstad dus. De bestudering van de nieuwe of vernieuwende economische activiteit laat zien dat dit vooroorlogse deel van de stad een belangrijk incubatiemilieu vertegenwoordigt. Dit wordt door Jacobs kernachtig onder woorden gebracht met de opmerking dat 'old activities can use new buildings, new activities must use old buildings'. Lege bedrijfsruimte op vaak marginale lokaties in de oude delen van de stad bleken in Amsterdam de voedingsbodem voor een zeer grote variatie aan probeersels in de sfeer van bewoning, produktie, dienstverlening en verkoop. De variatie, de diversiteit, is er extremer door geworden. Het is een letterlijk onbeschrijfelijke chaos, waar geen vat op te krijgen is. Maar laat ik de wonderlijke en extreme variatie onder de aandacht brengen aan de hand van een korte opsomming.

In een straal van 100 meter van de Dam bevindt zich de Bijenkorf, maar ook een condomerie. Men kan er tweedehands kleding per kilo kopen, maar ook een jurk van 1.600 gulden. De duurste zonnebril die er te krijgen is, kost 695 gulden. Men kan er de sigaren van Hajenius kopen, maar ook de beste en de goedkoopste marihuana van heel Europa. Op deze oppervlakte is de grootste winkel bijna duizend keer zo groot als de kleinste. Een aantal winkels zorgt voor een zeer specialistisch aanbod van porno, maar ook de boekhandel die de meeste Franse boeken in voorraad heeft is hier gevestigd. Men treft er Capsicum, een zaak die zijden stoffen verkoopt, op 10 meter afstand van de junk die een onsje gebakken inktvisringetjes koopt bij één van de beste visboeren van Amsterdam. Men treft er twee oude winkels aan met tientallen soorten koffie, maar ook een McDonalds met altijd en eeuwig dezelfde hamburger. Het hele jaar door zijn er frikadellen te koop op 30 meter afstand van de diamantair. Naast het Kinderkookcafé zit ook nog een fietsenmaker, een Duitse hippie die een band plakt voor vijf gulden. Om de hoek is de gestroomlijnde perfectie van het kapitalisme aan de orde: in het SAS Hotel betaalt men voor een nachtje slapen vele malen de maandhuur van genoemde fietsenmaker. Maar in die zelfde honderd meter slapen ook toeristen voor dertig gulden per nacht.

De laatste jaren zien we merkwaardige functies verschijnen op de eerste verdiepingen van panden: filialen van buitenlandse banken (Turkse, bijvoorbeeld), snookercentra, prostitutie. Op de bovenverdiepingen van de winkelpanden in de Kalverstraat proberen ambtenaren en politici met visie de leegstand om te zetten in een woonfunctie.

Banken, prostitutie, snookercentra, maar ook woningen vertegenwoordigen volgens Jane Jacobs primaire functies, waarvan er, voor het bereiken van vitale stedelijkheid, niet genoeg op één plaats kunnen bestaan. Haar inzicht, dat de eerste verdieping (ook vanwege de lage huur) een extra dimensie geeft aan de stedelijke economie, treft men nog wel eens aan in de urbane economische literatuur. Maar dat zij de woonfunctie, naast banken en prostitutie, op de eerste verdieping als primaire functie ziet, wekt verwarring. Haar idee dat *activities* niet noodzakelijkerwijze *economic activities* behelzen, maar toch bijdragen aan de extreme diversiteit, kan evenmin rekenen op grote aandacht van wetenschappelijke zijde. Dat zij op basis van dit alles 'suggesties' formuleerde om die extreme diversiteit op bepaalde plaatsen te bevorderen en daarmee de economische vitaliteit van de stad te stimuleren, kwam haar op venijnige kritiek te staan. Want aan de toetsbaarheid ervan ontbrak wel het een en ander; althans volgens wetenschappelijke spelregels. Studies aan het Economisch-Geografisch Instituut lieten evenwel zien dat de voorwaarden ter stimulering van extreme diversiteit in Amsterdam deels aanwezig waren, maar deels ook werden gecreëerd: door toeval, door de crisis waarin de vooroorlogse delen van de stad kwamen te verkeren, en door suburbanisatie. Het boek van Jacobs zondigt tegen de spelregels, maar de economische stad heeft nu eenmaal weinig van doen met de bedrijvige stad en nog minder met Amsterdam. Daarom heeft het boek van Jacobs handboekwaarde.

'Understanding the present'

De chaos, het heden, kan in de stad op andere manieren dan door opsomming worden benaderd; misschien zelfs enigszins begrijpelijk worden gemaakt. Daarbij zullen we het voor lief moeten nemen dat ons observatie-

Price Waterhouse

U Krijgt De Carrière Die U Verdient

Actief in Nederland sinds 1916 richt Price Waterhouse zich via kantoren in Amsterdam, Den Haag, Deventer, Eindhoven en Rotterdam op grote en middelgrote Nederlandse ondernemingen met een internationale actieradius. Met ruim 570 medewerkers speelt de Nederlandse praktijk ook een belangrijke rol bij de dienstverlening aan onze grote internationale cliënten. Voor onze verschillende kantoren zoeken wij de beste

AANKOMENDE ACCOUNTANTS (M/V)

Bedrijfseconomen die niet alleen de cijfers controleren maar ook als 'allround' bedrijfsadviseur door en door betrouwbare partners van onze cliënten zijn.

Sterke persoonlijkheden met een gezonde dosis ambitie die bereid zijn zich in te zetten voor de organisatie, verantwoordelijkheid willen nemen, commercieel kunnen denken en hun kwaliteiten weten te benutten bij een actieve benadering van de markt, kunnen bij Price Waterhouse al snel heel ver komen.

Wie bij Price Waterhouse komt werken, promoveert namelijk al na twee jaar tot Senior, waarna een snelle doorgroei tot Assistant Manager, Manager, Senior Manager en uiteindelijk tot het Partnership mogelijk is.

Price Waterhouse kent een zeer uitgebreid programma van interne opleidingen dat niet alleen in Nederland, maar ook in de overige Europese landen gegeven wordt. Daarnaast zorgt Price Waterhouse voor intensieve persoonlijke begeleiding door ervaren managers.

Wij zoeken dus niet de eerste de beste. Daar stellen we ook geen gewone baan tegenover maar een carrière in de ruimste zin des woords. Uw kansen beginnen met een doctoraal bedrijfseconomie.

Meer weten of kennismaken?
Neemt u dan contact op met Marjolein Meijer (Recruiter), tel. 070 - 3108 308.
Uw sollicitatie richt u aan Price Waterhouse, tav Marjolein Meijer, Postbus 30439, 2500 GK Den Haag.

Bij Price Waterhouse Bent U Niet De Eerste De Beste

Price Waterhouse

ACCOUNTANCY - BELASTINGADVIES - MANAGEMENT CONSULTANCY - CORPORATE FINANCE - ADMINISTRATIEVE DIENSTVERLENING

vermogen, zelfs met de ogen open, beperkt is. Bij mij althans duurde het jaren voordat ik de 'verloederingsverschijnselen' in en rond de Kalverstraat van destijds in een ander licht ging zien, namelijk als voorbode, als *unaverage clues* (Jacobs) voor het begrip van een stedelijk economisch proces.

Of is het te ver gezocht om de komst van de patattenten in het kernwinkelapparaat destijds te zien als een eerste signaal van een culturele verandering die kan worden samengevat als 'de erosie van het traditionele maaltijdmoment'? Dat waren de woorden in een NOS-journaal in november 1994 van een vertegenwoordiger van de snackbranche, waarvan de jaaromzet thans zo'n zes miljard gulden bedraagt. Inmiddels telt het Amsterdamse kernwinkelapparaat meer dan honderd *fastfood*-gelegenheden in een rijke variatie. Er wordt niet alleen meer op straat gegeten, maar ook meer buitenshuis. Het traditionele maaltijdmoment speelt zich steeds meer af in het zeer sterk gegroeide aantal eetgelegenheden. In de extreme variatie valt vooral de opkomst van de goedkope eethuizen op. Het zal vast iets te maken hebben met het toerisme en met de minder dominant geworden positie van het modale huishouden.

En is het te ver gezocht om voor de opkomst van de gespecialiseerde tweedehands boekwinkel te verwijzen naar de ramsj-zaken, die vroeger op tijdelijke, korte huurcontracten de 'verloederende' Kalverstraat vulden? Onderzoek liet een opmerkelijke groei zien van het aantal boekhandels in de binnenstad van Amsterdam. Sommige zijn extreem gespecialiseerd, zoals de gastronomische, de Japanse, de homosexuele, de Chinese, de esoterische en de Arabische. Ze laten zien dat Amsterdam cosmopolitischer is geworden. Ook andere activiteiten wijzen daarop. Ze vonden accommodatie in de oude delen van de stad. Gelukkig, want Amsterdam was in de jaren zestig niet alleen naargeestig, maar ook opmerkelijk provinciaal. Die boekhandels bevinden zich niet in het kernwinkelapparaat, maar wel in de binnenstad, dus op een centrale lokatie die wat goedkoper is.

Veel nieuwe boekhandels werden gestart door vrouwelijke ondernemers, een voor Nederland betrekkelijk nieuw verschijnsel. Hetzelfde geldt voor het part-time ondernemerschap, dat men niet alleen in de boekhandelsbranche tegenkomt, maar bij vele andere nieuwe initiatieven in de oude morfologie.

Met deze opmerkingen suggereer ik uiteraard dat er in de vooroorlogse delen van Amsterdam activiteiten zijn gekomen die de moeite van het opmerken waard zijn. Elders zijn nauwelijks van zulke vestigingsplaatsvoorwaarden voorradig. Aan die nieuwe activiteiten zit een diversiteit aan 'emanciparoire elementen'. Dat valt natuurlijk ook te vertellen aan de hand van de geschiedenis van de *hasjkoffieshop*, dat hoogst wonderlijke, van origine Amsterdamse verschijnsel dat aan de basis stond van het (betrekkelijk succesvolle) Nederlandse drugsbeleid.

Stadslucht maakt vrij

De economie van plaatsen valt niet te beschrijven, laat staan te verklaren of te begrijpen. Maar wellicht valt er door de bestudering van het stedelijk economisch proces iets inspirerends over te zeggen. Wellicht, omdat het nog altijd de lezers zijn die daarover oordelen. Het bekende middeleeuwse gezegde 'Stadslucht maakt vrij' zou mijn Amsterdamse verhaal kunnen opsieren. Blijkbaar is er een beetje van die middeleeuwse stadslucht blijven hangen en waren de omstandigheden tijdens de stedelijke crisis van de jaren zeventig er toevallig naar dat er stadslucht vrij kwam. Dat zijn kostbare plaatsen. In het geval van Amsterdam lijkt er dus sprake van een belangwekkend milieu waarvan de kwaliteit een rigoureuze economische benadering verdient.

'Objectiviteit' valt te excuseren, maar urbane economie behoeft een meer behoedzame en rigoureuze benadering: niet al te veel theorie. We weten en kunnen veel en veel minder dan we denken te weten en te kunnen. Stervelingen (dus ook economen) die iets willen begrijpen van Amsterdam, moeten zich realiseren dat de mogelijkheden van economische verkenningen fundamenteel beperkt zijn. Bij rigoureuze wetenschap hoort derhalve bescheidenheid.

Toch zou ik het andere deel van de economie, de economie die hypotheses opstelt en toetst, niet willen missen. U toch ook niet? Natuurlijk niet! 'Objectiviteit' is pretentie, maar valt - zoals gezegd - te excuseren. Ik zou zelfs de alternatieve Amsterdamse Economische Verkenningen niet willen missen, waarin jaarlijks voor Amsterdam de voorspelling van de economische groei worden berekend - tot één cijfer achter de komma nauwkeurig. Hobbies moeten mogen, ook als ze niets om het lijf hebben. Bij ons in Amsterdam beoefenen we de economische wetenschappen rigoureus, maar ook flexibel. Zonder veel kapsones. En zo hoort het ook. *(Wordt vervolgd)*

De auteur is universitair hoofddocent bij de vakgroep Economie der Regio's en van de Sectoren en is medewerker van het Economisch-Geografisch Instituut.

Scientology de kunst van het geld verdienen

Jessica du Marchie Sarvaas
Merijn Rengers

Wie met zijn ziel onder zijn arm door de Kalverstraat wandelt, heeft een grote kans te worden aangeklampt door een schuchtere bebrilde jongeman, die een gratis persoonlijkheidstest aanbiedt. Gratis klinkt aanlokkelijk voor Nederlanders, maar blijkt het lokaas voor duistere praktijken. Wie toehapt wordt meegenomen naar de Scientology Church aan de Nieuwezijds Voorburgwal, waar de grootste en rijkste sekte ter wereld haar Nederlandse hoofdkantoor heeft.

In 1950 publiceerde Lafayette Ron Hubbard, tot dan toe een niet onverdienstelijk sciencefictionschrijver, zijn eerste boek over de menselijke psyche: *Dianetics, The modern science of mental health*. Hierin beschrijft hij hoe alle vormen van menselijk ongeluk en onbehagen voortkomen uit zogenaamde engrammen, onbewuste pijnlijke herinneringen, die zich vanaf de conceptie hebben opgehoopt in de ziel. Om tot een hogere staat van geluk te komen is het nodig je te bevrijden van deze engrammen en daardoor *clear* te worden. Dit vergt echter een lange en kostbare weg van cursussen, sessies en trainingen, kleine stapjes op de Brug naar de totale vrijheid van de geest.

Om dolende zielen op te sporen en bij te staan in dit proces heeft de door Hubbard gestichte organisatie Scientology in vele grote steden ter wereld dependances geopend. Daar wordt een orinterende persoonlijkheidstest afgenomen, de *Oxford Capacity Analysis*, die alle sluimerende problemen aan het licht brengt. De uitkomst van deze test, die de Scientologisten aan argeloze passanten opdringen, is meestal negatief. Een grafiek toont grote mankementen aan de persoonlijkheid, die alleen kunnen worden verholpen door een Dianetics-cursus te volgen.

Tijdens dit programma ondergaat de cursist een onbepaald aantal consulten, *auditing-sessies*, om hem of haar te ontdoen van de invloed van de engrammen. Met behulp van een leugendetector, de E-meter, wordt het verleden van de persoon in kwestie ontrafeld. De aspirant-leden worden hierdoor extra kwetsbaar en afhankelijk van hun 'auditor'. Een andere manier van klantenbinding is mensen tijdens die sessies in een waarschijnlijk zeer prettige trance te brengen, waar ze voor blijven terugkomen. Als hun inkomen niet toereikend is om de uurtarieven van honderden guldens te betalen worden ze overgehaald een hypotheek of persoonlijke lening af te sluiten. Het bereiken van de felbegeerde status clear vergt al gauw een investering van enkele tonnen.

Eenmaal clear, de Brug overgestoken, is er een nieuwe uitdaging, de status *Operating Thetan (OT)*. De mens wordt namelijk niet alleen beheerst door engrammen uit het eigen verleden. Volgens Hubbard bevinden zich in ons Thetans die ook weer een vracht aan engrammen met zich meedragen. Dit zijn buitenaardse wezens met wel heel traumatische ervaringen; zij werden 75 miljoen jaar geleden door *Xemu*, de opperheerser van het heelal, met radioactieve stralen naar de aarde verbannen. Nu teisteren zij de mensheid met een scala aan negatieve invloeden, waardoor het zelfs voor een clear nog niet mogelijk is zich aan het aardse lijden te onttrekken. Gelukkig heeft Hubbard voor deze mensen ook weer een lange weg uitgedacht van sessies en cursussen, die leiden tot het hoogst haalbare,

De status *Operating Thetan* garandeert 400 jaar leven

OT worden, net als Hubbard zelf. De Thetan in de mens is dan bevrijd van alle negatieve ervaringen en kan geen kwalijke invloed meer uitoefenen op de persoon waarin hij nestelt. Wie dat bereikt heeft zou volgens Hubbard 400 jaar leven, een uitspraak die nooit meer werd geciteerd toen hij zelf in 1986 op 74 jarige leeftijd stierf.

Flexibel

De dood van de leider heeft doorgaans een funeste invloed op de motivatie van de sekteleden. De Scientology-church toonde echter veel veerkracht na het sterven van hun Heiland en timmert sinds 1986 stevig aan de weg. Een verklaring hiervoor is de organisatiestructuur van Scientology, die altijd zeer flexibel is gebleken als daar noodzaak toe was. Tot begin jaren zeventig was Scientology geen religieuze groepering, maar een filosofische getinte wetenschapsschool. Hubbard werd tussen 1967 en 1971 door de *IRS* (de Amerikaanse FIOD) en de rechterlijke macht gekapitteld en mocht zijn Dianetics niet langer een wetenschap noemen - zo bleek Hub-

Scientology Kerk Amsterdam
Nieuwezijds Voorburgwal 271
1012 RL Amsterdam
(020) 622-6101

bards academische titel bij een postorderbedrijf te zijn gekocht en werd de E-meter ontmaskerd als een 'absoluut onwetenschappelijk' apparaat. Noodgedwongen veranderde de organisatie in korte tijd in een kerkelijke gemeenschap. Deze status kende minder scherp omlijnde criteria en had bovendien fiscale voordelen. Scientology verkeerde in grote problemen met de IRS en werd -overigens terecht- verdacht van stelselmatige belastingontduiking. Het gevecht met de fiscus besliste de kerk pas in 1986 definitief in haar voordeel. In dat jaar werd Scientology officieel als een religieuze organisatie erkend, waardoor de kerk geen belasting hoefde af te dragen en de (vaak verplichte) giften aan Scientology voortaan aftrekbaar waren. Om deze status te bereiken diende Scientology wel een opgave te doen van haar inkomsten en bezittingen. Volgens eigen zeggen had de organisatie dat jaar alleen al in de VS een vermogen van 400 miljoen en een jaarinkomen van 300 miljoen dollar.

Toen Hubbard stierf had hij al lang niet meer de feitelijke leiding over de Scientology-Church. Wel teisterde hij tot vlak voor zijn dood de Scientologisten met plotselinge en soms schizofrene invallen. Door deze opwellingen zat Hubbard de doelstellingen van de door hem zelf in het leven geblazen instelling steeds meer in de weg. Zijn dood was in zekere zin een bevrijding voor de sekte, die steeds bedrijfsmatiger haar religieuze werk begon uit te oefenen. Deze aanpak ging natuurlijkerwijs hand in hand met een eeuwenoud motief: steeds meer winst maken, en steeds groeien.

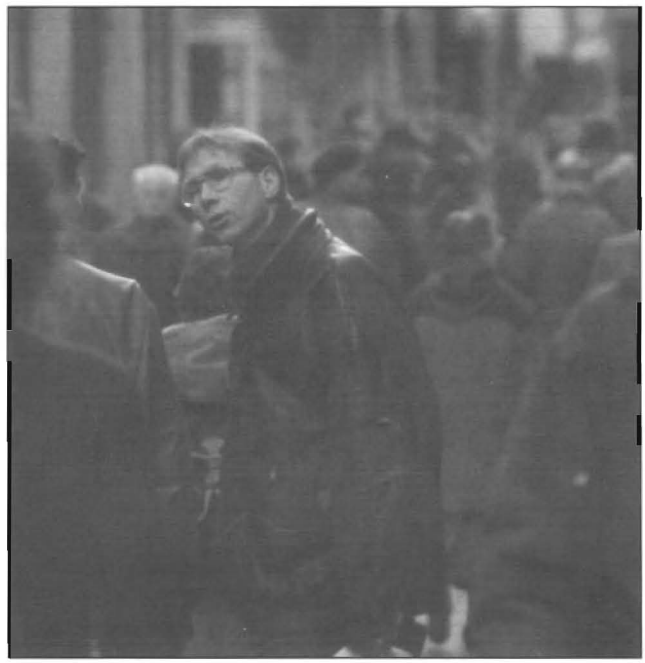
Big Business

De huidige voorman van Scientology in de VS, David Miscavige, die als tiener al zijn eerste auditing-sessies onderging, is na Hubbards dood begonnen met een grote campagne om zijn gemeenschap een respectabel aanzien te verschaffen. Scientology sponsort, samen met gewone bedrijven als Sony en Pepsi grote evenementen als de Goodwill Games en adverteert geregeld op de televisie en in landelijke weekbladen als *Newsweek* en *Business Weekly*. In deze advertenties wordt Scientology aangeprezen als een filosofie en heilzame levenswijze. In Nederland trokken de -later verboden- advertenties van Scientology ('Voelt u zich ook wel eens zomaar niet in orde?') op Amsterdamse trams de aandacht.

Naast deze imago-campagne, heeft Scientology zich in de afgelopen jaren in verschillende richtingen ontplooid. Er zijn twee ontwikkelingen die in het oog springen: Scientology's 'zorg' voor de zwakkeren in de maatschappij en de zeer modieuze verspreiding van het Scientology gedachtengoed via organisatie- en adviesbureaus en de arbeidsbemiddeling.

Scientology neemt steeds vaker daklozen, junkies en alcoholisten onder haar hoede, die door het volgen van intensieve Dianetics-cursussen weer op het rechte spoor terecht moeten komen. De 'dolende' dient wel zijn volledige uitkering naar Scientology over te maken en kan vervolgens beginnen met de 'Purification Rundown', een zuiveringsprogramma waarbij door veelvuldig saunagebruik en het slikken van vitaminepreparaten het lichaam van vervuiling wordt ontdaan.

'Journalisten en afvalligen worden gemeden als de pest'

Scientology komt naar je toe deze zomer (foto: Hans Lingeman)

Later komt de reiniging van de geest aan bod. Het blijkt dat het voor deze mensen aan de zelfkant van de samenleving moeilijk wordt zich in een later stadium te onttrekken aan de kerk. Zij bouwen tijdens hun cursussen grote schulden op bij Scientology. De kerk oefent zo grote financiële en emotionele druk uit op potentiële deserteurs.

Op deze manier werft Scientology nieuwe leden, maar veel geld is er op de bodem van de samenleving niet te halen. Dit is een van de redenen dat Scientology een aantal management en consultancy-bureaus heeft opgezet. Deze bureaus hebben ogenschijnlijk niets met de moederkerk te maken, maar adviseren bedrijven over sollicitanten en het huidige personeelsbestand. Silhouet Management Consultants, een adviesbureau aan de Stadhouderskade in Amsterdam biedt, zo blijkt uit een reclamefolder, werkgevers assistentie bij sollicitaties: 'Wat draagt de persoon, die tijdens het gesprek zo energiek, zelfverzekerd en welsprekend overkwam, daadwerkelijk bij? Zal er werk uit zijn handen komen? En hoe zit het met stress en zijn verantwoordelijkheidsgevoel? De *Oxford Capacity Analysis* (OCA) kan u deze informatie verschaffen'. De OCA is ook zeer bruikbaar om het vaste personeel door te lichten. Voor deze analyses -die identiek zijn aan de persoonlijkheidstesten die Scientology in de Kalverstraat gratis aanbiedt- strijkt Silhouet zo'n 800 gulden per keer op. Vanzelfsprekend verzorgt het bureau via de Scientology Church ook trainingen en sessies, die de in de OCA aangetoonde problemen kunnen oplossen. Verscheidene bedrijven hebben van de diensten van Silhouet, of andere aan Scientology gelieerde bureaus gebruik gemaakt. Onlangs kwamen een aantal Arbeidsbureaus in opspraak, omdat de OCA deel bleek uit te maken van een cursus voor werklozen.

De praktijken van Scientology zijn moeilijk aan het licht te brengen. De kerk is naar de buitenwereld toe zeer gesloten. Journalisten en afvalligen worden gemeden als de pest en bijna zonder uitzondering voor het gerecht gedaagd wegens smaad en laster. Uit voorzorg laat de kerk Scientologisten tijdens hun 'opleidingen' steeds verklaringen ondertekenen, waaruit blijkt dat zij de cursussen uit vrije wil volgen. Dit om enorme claims van uitgetrede leden te kunnen 'ontwijken'. Daarnaast is de boekhouding van de kerk een bijna onneembare veste. Gebruik makend van de voorrechten, die religieuze groeperingen bijna overal ter wereld hebben, is de kerk erin geslaagd haar financiële huishouding aan het oog van de wereld te onttrekken.

De Scientology Church is een sekte met toekomst. Flexibel in haar organisatie, meedogenloos naar buiten toe en met een neus voor geld. De kerk, die het apocalyptische jaar 2000 moeiteloos lijkt te halen, heeft de dood van haar leider goed doorstaan en kan zich de rijkste sekte ter wereld noemen. Hubbard had gelijk toen hij vlak na de oorlog op een congres collega-schrijvers voorhield: 'Als je echt rijk wil worden moet je geen boeken schrijven. Dan kun je beter een sekte oprichten'.

KNP BT

NV Koninklijke KNP BT is een internationaal opererend concern met een omzet van ongeveer 13 miljard gulden. KNP BT biedt werk aan ruim 27.000 medewerkers en is actief in meer dan dertig landen.

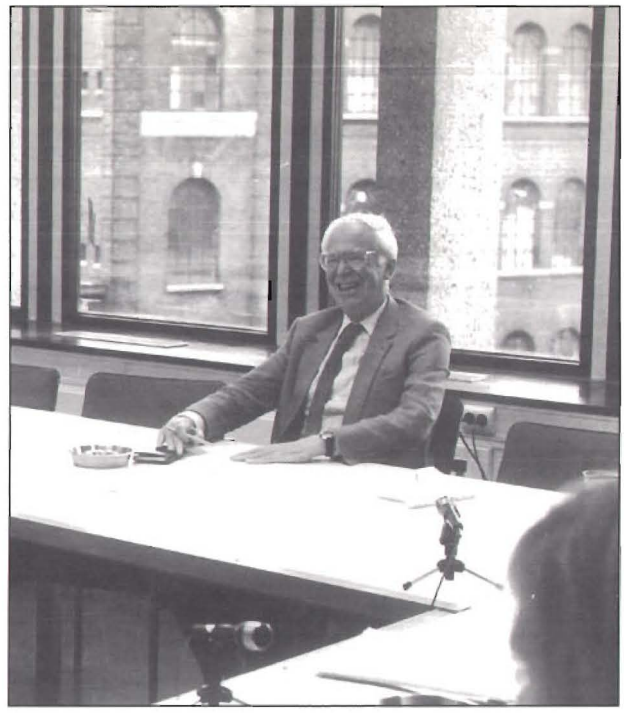
KNP BT produceert papier, karton en verpakkingen en distribueert papier, grafische en informatiesystemen en office products.

NV Koninklijke KNP BT
Postbus 23456
1100 DZ Amsterdam

Telefoon 020 567 26 72
Telefax 020 567 25 67

Prof. dr J.J. Klant (1915-1994): een veelzijdig mens

Drs R. de Klerk

'Bij allen heerst onzekerheid en sommigen hebben zelfs hun toevlucht moeten nemen tot een vergelijkende studie van oeroude overleveringen en wonderbaarlijke legenden om hun speculatieve theorieën aannemelijk te maken. Anderen liggen des nachts te woelen in hun bed en vragen zich af: wat is waarheid? terwijl zij worden gekweld door een pijnlijk besef van onmacht en steeds dieper invretende twijfel. Men bestrijdt elkaar in geschriften en ingezonden stukken in de kranten, genootschappen worden opgericht om door gemeenschappelijk optreden aan een zienswijze kracht bij te zetten en zelfs het staatkundig leven wordt vertroebeld.....'. (J.J. Klant, *De geboorte van Jan Klaassen*, 1946, bladzijde 7).

De onzekerheid die de op 26 december j.l. overleden Joop Klant in dit citaat schetst, betreft niet het uiteindelijk juiste antwoord op 'het economisch probleem', maar het meer verheven mysterie van de geboorte van Jan Klaassen. Het citaat is dan ook niet ontleend aan zijn wetenschappelijke, maar aan zijn (in omvang geringe, maar kwalitatief hoogwaardige) literaire werk. Niettemin lijkt het citaat de probleemstelling te beschrijven die de rode draad vormt voor het wetenschappelijke werk in de laatste kwart eeuw van zijn leven: wat doen economen op hun speurtocht langs de eindeloze weg naar de waarheid over economische samenhangen. De *Spelregels voor economen* die hij in 1972 in zijn proefschrift vastlegde, zijn dan ook geen normatieve regels. Het zijn regels die hij aantrof in de praktijk van de economiebeoefening; de regels die economen voor zichzelf vastlegden.

Op basis van de uitgangspunten in zijn proefschrift heeft Joop Klant in het decennium tussen zijn oratie 'Wat is economie?' en zijn afscheidsrede 'Wat is economische methodologie?' gepoogd om het economenvolk een niet vertekenende spiegel voor te houden. En dat is nodig ook, want vergeleken met de navorsers van het geboortejaar van Jan Klaassen wiens desperate toestand hierboven werd omschreven, vertonen economen een bijna onbegrensde mate van zekerheid ten aanzien van hun opvattingen, zelfs indien gerenommeerde vakgenoten met zekerheid de tegenovergestelde opvatting zijn toegedaan. 'Dat berust op een misverstand!', was dan ook een veelvuldig door Joop Klant geveld oordeel in zijn pogingen om het vertekend zelfbeeld van economen recht te trekken. 'It behooves the economist to behave modestly when he does not know the answer', zo verwoordt hij het iets milder in de vertaling van zijn proefschrift (*The rules of the game*, Cambridge 1984, bladzijde 187).

Als methodoloog was Joop Klant een laatbloeier. Zijn proefschrift (promotor Prof. dr P. Hennipman, predikaat cum laude) rondde hij af op 57-jarige leeftijd. Voor die tijd had hij nauwelijks over dogmenhistorische en methodologische vraagstukken gepubliceerd. Wel had hij publikaties over monetaire onderwerpen op zijn naam staan. De weg naar de doctorandustitel was overigens ook geen rechte geweest. In 1936 behaalde hij aan de UvA het kandidaatsexamen. De dood van zijn vader, de oorlog en verblijf in het buitenland maakten voortzetting van zijn studie onmogelijk tot 1953. In 1955 legde hij het doctoraal examen in de economische wetenschappen af. Hij had verschillende aanstellingen als statistisch medewerker en als medewerker en chef van het economisch bureau van de Nederlandse Handels Maatschappij. Vanuit de positie van directeur van de Economische Afdeling van de Algemene Bank Nederland maakte hij de overstap naar de universitaire wereld. In 1966 werd hij benoemd tot gewoon lector in de staatshuishoudkunde aan de Universiteit van Amsterdam en doceerde op het gebied van de macro-economie en de geldtheorie. Tevens was hij van 1967 tot 1972 directeur van de Stichting voor Economisch Onderzoek. In 1973 werd Joop Klant benoemd tot persoonlijk gewoon hoogleraar in de Staatshuishoudkunde. De geschiedenis van het economisch denken en de wetenschapsfilosofie van de economie vormden vanaf dat moment zijn doceeropdracht. Tot 1985 (hij voldeed aan de regels die het voor sommige hoogleraren mogelijk maakte om tot hun zeventigste aan te blijven) bleef Joop Klant aan de Faculteit der Economische Wetenschappen en Econometrie verbonden.

Joop Klant was econoom, methodoloog, literator en beeldend kunstenaar (aan zijn collages zijn verschillende tentoonstellingen gewijd). Hij was bovendien levenskunstenaar, een begrip dat bij hem zowel inhoud kan krijgen met een hoofs concert als met een ongegeneerde kroegentocht (het doorzakken met Joop Klant was een begrip in de vakgroep waar hij werkte). Alles wat hij deed, deed hij met enthousiasme en een ongebreidelde creativiteit. Deze twee eigenschappen hebben hem in de laatste jaren van zijn leven in de steek gelaten. Vanaf het moment dat hij zonder zijn Jacqueline verder moest, was hij eigenlijk wel klaar met het leven. De trilogie over de geschiedenis van het economisch denken waarvan op dat moment het eerste deel verschenen was, heeft hij niet meer voltooid. Een navrante invulling van zijn steeds met verve verkondigde opvatting dat de ontwikkeling van het economisch denken nooit klaar is.

Het multiplier-effect

van een slof en een oude voetbalschoen

Paul Kraan en Carl van Schagen

Terwijl in het zuidwesten van Amsterdam het ene monumentale stadion weldra door de slopershamer zal worden geveld, verrijst in Amsterdam-Zuidoost steeds nadrukkelijker het andere, nu reeds monumentale stadion. Want waar het behoud van het Olympisch Stadion economisch niet rendabel genoeg was, wordt van de totstandkoming van Stadion Amsterdam een enorme impuls voor de economie van de stad en haar omgeving verwacht.

Op woensdagavond 25 januari jongstleden besloot de stadsdeelraad Zuid definitief tot de sloop over te gaan van het Olympisch Stadion. Drie jaar geleden had het stadsdeel al een dergelijk besluit genomen, maar minister Hedy d'Ancona van WVC (toen nog zonder de S van sport) gaf de betonnen kolos van architect Jan Wils de status van Rijksmonument, om te voorkomen dat al te lichtvaardig tot sloop zou worden besloten. De deelraad was daardoor genoodzaakt te proberen een creatievere bestemming voor het stadion te vinden. Echter, noch het plan voor een woonbestemming, noch het plan voor een evenementenhal annex megabioscoop annex winkelcentrum bleek profijtelijk genoeg om het Olympisch Stadion te kunnen behouden. Het eerste plan, ontwikkeld door het Bouwcentrum Rotterdam, zou tot een tekort van in totaal zeventig miljoen leiden en was dus financieel niet haalbaar. Het tweede plan, bedacht door de NV Olympisch Stadion zelf, viel bijzonder in de smaak bij zowel de landelijke als de gemeentelijke monumentenzorg. Het gemeentebestuur van Amsterdam had echter stevige vraagtekens geplaatst bij de economische overlevingskansen van nóg een evenementenhal, nóg een megabioscoop en nóg een winkelcentrum in de zo langzamerhand verzadigd rakende Amsterdamse markt. Daarom is het doek nu toch wel gevallen voor de thuishaven van de Spelen van 1928, al moeten er nog wat kleine juridische en bestuurlijke hordes genomen worden. Het is aangetast door betonrot en voldoet niet langer aan de steeds strengere veiligheidseisen. Op de Olympische fundamenten komt een woonwijk te staan. Naar verwachting zal in de tweede helft van 1996 worden begonnen met de sloop.

Voetbaltempel

Niet geheel toevallig moet het in Zuidoost verrijzende Stadion Amsterdam tegen die tijd juist zijn opgeleverd, als alles meezit op 1 augustus 1996. Hoofdbespeler Ajax moet in het dan aanvangende seizoen gebruik kunnen maken van de nieuwe voetbaltempel. Architect Rob Schuurman heeft er in zijn ontwerp naar gestreefd de afstand tussen tribunes en veld zo klein mogelijk te houden, zodat net zo makkelijk de associatie met een theater als met een traditioneel stadion kan worden gelegd. Juist het Olympisch Stadion werd vaak verguisd om zijn gebrek aan beslotenheid. Doordat het veld omringd was door een sintelbaan en een wielerbaan moest het stadion uitverkocht zijn om het enigszins gezellig te doen ogen. Maar dan nog was op de tweede ring een verrekijker een onmisbaar attribuut, wilde men althans iets van het gebeuren op het veld meekrijgen. Het nieuwe, overwegend rood-witte stadion wordt echter bijzonder compact, vooral omdat de bovenring (27.000 toeschouwers) over de benedenring

'Het Olympisch Stadion moest uitverkocht zijn om een beetje gezellig te ogen.'

(23.000 toeschouwers) wordt geschoven.
Het nieuwe stadion zal enige relikwiën uit stadion *De Meer* in zich herbergen, want het wordt voorzien van een heus Ajax-museum. Schuurman heeft in zijn ontwerp rekening gehouden met het spelershome van Tante Sien, dat enige kilometers verderop gewoon wordt voortgezet. De skyboxen van de Middenweg in de Watergraafsmeer, destijds de eerste in Nederland, zullen aan de Stramanweg in Zuidoost terugkeren. Stadion Amsterdam zal verder voorzien zijn van een TV-studio, vergaderzalen, restaurants en zo'n vijftig cateringpunten. Bovendien krijgen ook de dames fatsoenlijke toiletten ter beschikking, een noviteit in de vaderlandse voetballerij.
Maar het stadion, ingeklemd tussen spoorlijn en snelweg richting Utrecht, is meer dan een nieuw onderkomen voor de voetbalclub Ajax. Het kan ook gebruikt worden voor andere sportevenementen, concerten, tentoonstellingen, congressen en TV-shows, en is der-

halve multifunctioneel. De directie van Stadion Amsterdam NV, een vennootschap waarin naast particuliere partijen de gemeente Amsterdam als grootaandeelhouder participeert, streeft naar zo'n zestig evenementen per jaar. Ajax hoeft daarvan nog niet de helft voor haar rekening te nemen, daar in de prognoses rekening wordt gehouden met ruim dertig concerten, shows en andere vormen van vermaak.

Transferium

Onder de groene mat waarop de 'godenzonen' van Ajax straks hun kunsten zullen vertonen, wordt in opdracht van de Dienst Parkeerbeheer van de gemeente Amsterdam gewerkt aan de realisatie van een *transferium*. Dit neologisme doet eigenlijk alleen recht aan haar doordeweekse functie, een plaats om automobilisten de 'transfer' op het openbaar vervoer te laten maken. In het weekend is het gewoon de parkeergarage van het stadion. In ieder geval past het idee goed in het vervoersbeleid van de gemeente, dat gericht is op het autoluw maken van de binnenstad. Er zijn in Amsterdam dan ook meerdere transferia gepland.

De bouw van stadion en transferium zal plaatsvinden voor de vaste aanneemsom van *f* 224.500.000,- . Inclusief BTW gaat het om 265 miljoen gulden, 202 miljoen voor het stadion en 63 miljoen voor het transferium. De consultants van Twijnstra Gudde zijn aangesteld als gedelegeerd opdrachtgever, voornamelijk om ervoor te zorgen dat dit vaste bedrag niet alsnog variabel wordt. Financiële excessen als met de Stopera stelt de gemeenteraad van Amsterdam niet meer op prijs, al is er voor tegenvallers nog wel 15 miljoen begroot. Op deze manier is het project tot nu toe binnen de door de politiek vastgestelde begroting gebleven. Het transferium wordt uiteraard volledig door de gemeente Amsterdam betaald, die ook nog eens 60 miljoen voor het stadion fourneert, vijf keer zoveel als het Rijk. Hoofdgebruiker Ajax brengt 20 miljoen in het laadje. Daarnaast kent het stadion 'founders', die elk vijf miljoen inbrengen en daarvoor speciale faciliteiten krijgen, waaronder zogeheten lounges. Verder zijn aandeelhouders goed voor zo'n 55 miljoen; daar staat tegenover dat ze recht hebben op een gereduceerd plaatsbewijs en een VIP-parkeerplaats. Eenzelfde bedrag wordt door een bankensyndicaat onder leiding van ABN AMRO als vreemd vermogen ter beschikking gesteld.

Renaissance

Het is niet verbazingwekkend dat juist de overheid in zo'n groot gedeelte van de benodigde middelen voorziet. De komst van Ajax naar Zuidoost betekent voor dat stadsdeel een ware renaissance. Waar tot enkele jaren geleden slechts op meewarige toon over De Bijlmer werd gesproken, heeft deze enclave de wind nu flink in de zeilen. Het aantal aanvragen voor het starten van een onderneming rond het nieuwe stadion bedraagt al meer dan honderd en de ambtelijke molens raken dolgedraaid door verzoeken om informatie over vestigingscondities. De uitstraling van wat momenteel nog niet veel meer is dan een bouwput blijkt groot.

Het nieuwe stadion in Zuid-Oost in aanbouw (Foto: Robert Scheerder

Dus wordt niet alleen hard gewerkt aan het stadion zelf, maar wordt de complete omgeving ervan opnieuw ingericht. Deze westzijde van Zuidoost, in het ambtelijk verkeer Amstel III genaamd, was ooit zuiver bestemd voor kantoorontwikkeling, net als het gebied dat verderop richting AMC ligt. Maar juist de voorheen slechts in kantoren geïnteresseerde projectontwikkelaars breken nu een lans voor een meer pluriforme inrichting van Amstel III. Het scheiden van wonen, werken en recreëren lijkt zijn langste tijd gehad te hebben. Rond het jaar 2010 moet een complete stadionwijk voltooid zijn, waar plaats is voor appartementen, kantoren, detailhandel en horeca, maar bovenal voor de popconcerthal van impresariaat Mojo, de geplande megabioscoop van MGM en natuurlijk het stadion zelf.

Sleeptouw

De stadionwijk zal een verkeersknooppunt van belang worden. De metro naar het AMC komt er langs, en vanaf 1996 ook de sneltram naar Sloterdijk. Ook het eindpunt van de zuidtangent, een buslijn van Haarlem via Schiphol naar Zuidoost, ligt bij het nieuwe Ajax-bastion. Van het stadion zal een boulevard leiden naar het winkelcentrum De Amsterdamse Poort. Deze promenade voert langs het NS-station Bijlmer, dat volgend jaar in verband met een spoorverdubbeling gesloopt en meteen herbouwd zal worden. Die verdubbeling is nodig voor de constructie van de Utrechtboog, die het zuidelijke ringspoor om Amsterdam verbindt met de lijn naar Utrecht. Gezamenlijk moeten deze vormen van openbaar vervoer de helft van het aantal bezoekers gaan bedienen. De andere helft kan gebruik maken van de snelwegen A2 en A9, waardoor de stadionwijk ook voor het autoverkeer uitstekend bereikbaar is.

Zo lijkt Zuidoost enkele jaren na de Bijlmerramp te beginnen aan een periode van grote bloei. Het ziet er naar uit dat het multifunctionele stadion het multiculturele stadsdeel in een belangrijk economische centrum zal transformeren, dat een stevige impuls aan de regionale economie kan geven. Mocht het bouwwerk van Rob Schuurman in de toekomst naar iemand vernoemd worden, John Maynard Keynes Stadion zal het wel niet gaan heten. Maar de multiplier van de (overheids)investeringen in het nieuwe stadion mag er wezen. 'Op een slof en een oude voetbalschoen, wordt Ajax kampioen', zo bezongen de Amsterdamse supporters vroeger het gemak waarmee hun club de concurrentie de loef afstak. Met eenzelfde gemak lijkt Ajax nu door haar komst naar Zuidoost het stadsdeel economisch op sleeptouw te nemen.

Meer kans in de banenpool?

De overheid maakt werk van uitkeringen

Ib Waterreus

Leek het marktdenken eindelijk vat te hebben op de politici, komen ze toch weer met banenplannen aanzetten. De banenplannen zijn gebaseerd op het idee dat er nuttig werk blijft liggen, terwijl er tegelijkertijd vele mensen werkloos zijn. Omdat die werklozen al een uitkering ontvangen, moet de overheid slechts het verschil tussen uitkering en minimumloon bijpassen om dat nuttige werk te laten verrichten. Weinig economen zien er echter wat in. Hebben ze gelijk of zien ze iets over het hoofd?

Een paar jaar geleden onstond de banenpool, die was gericht op langdurig werklozen, werklozen die langer dan drie jaar zonder baan zitten. Vorig jaar werd dat banenplan door minister Ad Melkert van Sociale Zaken en Werkgelegenheid uitgebreid met *Melkert-banen*. De mogelijkheden om uitkeringsgelden actief aan te wenden zijn hierdoor vergroot. Voorwaarde is dat het gaat om additioneel werk bij (semi-)overheidsinstellingen en non-profitorganisaties, regulier werk mag niet worden verdrongen.

Organisaties die een banenpoolplaats willen creëren moeten daarvoor een eigen bijdrage leveren. Aan het bureau Maatwerk, de organisatie belast met de uitvoering van de Amsterdamse banenpool, moet daarvoor 3700 gulden per jaar worden betaald.

In Amsterdam werken op die manier 2300 banenpoolers (op 85.000 werklozen), die in de komende jaren moeten worden aangevuld met 5000 Melkert-banen. De bekendste voorbeelden daarvan zijn natuurlijk de tramconducteur en de stadswacht. Ook zijn er veel additionele arbeidsplaatsen in de zorgsector.

Daarnaast bestaan er tijdelijke werkervaringsplaatsen in het kader van het Jeugdwerkgarantieplan (JWG). Deze zijn bedoeld voor jongeren tot 22 jaar die langer dan een half jaar werkloos zijn. Op dit moment werken in Amsterdam 600 JWG-ers, en staan 1000 JWG-ers op een wachtlijst.

Verdringing

Met name onder economen bestaat veel weerstand tegen dergelijke banenplannen. De voornaamste kritiek is dat banenplannen geen structurele oplossing bieden voor de werkloosheid. Een groot deel van de werkloosheid wordt, in de ogen van de meeste economen, veroorzaakt door te hoge loonkosten aan de onderkant van de arbeidsmarkt, en de standaardrecepten daartegen zijn bekend: lastenverlichting, niet langer algemeen bindend verklaren CAO's, verlagen minimumloon en verlaging van uitkeringen. De effectiviteit van de afzonderlijke maatregelen valt te betwisten, maar de voorstanders kunnen op dit moment pochen met de lagere werkloosheid in het praktijkvoorbeeld van de Verenigde Staten. De tegenstanders verwijzen echter op hun beurt naar 'Amerikaanse toestanden' als voorbeeld van de onrechtvaardige bijwerkingen. Efficiëntie moet dus worden afgewogen tegen rechtvaardigheid.

Banenplannen verlagen de loonkosten voor bedrijven in ieder geval niet, en kunnen ze zelfs verhogen. Hoe goedkoop de additionele banen ook zijn, ze moeten toch gefinancierd worden. Dat betekent zonder bezuinigingen een lastenverhoging, waardoor werkgelegenheid in de particuliere sector kan verdwijnen. Als er wel bezuinigd wordt op de overheidsuitgaven, om de collectieve lasten niet te laten stijgen, kan dat ten koste gaan van de banen van ambtenaren. In beide gevallen verdringen additionele arbeidsplaatsen indirect reguliere banen.

'eeuwig banenpoolen is beter dan full-time RTL 4'

Additioneel werk is moeilijk te definiëren en de naleving van de voorwaarde dat geen bestaand werk mag worden verdrongen is moeilijk te controleren. Als ambtenaren worden wegbezuinigd en hun werk vervolgens onder een andere noemer wordt 'ontdekt' en ingevuld door banenpoolers is er dan sprake van additioneel werk? Per saldo kan de werkloosheid dan misschien dalen, maar de voorwaarde dat geen regulier werk mag worden verdrongen is een loze kreet.

Het huidige beleid wordt gekenmerkt door de combinatie van een afslanking van de overheid en een uitbreiding van banenplansector. Daarbij lijkt soms sprake te zijn van directe verdringing. Bij de Amsterdamse stadsdelen zijn de afgelopen jaren veel banen wegbezuinigd, en de goedkope banenplannen zijn vaak een welkome aanvulling. Dat

dit kan leiden tot scheve verhoudingen blijkt uit het volgende voorbeeld: In Amsterdam Noord is voorgesteld om 100 JWG-ers in dienst te nemen, naast de 60 vaste medewerkers bij de afdeling Openbare Werken. Ook in de zorgsector komt dergelijk oneigenlijk gebruik voor.
Het bedrijfsleven klaagt bovendien over concurrentievervalsing. Zij kunnen geen goedkope arbeidskrachten in dienst nemen, maar moeten soms wel concurreren met de overheid. Hoveniersbedrijven moeten het bijvoorbeeld afleggen tegen een groenvoorziening met banenpoolers.
De vakbeweging verzet zich tegen het onderscheid tussen normale werknemers die het CAO-loon krijgen, en de banenpoolers die het minimumloon krijgen, terwijl de inhoud van het werk soms nauwelijks verschilt. In de groenvoorziening doet een ingewerkte banenpooler hetzelfde werk als een gewone werknemer. 'Werk is werk', vindt de vakbeweging en daar moet een goede beloning tegenover staan. Zelf is zij daarin echter niet zuiver op de graat; bij de CAO van de Hemabakkerijen heeft de vakbond ingestemd met een onderscheid tussen oude en nieuwe werknemers.
Een ander probleem is de doorstroming naar regulier werk. De banenplannen zijn in beginsel tijdelijk en zouden perspectief moeten bieden op vast werk, maar de praktijk is anders. De overheid heeft geen geld om volwaardige banen te scheppen en werkgevers zitten niet te wachten op de meeste banenplanwerknemers. In het gunstigste geval worden de banenpoolers voor onbepaalde tijd in dienst genomen, en krijgen ze een toeslag zodat ze tussen minimumloon en CAO-loon zweven. Dat laatste hebben de Amsterdamse tramconducteurs voor elkaar gekregen.
De banenplannen bieden dus geen oplossing voor de werkloosheid en weinig perspectief voor de deelnemers zelf. Er lijkt alleen een nieuwe klasse te ontstaan: de eeuwige banenpooler.

Sociaal vangnet

En dan nu het goede nieuws over de banenplannen, als ze een economisch tranendal zijn, vanwaar dan hun populariteit? In de eerste plaats is het zichtbaar werkgelegenheidsbeleid. De overheid heeft met een banenplan de werkgelegenheid in eigen hand. Bij lastenverlichting, daarentegen, hangt de groei van werkgelegenheid echter af van het bedrijfsleven en daarmee van de onzichtbare magie van de markt of, zoals ze in Den Haag denken, van de tovenarij van het Centraal Planbureau. Ten tweede blijken de tramconducteur en de stadswacht tot dusver een succes. Het zwartrijden wordt tegengegaan, het veiligheidsgevoel wordt vergroot en kansloze werklozen worden aan zinvol werk geholpen. Dat apelleert aan het rechtvaardigheidsgevoel van veel mensen. Als de burgers verder niet direct geraakt worden door overheidsbezuinigingen en hun belastingaanslag gelijk blijft, dan zullen ze de banenplannen positief ontvangen. Buiten de economiefaculteit vallen daarom weinig negatieve reacties te beluisteren.

De tram heeft nu ook uitsmijters (Foto: Fred den Brave, GVB)

Ook veel banenpoolers zelf zijn blij dat ze weer een onderdeel uitmaken van een werkkring en iets betekenen in de maatschappij. Natuurlijk wil iedereen graag iets meer verdienen, zeker als reguliere collega's beter betaald krijgen voor hetzelfde werk, maar: eeuwig banenpoolen is beter dan full-time RTL4... De banenpool is voor veel langdurige werklozen de enige mogelijkheid om ooit nog aan het werk te komen. Zolang er werkloosheid is, zijn zij de laatsten die een baan zullen vinden. In die zin is de banenpool ook te beschouwen als een sociaal vangnet, omdat het deze groep weer in staat stelt om deel te nemen aan het arbeidsproces.
De economische veronderstelling dat mensen met tegenzin werken en daarvoor financiële compensatie verlangen, valt moeilijk met het voorgaande te rijmen. Mensen willen gerespecteerd worden in de samenleving, en werk speelt daarbij een grote rol. Dit hangt wel af van het soort werk. Aan de onderkant van de arbeidsmarkt bestaat onaangenaam werk waarvoor mensen een hoger loon willen. Daartegenover staan ook leuke banen die immateriële compensatie bieden voor het lage salaris: waardering, contacten met collega's, het gevoel van betekenis te zijn.
Als er werk bestaat dat mensen leuk vinden om te doen, waarom gebeurt dat dan niet vrijwillig? In sommige gevallen is dat niet mogelijk; op eigen houtje kan je bijvoorbeeld geen tramconducteur gaan spelen. In andere gevallen is het wel mogelijk en gebeurt het op beperkte schaal ook vrijwillig, bijvoorbeeld in de zorgsector. Veel mensen hebben echter last van kortzichtigheid en hebben toch een prikkel nodig. Het is moeilijk om vrijwillig de discipline op te brengen om vroeg op te staan. Studenten moet dat toch bekend voorkomen; de verleiding om uit te slapen is heel groot, maar je weet dat je spijt zult krijgen als je daardoor in tijdnood komt voor een tentamen. Een dergelijke prikkel is vervelend op het moment je op moet staan, maar is op den duur in je eigenbelang. De benodigde prikkel bij de banenpool zal moeten komen van het verschil tussen minimumloon en uitkering of van een korting op de uitkering.
De econoom Van Ours heeft onlangs een efficiëntere variant op de banenplannen bedacht; een korting op de uitkering na één jaar werkloosheid, die de werkloze als loonkostensubsidie kan aanbieden aan een werkgever. De efficiëntie gaat helaas ten koste van de rechtvaardigheid. Een werkloze wordt weliswaar geprikkeld om hard naar een baan te zoeken, maar dat is geen garantie voor het vinden van een baan. Het alternatief van beperkte werkverschaffing door de overheid, zoals die nu plaats vindt, is dus niet zo vreemd.
Als structurele oplossing voor de werkloosheid werken banenplannen van de overheid niet. Per saldo kan de werkloosheid licht dalen, maar dat zal bijna altijd ten koste gaan van reguliere banen bij de overheid of in het bedrijfsleven. Ook voor de deelnemers biedt de additionele werkverschaffing weinig perspectief op een reguliere baan. Desalniettemin vervullen de huidige banenplannen toch een belangrijke sociale functie; het geeft langdurig werklozen de kans om uit een sociaal isolement te geraken en zich weer nuttig te voelen en te maken in de maatschappij. Zolang er geen oplossing is voor de hoge werkloosheid biedt de banenpool daartoe meer kans dan de staatsloterij

Niks standaard. Ik haat standaard. Ik ben zelf ook niet standaard.

Individualisatie is de nieuwe norm. Ik ben ik, en jij bent jij, en wat goed is voor mij hoeft niet per se goed te zijn voor jou. En dat geldt ook voor verzekeringen. Dus zoeken we steeds naar nieuwe en unieke oplossingen.

Oplossingen die precies passen bij individuele wensen van onze klanten. Maar daarvoor hebben we wél managers nodig die creatief en flexibel zijn. Omdat ze zelf ook niet standaard zijn, en verder durven denken dan anderen.

Daarom zijn wij altijd op zoek naar nieuw talent. Naar ambitieuze economen, econometristen, bedrijfskundigen of juristen. Mensen met veel ondernemingszin en innovatiedrang. Die snel en alert kunnen reageren. En niet bang zijn om hun eigen beslissingen te nemen. Wij houden van medewerkers met die mentaliteit.

Denk vrij. Denk AEGON

Amsterdamse Congresweek 26, 27 en 28 april

Voorwoord voorzitter EEFA

Eind april organiseert de EEFA, de Economische en Econometrische Faculteitsvereniging Amsterdam, in samenwerking met haar associaties Linking Pin, VIAE, Triple A en VSAE, de eerste Amsterdamse congresweek. Deze krachtenbundeling heeft vijf verschillende congressen opgeleverd, elk op een verschillend gebied binnen de economische wetenschap.
De EEFA zelf heeft als thema voor haar congres: 'Emerging Markets: Entering the markets of the future'. Tijdens het congres zullen de kansen en bedreigingen van deze groeimarkten voor het Nederlandse bedrijfsleven worden geanalyseerd. Tevens zullen de problemen die bij het betreden van 'emerging markets' kunnen ontstaan nader worden beschouwd tijdens een aantal workshops.
Linking Pin richt zich op studenten Management & Organisatie en op studenten Arbeids- & Organisatiepsychologie. Haar congres, met als titel 'Kwaliteitsmanagement: Strategy to win', zal de implementatie, beheersing en evaluatie van integraal kwaliteitsbeleid behandelen.
De Vereniging voor Internationale en Algemene Economie (VIAE) organiseert een congres over belangentegenstellingen in de internationale besluitvorming en de gevolgen hiervan voor de wereldeconomie. De titel van het congres luidt: 'Conflicts of interest in international decisionmaking: Een impasse in internationale organisatie?'
Triple A, de Accountancy Associatie Amsterdam, heeft 'Milieuberichtgeving' als onderwerp van haar congres gekozen. Aan de hand van lezingen en workshops zullen de diverse aspecten van deze vorm van jaarverslaggeving behandeld worden.
'Kunstmatige Intelligentie in de financiële wereld, de (on)mogelijkheden' is de titel van het congres van de Vereniging voor Studenten Actuariaat, Econometrie en Operationele Research & Management (VSAE). Dit congres zal zich voornamelijk richten op de huidige en toekomstige toepassingen van kunstmatige intelligentie.

In deze vorm komen de meest uiteenlopende onderwerpen aan bod waardoor het voor iedereen mogelijk zal zijn een congres naar zijn gading te bezoeken. Wij hopen dan ook u in grote getale te mogen verwelkomen.

Alewijn Medendorp

Voorzitter EEFA

26 april EEFA 18
27 april Linking Pin 22
27 april VSAE 26
28 april Triple A 30
28 april VIAE 34

EEFA

Emerging markets
Entering the markets of the future

De heer R.S.L.M. de Vilder is voorzitter van de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Amsterdam en voorzitter van Eurochambres. Hij vervult hij vele nevenfuncties waaronder commissaris en adviseur van Alexander & Alexander Holding B.V. te Amsterdam, voorzitter van de Raad van Advies van de World Trade Center Amsterdam Association en lid van de Raad van Bestuur van de Nederlandse Organisatie voor de Internationale Kamers van Koophandel (ICC).

De heer J. Stekelenburg begon zijn loopbaan als bedrijvenmedewerker bij de Metaalbedrijfsbond NVV (later Industriebond) en klom op tot districtshoofd van de Industriebond te Den Haag en later te Rotterdam. In 1983 werd hij gekozen tot lid van het bondsbestuur van de Industriebond FNV te Amsterdam en sinds 1988 is de heer Stekelenburg tot voorzitter van de FNV. Tevens is hij vice-voorzitter van het Europees Verbond van Vakverenigingen (EVV) en bestuurslid van het Internationaal Verbond van Vrije Vakverenigingen (IVVV).

De heer P.C.A. Karsten is eigenaar van P. Karsten Beheer B.V., een groothandel in levensmiddelen en horecaprodukten. Vanaf zijn twintigste werkte hij in het bedrijf van zijn vader en bracht de zaak tot bloei. Binnen 18 jaar groeide het bedrijf van een omzet van Dfl. 8 miljoen tot een omzet van Dfl. 700 miljoen. Van de emerging markets is P. Karsten Beheer B.V. voornamelijk actief in de Oostblok-landen. In 1991 opende de heer Karsten de eerste Westerse zelfbedieningsgroothandel in Polen. Hierna volgden andere landen, als Roemenië, Hongarije en Rusland. Vervolgens heeft P. Karsten Beheer B.V. een franchise supermarkt in Moskou geopend.

Workshops

In het middaggedeelte kan men twee workshops naar keuze bijwonen. Tijdens deze workshops vertellen ondernemers over hun ervaringen met het betreden van emerging markets.
Op het inschrijfformulier kunt u aangeven naar welke van de volgende workshops uw voorkeur uitgaat.

A. *Visexport naar China*
China wordt vaak betiteld als dè *emerging market.* De Chinese economie zal naar verwachting binnen 20 jaar die van de Verenigde Staten in omvang overtreffen. De sterk groeiende Chinese markt biedt grote mogelijkheden voor de afzet van nieuwe produkten. In deze workshop wordt bekeken hoe een Nederlandse visexporteur succesvol op deze ontwikkelingen inspeelt.

B. *Indonesië/Vietnam *)*
In deze workshop wordt aandacht besteed aan Indonesië of Vietnam. Beide landen zijn de laatste jaren sterk in opkomst in Azië. Een belangrijke reden voor deze groei is de versoepeling van de handelsregels. Dit zal zorgen voor een grote toename van de handel waarvan zeker ook het Nederlandse bedrijfsleven zal kunnen profiteren.

Programma

Ochtend: 'Strategieën van multinationals in het licht van de nieuwe groeimarkten'

9.00 Ontvangst met koffie en thee
9.25 Opening door voorzitter E.E.F.A.
9.30 Inleiding door de dagvoorzitter, Drs J.C. Blankert (NCW)
9.45 Ontwikkeling van de telecommunicatie-infrastructuur in Oost-Europa Dhr. A.F. Gerbens (AT&T NSI)
10.25 Koffiepauze
10.55 Financiële dienstverlening voor het bedrijfsleven (ING Groep) Ir. J.H.M. Lindenbergh,
11.35 Handel en distributie in Zuidoost Azië Drs F.H.J. Koffrie (KNP BT)
12.15 Afsluiting van het ochtendgedeelte door de dagvoorzitter
12.20 Lunch
13.20 Investeren in Centraal Europa Drs T.J.M. van Hedel (Nutricia)
14.00 Workshops: 'Betreden van Emerging Markets' (Twee workshops naar keuze)
15.30 Theepauze
16.00 Forum: 'Emerging Markets, redding of bedreiging voor het Nederlandse bedrijfsleven?' Prof. dr S.J.G. van Wijnbergen, J. Stekelenburg (FNV), R.S.L.M. de Vilder (KvK Amsterdam), P.C.A. Karsten (P. Karsten Beheer B.V.).
17.00 Afsluiting door de Congrescommissie Aansluitend borrel

Lokatie
Mercure Hotel Amsterdam

Prijzen

Studenten:	Hfl: 25,-
Docenten + AIO's:	Hfl: 80,-
Bedrijfsleven:	Hfl: 295,-

Emerging markets

C. *Pionieren in Rusland,* door J.J. Hogenkamp (ABC Trade BV).
In deze workshop vertelt de heer Hogenkamp over zijn eerste stappen op de Moskouse markt. Ondanks de politieke, economische en monetaire instabiliteit van het land, wist hij met een aantal produkten tot de Russische markt door te dringen. Eerst met de import van Lada's en later door het openen van een supermarktketen met Nederlandse produkten.

D. *Argentinië* *)
Een radicaal saneringsbeleid en agressieve privatisering hebben geleid tot een veelbelovende groei van de Argentijnse economie. Door sterk verlaagde importheffingen en een groeiende koopkracht is export van luxe artikelen een gouden handel geworden. In deze workshop zal dan ook speciaal op dit marktsegment worden ingegaan. Op dit moment zijn er contacten met verschillende bedrijven.

E. *Consultancy in Zuid-Afrika,* door ir T.N.M. van Ravenstein (DHV)
DHV ondersteunt bedrijven bij het betreden van emerging markets, door het uitvoeren van marktonderzoek en het zoeken naar leveranciers en locale partners. In deze casestudy wordt aandacht besteed aan deze activiteiten in Zuid-Afrika.

F. *Exportbevordering,* door dhr J.D. Vlot (EVD)
Wanneer een onderneming overweegt om activiteiten te gaan ondernemen in emerging markets, is het zeer nuttig een bezoek te brengen aan de Exportbevorderings- en Voorlichtingsdienst (EVD) van het Ministerie van Economische Zaken. Deze instantie beschikt over recente informatie omtrent de ontwikkelingen in deze markten en is bij vele handelsmissies betrokken. De heer Vlot vertelt hoe de EVD bedrijven van dienst kan zijn.

*) Voor de definitieve inhoud van deze workshops kunt u bellen met de EEFA (tel. 020-6279653).

ING Groep ziet toekomst in emerging markets: 'een perfecte markt is voor niemand interessant'

Paul Kraan
Bas Avis

Aan de Roetersstraat wordt door de studenten van de EEFA hard gewerkt aan het congres over emerging markets. Tien metrominuten daar vandaan zijn ook de bankiers van de ING druk in de weer met deze opkomende markten. Vanuit het antroposofische kantoor in de Amsterdamse Poort geeft Frans van Loon leiding aan deze emerging market activiteiten. Daar hield hij zich in 1981 voor de NMB al mee bezig. Rostra sprak met hem over de mogelijkheden die deze ontluikende economieën bieden.

ING Bank is onlangs uitgeroepen tot dé emerging market bank van de wereld. Hoe is dat zo gekomen?
Begin jaren tachtig vormde de internationale schuldencrisis een grote bedreiging voor de financiële wereld. De toenmalige NMB bezat destijds nog nauwelijks buitenlandse portfolio's en kantoren, maar toch zagen wij grote mogelijkheden. We hadden sinds eind jaren zeventig de heer Tammes in de Raad van Bestuur en onder zijn leiding concentreerden we ons aanvankelijk op het handelen in vorderingen op schuldenlanden. Dat bleek buitengewoon winstgevend te zijn en werd een specialiteit waar we snel in groeiden. De draai kwam toen we vanuit deze specialiteit een inzicht kregen in structurele veranderingen in de wereldeconomie die vooral de financiële sector beïnvloedden.
Eigenlijk ging het om een combinatie van twee dingen. Enerzijds viel duidelijk een sterkere economische groei buiten de OESO waar te nemen, anderzijds een grote verbetering van het financiële systeem in de ontwikkelende landen. Het inspelen op deze ontwikkelingen was midden jaren tachtig de kracht van de NMB.

Is die focus op emerging markets gebleven na de achtereenvolgende fusies?
Ja, zowel na de fusie met de Postbank als met Nationale Nederlanden. De Postbank had zelf geen buitenlandse divisie, maar onze focus op emerging markets werd toch sterker omdat we over meer middelen konden beschikken. Als gevolg van de fusie met Nationale Nederlanden gingen ook de verzekeraars zich op emerging markets richten. De ING Groep profileert zich sindsdien als 'Integrated Financial Services Provider'. Dat is een belangrijk concept, want de scheidslijnen tussen bankieren en verzekeren vervagen.

Kun je zeggen dat de verzekeraars van Nationale Nederlanden door de bankiers van de NMB meegetrokken zijn naar de emerging markets ?
De interesse van Nationale Nederlanden voor opkomende markten was er wel, maar is zeker scherper geworden door de fusie met NMB-Postbank. Natuurlijk is het leuk om een hele grote verzekeraar te zijn, maar misschien is het interessanter om te proberen een combinatie te zijn in de markt, als de lokale wetgeving dat tenminste toestaat.

Welke specialiteiten moet ING het bedrijfsleven dan kunnen bieden op emerging markets?
Behalve de puur financiële kant is er nog een tweede element. Sweder (Van Wijnbergen, PK en BA) bijvoorbeeld wijst op de veranderde 'economics of the firm'. Onder invloed van de 'global transformation' zijn bedrijfseconomische modellen niet meer hetzelfde. Een bedrijf moet zich tegenwoordig afvragen of de administratie niet naar India kan en of de produktie niet beter in Tsjechië kan plaatsvinden. Doet het dat niet, dan moet de onderneming aan concurrentiekracht inboeten als de concurrent het wel doet. Kortom, optimaliseren is moeilijker geworden omdat er veel meer variëteiten in alternatieve produktiefactoren zijn dan tot voor kort. Welnu, ING wil bedrijven kennis en diensten aanbieden op het snijvlak van 'Corporate Restructering Advising Work' en gewone fi-

Entering the markets of the future

nanciering. Op dat snijvlak van diensten gerelateerd aan globalisering worden we steeds actiever, want daar valt veel mee te verdienen.

Het bedrijfsleven kan hier dus niet achterblijven?
Nee, en dat doet het dan ook niet. Laatst nog gaf de Federatie van Metaalbedrijven te kennen dat 60% van de metaalbedrijven overweegt de produktie naar het buitenland te verplaatsen. Kijk, dat proces interesseert ons. Een bedrijf moet voortdurend alert zijn op de van andere aanbieders afhankelijke concurrentiepositie. De kostprijs leek altijd gebaseerd te zijn op vaste gegevens, niemand zou er onder kunnen duiken. Maar tegenwoordig blijkt dat wél te kunnen. Niet alleen door te verkassen naar lage lonenlanden, maar ook door de grotere toepasbaarheid van moderne technologieën en alternatieve marketing methodes. Tenslotte zijn ook de toegangscriteria overal ter wereld versoepeld. De concurrentie voor investeringskapitaal is aanzienlijk verscherpt en dat vertaalt zich in de beweeglijkheid van kostprijzen. De kostprijs van produkten is tegenwoordig nog maar in geringe mate gerelateerd aan grondstoffenprijzen. Het human capital element wordt steeds belangrijker.

De heer van Wijnbergen zal het forum op het congres voorzitten. Zoals u zelf al even aangaf, heeft hij veel over deze onderwerpen gepubliceerd.
Ja, Sweder schrijft briljant over die tendensen, hij is echt de specialist in Nederland op dit gebied. Hij zal ook de studenten van de UvA wel wijzen op de manier waarop veranderingen in de economische theorie doorwerken.
Behalve de verschuiving in aandacht van physical capital naar human capital, software, structuur en dergelijke, heb je ook te maken met de veranderde theorieën op het gebied van de invloed van handel op de economische groei. Want de enorme groei van de internationale handel is net als het human capital element zeer relevant voor het fenomeen emerging markets.

Tijdens het EEFA-congres zal ook Johan Stekelenburg, voorzitter van de FNV, present zijn. Denkt u dat de vakbonden emerging markets als een bedreiging zien?
Stekelenburg is natuurlijk een uiterst intelligente vent, maar ten aanzien van de vakbonden is het beeld in het algemeen in Europa dat zij een ernstig vertragende rol spelen. Men etaleert emerging markets in de politieke discussie al gauw als een bedreiging. Het grote gevaar is, dat men er vaak van uitgaat dat het een zero sum-game betreft. Wij geloven juist dat groei mogelijk is, door verbetering van produktieprocessen, dus ook door verandering van werkpatronen. Het is duidelijk dat we in een land als Nederland slechts toegevoegde waarde kunnen leveren als het gemiddelde niveau van de beroepsbevolking omhoog gaat. Dus is er een bedreiging voor de onderkant van de arbeidsmarkt. Werk verdwijnt daar, want elders kan het goedkoper. Men tracht dat werk hier te houden, maar dat lukt natuurlijk nooit. Natuurlijk moet er een oplossing gevonden worden, maar het stomste wat je kunt doen is je verzetten tegen die ontwikkeling en het simpele werk hier te laten blijven doen. In diensten, die vaak lokaal gebonden zijn, kan dat nog wel, maar in produktieprocessen niet. De kunst zal er in liggen door een superieure produktieorganisatie, technologie, marketing en management onze verschillende gradaties van capaciteiten te benutten. Daar kan de vakbond een grote rol in spelen, al was het maar door de zaak niet te frustreren.

Zou u een ander congresprogramma hebben samengesteld dan de EEFA?
Het leuke van het programma van de EEFA vind ik dat er niet alleen aandacht wordt geschonken aan de beleggingskant. Die wordt naar mijn smaak vaak overbelicht. Natuurlijk, er gebeurt veel, er vloeit veel bloed in de markten, maar de 'underlying fundamentals' zijn veel interessanter.
Dat de EEFA heeft gekozen voor een splitsing in bepaalde gebieden is op zichzelf logisch. Er zijn namelijk drie clusters te onderkennen: Azië, Latijns-Amerika en Centraal- en Oost-Europa. Persoonlijk vind ik echter niet zozeer de verschillen interessant, maar het feit dat er een paar wereldwijde tendensen zijn die niet uitsluitend op één gebied slaan.

Niettemin, welke van die clusters beloven volgens u het meeste voor de toekomst?
Voorlopig lijkt het erop dat Azië verreweg het snelste groeit, maar het is er riskant. De risico's van met name het zaken doen in China worden scherper gezien, dat leidt soms tot terughoudendheid. Zelf geloven we dat ook een land als India interessante groeimogelijkheden biedt.
De reusachtige kapitaalinstroom in China komt voor het grootste gedeelte van andere Chinezen binnen Azië, net zo als de Aziatische handelsgroei voor het grootste gedeelte binnen Azië tot stand komt. Dat is interessant, want hetzelfde patroon zie je in Latijns-Amerika, waar de NMB ooit begon.
Oost-Europa was vroeger natuurlijk niet op West-Europa gericht, maar zal dat wel in toenemende mate worden. Op het gebied van financiële markten is Oost-Europa heel bijzonder, want die bestonden vijf jaar terug nog niet eens. De grootste uitdaging is Rusland. Voorlopig is het daar riskant en gevaarlijk, maar de mogelijkheden blijven immens.

ING zal in de toekomst haar status van emerging market bank wel trachten te consolideren?
Ja, wij zullen in zekere zin als ING voortbouwen op de inzichten die NMB midden jaren tachtig kreeg. Deze inspireerden ons toentertijd om strategische keuzes te maken. Moeilijke keuzes, want het hield in dat we niet in Europa uitbreidden en gaandeweg het bankieren binnen de OESO terugbrachten. In plaats daarvan legden we ons volledig toe op het ontwikkelen van een kantorennet in landen waar we de groei wél zagen zitten en de lokale financiële markt zagen verbeteren. In veranderende markten valt het meeste te verdienen en is de meeste behoefte aan kennis en dienstverlening.
Een perfecte markt is voor niemand interessant, daar heb je per definitie helemaal niets aan. Ze bestaan in de praktijk ook nauwelijks, maar er zijn wel markten die bijna perfect zijn, zoals een aantal financiële markten binnen de OESO. Daar moet je gigantische volumina halen met hele dunne marges, met als gevolg dat er hele onprettige verhoudingen ontstaan. Je krijgt dan bijvoorbeeld concurrentie met zekerheden.
Onze analyse was dat zoiets niet interessant is en dus boorden we emerging markets aan. Dat zullen we ook in de toekomst blijven doen. Want we proberen liever gecompliceerde en riskante diensten te verlenen dan voor de laatste honderdste procentpunt te gaan concurreren om een kredietwaardig bedrijf in een stabiel land.

27 april

Linking Pin
Associatie voor Management & Organisatie en Arbeid & Organisatiepsychologie

Inleiding

LINKING PIN CONGRES: 'KWALITEITSMANAGEMENT, STRATEGY TO WIN!'

Is 'best goed' goed genoeg? Wil het Nederlandse bedrijfsleven voorop lopen in de *global market,* of neemt zij genoegen met een positie in de middenmoot?
Als het Nederlandse bedrijfsleven inderdaad voorop wil lopen op de wereldmarkten, dan zal zij een hoger kwaliteitsbewustzijn moeten nastreven. De consument van tegenwoordig eist een hoge kwaliteit tegen een zo laag mogelijke prijs, zonder lange wachttijd en met een zo groot mogelijke keuzevrijheid. De tijden van 'you can get any colour you want as long as it is black' (H.Ford), zijn daarmee definitief voorbij. Verder wil de consument, naast waar voor zijn geld, ook de zekerheid van een kwalitatief hoogwaardig produkt of dienst. Waar vroeger de persoonlijke relatie garant stond voor een betrouwbare kwaliteit, daar gaat men tegenwoordig af op het merk of de reputatie van een producent of dienstverlener. Voor bedrijven is het dan ook van groot belang deze zekerheid te kunnen bieden. Niet alleen moeten zij voldoen aan de wensen van de klant voor wat betreft een kwalitatief goed produkt, maar zij dienen ook zorg te dragen voor een goed beheerst en gewaarborgd produktie-proces.
Ook dieper in de bedrijfskolom worden deze hogere markteisen door producenten aan hun leveranciers doorgegeven. Leveranciers die *Just In Time* de juiste kwaliteit leveren vergezeld van een hoogwaardige service, krijgen steeds vaker de voorkeur.
Door de toenemende globalisering opereren veel Nederlandse bedrijven steeds internationaler en moeten zij bovendien op wereldniveau presteren om te kunnen overleven. Binnen dit kader is het opzetten van een afdeling kwaliteitscontrole of het aanstellen van een kwaliteitsmanager niet voldoende. Een ISO-certificaat (International Organizaion for Standardization) kan een goede opstap zijn naar het invoeren van integraal kwaliteitsbeleid, met als uiteindelijk doel het bereiken van totale kwaliteit. Hieronder valt niet alleen het ontwikkelen en verbeteren van produkten en fabricageprocessen, maar ook personeelsmanagement en in toenemende mate de zorg voor het milieu. Integraal kwaliteitsmanagement moet derhalve zorgdragen voor een optimale onderlinge afstemming van alle processen, mensen en systemen.
Uiteraard vergt kwaliteitsmanagement een gedegen voorbereiding en planning, voordat kan worden overgegaan tot implementatie van kwaliteitsprogramma's. Het is een proces dat vraagt om permanente aandacht en heroriëntatie binnen het bedrijf. Totale kwaliteit is niet alleen het beheersen en bewaken, maar ook het continu verbeteren van kwaliteit.
Het doel van dit congres is het verkrijgen van inzicht in het kwaliteitsdenken en kennis te nemen van de praktische invulling die daar door het Nederlandse bedrijfsleven aan wordt gegeven. Door het aanbod van zowel theoretische als praktische onderdelen, is dit congres zowel een inleiding op het vakgebied als een waardevolle studiedag voor gevorderden in het kwaliteitsdenken.

Dagvoorzitter

Prof. ir A.C. Waszink De heer Waszink studeerde elektrotechniek aan de Technische Universiteit Delft. Hij werkte van 1967 tot 1985 als kwaliteitszorgadviseur en keuringsambtenaar bij N.V. KEMA. Daarna vervulde hij de functie van kwaliteitszorgadviseur bij de Nederlandse Aardolie Maatschappij B.V. . Thans is hij bijzonder hoogleraar Kwaliteitszorg en Certificatie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Tevens is hij bestuurslid van de Raad voor de Certificatie en actief in diverse commissies op het gebied van kwaliteitszorg en certificatie.

Sprekers

Drs B. Bertsch De heer Bertsch is verbonden aan het Strategic Quality Management Institute. Tevens is hij verbonden aan de vakgroep Interne Organisatie aan de Faculteit der Economische Wetenschappen van de Erasmus Universiteit Rotterdam. De heer Bertsch zal het thema kwaliteitsmanagement inleiden.

Drs A. Diedering De heer Diedering is sinds 1992 werkzaam als adviseur milieuzorg/milieuauditing en handhaving/informatisering bij KEMA. Zijn werkzaamheden bestaan uit het adviseren van bedrijven omtrent de invoering van interne milieuzorg, het koppelen van milieuzorg aan kwaliteits- en ARBO-zorg en het opzetten van geïntegreerde zorgsystemen. De heer Diedering zal ingaan op certificering als tussenstation voor totale kwaliteit.

Drs J.W. Willemsen De heer Willemsen heeft andragologie en wijsbegeerte gestudeerd aan de Rijksuniversiteit Groningen. Hij heeft gedurende zes jaar gewerkt als free lance consultant. Sinds 1980 is hij werkzaam bij PTT Telecom en vanaf de verzelfstandiging actief betrokken geweest bij de invoering van Total Quality Management. Hij werkt sinds 1992 op het hoofdkantoor als senior kwaliteitsmanager bij de staf Kwaliteit.

Drs E. Koetsier Mevrouw Koetsier is sinds 1992 werkzaam als consultant bij Inter/View CSM, een zelfstandige business-unit van marktonderzoekbureau Inter/View gespecialiseerd in onderzoek t.b.v. integrale kwaliteitszorg. Binnen Inter/View CSM is zij met name verantwoordelijk voor het 'medewerkermotivatie-onderzoek'. Namens Inter/View CSM nam zij deel aan het MeTeO-project. Dit project heeft het criterium 'MedewerkerTevredenheid' van de Nederlandse Kwaliteitsprijs in kaart gebracht. Zij voltooide haar economiestudie aan de Universiteit van Amsterdam. Mevrouw Koetsier zal ingaan op de klanten- en medewerkertevredenheid.

Drs J. de Keizer De heer de Keizer werkt sinds 1989 bij hoogovens na de studie bestuurskunde in 1988 voltooid te hebben in Twenthe Hij is daar begonnen met de invoering van een kwaliteitssysteem volgens de ISO 9002-norm bij de produktgroep koudgewalste produkten. Daarna was hij tot 1993 projektleider voor de organisatie van een 0-foutenproduktie bij Koudbandwalserij 2. Vervolgens is hij een jaar in Portugal werkzaam geweest als adviseur kwaliteitsverbetering van Hoogovens Technical Services. Momenteel is hij projectleider Integrale Kwaliteitszorg. De heer de Keizer zal ingaan op zijn ervaringen bij Hoogovens IJmuiden met de invoering van het kwaliteitsbeleid.

Linking Pin Kwaliteitsmanagement

Programma

09.15	Ontvangst met koffie en thee
09.45	Opening door congrescommissie Linking Pin
09.50	Inleiding sprekers door de dagvoorzitter Prof. ir A.C. Waszink, Bijzonder Hoogleraar Kwaliteitszorg en Certificatie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.
10.00	*Wat is kwaliteitsmanagement?* Drs B. Bertsch, Strategic Quality Management Institute/EUR
10.30	Stappenplan invoering kwaliteitsbeleid *Verschillende fasen in het kwaliteitstraject* Dhr drs J.W. Willemsen, KPN
11.15	Koffiepauze
11.40	Certificering *Wat houdt certificering in en wat zij de motieven? Certificering als borging van het traject naar totale kwaliteit* Dhr drs A. Diedering, Kema
12.25	Kwaliteitsmeting *De mening van klanten en medewerkers als stuurmiddel voor integrale kwaliteitszorg. Wat je moet weten en hoe je moet meten* Mw drs E.M. Koetsier, Inter/View CSM
13.10	Lunch
14.15	Eerste ronde parallelle sessies: 1. Logistiek management (Dhr ir J.N. Willemse, Ahold) 2. Invoering kwaliteitsmodel (Dhr B. Bom, KPMG) 3. Geïntegreerde zorgsystemen (Dhr drs J.H. van de Kaa, Kodak Foto Service/Hoogwerff Eikelenboom) 4. Commerciële dienstverlening 5. Beheersing produktieproces
15.00	Theepauze
15.30	Tweede ronde parallelle sessies
16.30	Kwaliteit, the strategy to win!? *Valkuilen en uitdagingen bij het kwaliteitstraject van Hoogovens* (Dhr drs J. de Keizer, Hoogovens IJmuiden)
17.00	Afsluiting door de dagvoorzitter
17.15	Borrel

Lokatie

Mercure Hotel

Prijzen

Studenten:	Hfl. 25,-
Docenten / AIO's:	Hfl. 80,-
Bedrijfsleven:	Hfl. 295,-

Sessiesprekers

Ir J.N. Willemse De heer Willemse studeerde in 1974 af als vliegtuigbouwkundig ingenieur aan de TH-Delft. Na vervulling van de militaire dienstplicht heeft hij als officier bij de KLM gewerkt. Hierna heeft de heer Willemse diverse logistieke functies bij Philips bekleed. Zijn laatste functie bij Philips was die van Managing Director Operations van de Business Unit 'Businesses Communications Systems'. Monenteel is de heer Willemse werkzaam als Adjunct Directeur Logistiek en Distributie bij Albert Heijn Momenteel is hij daar Directeur Logistiek. De heer Willemse zal ingaan op de kwaliteitsaspecten van het logistieke proces.

Dhr B. Bom De heer Bom is werkzaam als management consultant bij KPMG Management Consulting in Utrecht. Hij adviseert bedrijven in diverse branches op het gebied van kwaliteitszorg (in verschillende fasen). Daarnaast is hij part-time verbonden aan KPMG Certification voor het uitvoeren van certificerende audits op basis van de ISO 9000-norm. Hiervoor is hij gedurende 4 jaar assistent-controller bij een gezondheidsverzekeraar geweest en . Hij zal ingaan op het adviestrajekt bij de invoering van een kwaliteitssysteem.

Dhr J.H. van de Kaa In 1979 startte de heer van de Kaa in een technische functie bij een Amerikaans automatiseringsbedrijf. Vervolgens bekleedde hij diverse leidinggevende functies in de zakelijke dienstverlening binnen de automatisering. In deze functie kwam hij in aanraking met ISO-9000 kwaliteitszorgsystemen. Thans is hij werkzaam als hoofd Produktie Support bij het ontwikkellaboratorium van Kodak/Hoogwerff Eikelenboom. De heer Van de Kaa zal ingaan op invoering van een geïntegreerd zorgsysteem.

Kwaliteit in organisatie

L. van der Geest.

Het kwaliteitsdenken heeft een lange geschiedenis. Al in het begin van de jaren vijftig ontwikkelde de Amerikaanse bedrijfseconoom

Deming ideeën over systematische kwaliteitsbeheersing met behulp van statistische methoden en een daaraan gekoppelde managementfilosofie. In de Verenigde Staten vonden zijn ideeën weinig aftrek, maar in Japan werden zijn theorieën omarmd en verder ontwikkeld.

Pas toen de wereldeconomie eind jaren zeventig in een diepe recessie terecht kwam en veel Europese en Amerikaanse ondernemingen in de problemen raakten, realiseerden zij zich welke achterstand zij inmiddels op het gebied van de kwaliteitszorg hadden opgelopen. Vooral de laatste jaren proberen Europese en Amerikaanse ondernemingen deze achterstand in te lopen. Uit diverse onderzoeken blijkt dat Europese topondernemingen grootscheepse kwaliteitsbevorderende acties als één van de topprioriteiten van hun ondernemingen zien. De kosten van het herstellen van fouten, het opvangen van storingen, het wachten op interne leveranciers -dat wil zeggen in principe vermijdbare kosten- kunnen gemakkelijk tot 12 à 15% van de omzet oplopen. Het terugdringen van deze 'kwaliteitskosten' zou de

Innovatie begint met de juiste instelling.

Tijden veranderen. In het bedrijfsleven en in de accountancy. De cliënt wenst meer dan alleen een goedkeurende verklaring van de accountant. De toegevoegde waarde wordt vooral bepaald door de kwaliteit van de adviezen.

Daarom zijn er wereldwijd binnen Ernst & Young initiatieven ontplooid, die moeten resulteren in een nieuwe, aangepaste vorm van dienstverlening. Dienstverlening waarin procesoriëntatie gekoppeld wordt aan een nog sterkere klantgerichtheid.

Belangrijke veranderingen die mede vorm moeten krijgen dankzij talentvolle academici, die naast een indrukwekkende vakkennis ook over meer dan gemiddelde relationele en commerciële vaardigheden beschikken. Want alleen met topmensen blijven we aan de top.

Interesse? Neem contact op met mevrouw drs. T.C. Vermeer, telefoon 020 - 549 74 78.

MORET ERNST & YOUNG
ACCOUNTANTS

winstmarges dan ook direct kunnen verbeteren. Kwaliteit wordt bovendien steeds meer het doorslaggevende koopmotief van consumenten.
Het van de grond krijgen en in stand houden van een systematische integrale kwaliteitszorg is echter een buitengewoon moeilijk proces. Het vraagt veel tijd, energie en doorzettingsvermogen en de resultaten worden pas op lange termijn zichtbaar. In de praktijk blijkt dat veel bedrijven grote moeite hebben hiervoor het geduld op te brengen en de motivatie op peil te houden. Voor het ontwikkelen van een goed kwaliteitsbeleid is het in de eerste plaats van belang te beseffen dat het gaat om de waardering van het produkt en van de dienstverlening door de uiteindelijke afnemer, en niet om het oordeel van de producent zelf over zijn eigen produkt. Hoewel dat vanzelfsprekend klinkt zijn er nog maar weinig bedrijven die continu, systematisch en het liefst in gekwantificeerde vorm informatie verzamelen over de waardering van hun produkt door afnemers.
Een volgende stap is het inrichten van het primaire proces op een wijze die het mogelijk maakt de kwaliteitsnormen te halen. Het stellen van duidelijke doelen en de betrokkenheid en inzet van het personeel is daarbij van groot belang. Voorwaarde voor het verkrijgen van de betrokkenheid van het personeel is een goede organisatorische infrastructuur. Niet voor niets wordt gezegd dat 85% van wat er in een organisatie misgaat niet aan de werknemers maar aan de inrichting ligt. De organisatie dient zo ingericht te zijn dat het personeel ook de mogelijkheden heeft om de gewenste kwaliteit te kunnen leveren. Het invoeren van een integraal kwaliteitsbeleid vergt dan ook dikwijls ingrijpende veranderingen in de organisatie. Dit houdt in dat sommige functies verdwijnen en andere inhoudelijk opnieuw gedefinieerd moeten worden. Belangrijke taak van het management is hierbij om een duidelijk kader te scheppen voor degenen die het kwaliteitsbeleid moeten uitvoeren. Dit betekent vaak dat afdelingen een grotere autonomie krijgen over hun eigen taken om flexibeler te kunnen inspelen op de wensen van de klant. Het verkrijgen van meer bevoegdheden gaat hiermee hand in hand. Deze 'andere' organisatiewijze vereist dat de werknemers zich door scholing en materiële en immaterile prikkels op de nieuwe werkwijze instellen. Voor het slagen van kwaliteitsbeleid is het noodzakelijk het personeel tijdig te informeren en direct bij de uitvoering te betrekken. Het personeel kan bijvoorbeeld bepaalde onderdelen van het kwaliteitsbeleid zelf uitwerken door zitting te nemen in 'verbeterteams'.
Ook van het management wordt veel gevergd wat betreft aandacht, tijd en energie. De formulering en vooral de implementatie van een kwaliteitsplan zijn van essentieel belang. Continue feedback, evaluatie en tijdige bijsturing maken het kwaliteitsplan uiteindelijk een integraal onderdeel van het bedrijfsbeleid. Het topmanagement speelt hierbij de rol van coördinator, legitimeert het veranderingsproces en formuleert het doel van het kwaliteitsplan. Het middelmanagement is verantwoordelijk voor de uitvoering van het kwaliteitsplan, geeft permanente ondersteuning aan de werknemers en moet deze motiveren. Het personeel op de werkvloer is de uiteindelijke *target* van het kwaliteitsbeleid; zij zullen in de praktijk de waarneembare kwaliteit moeten leveren.
Naarmate de concurrentie op alle fronten toeneemt, zal kwaliteit steeds meer de doorslaggevende factor voor succes of falen zijn. Na het overwinnen van organisatorische problemen en het overtuigen van het personeel van de noodzaak van het kwaliteitsstreven, zullen bedrijven die een integraal kwaliteitsbeleid hebben ingevoerd als winnaar uit de concurrentiestrijd tevoorschijn komen.

Bewerking van artikel uit ESB van 08-11-89 Kwaliteitssystemen en certificering.

Certificering

W. Haaxman

In de jaren tachtig zijn de begrippen kwaliteit en certificering steeds in belang en omvang toegenomen. Kwaliteit is in: kwaliteitszorg spitst zich toe op al die factoren die van invloed zijn op het efficiënt en effectief produceren van goede produkten of diensten.. Hieruit vloeit voort dat de certificering van kwaliteitssystemen sterk in de belangstelling staat.
Certificering houdt in dat bedrijfsprocessen worden doorgelicht aan de hand van gestandaardiseerde criteria zoals de ISO- (International Organization for Standardization) normen . Aan de hand van deze normen kunnen produkten en produktieprocessen beoordeeld worden. Daarnaast wordt bij de certificering gekeken welke kwaliteitssytemen er in de organisatie worden gehanteerd en in hoeverre het management verantwoordelijkheid neemt voor de uitvoering van het kwaliteitsbeleid. Wanneer aan de ISO normen is voldaan kan een certificaat worden behaald, welke door een onafhankelijke organisatie wordt afgegeven. In Nederland worden vier ISO certificaten uitgegeven: te weten NEN-ISO 9000 t/m 9004. De omvangrijkste is NEN-ISO 9001 dat een totaalmodel is voor de kwaliteitsborging bij het ontwerpen / ontwikkelen, vervaardigen, het installeren en de nazorg van een kwaliteitssysteem. Met het certificaat kan de kwaliteit van de organisatie aantoonbaar worden gemaakt. Dit is onder meer nodig voor het zogenaamde 'keten-effect', dat houdt in dat de afnemers in de totale voortbrengingsketen van grondstof tot finaal produkt van hun leveranciers eisen dat zij gecertificeerd zijn.
Een stap verder gaat integrale kwaliteitszorg, ook wel 'Total Quality Management' (TQM) genoemd. TQM is een manier van managen met als doel het bereiken en behouden van een optimale concurrentiepositie door middel van een gestructureerde, op continue verbetering gerichte aanpak. De nadruk ligt hierbij op klantgerichtheid, medewerkerstevredenheid, zorg voor het milieu en efficiënte processen. De weg naar een steeds hoger wordend kwaliteitsniveau, is te beschouwen als een 'up hill struggle'. Bij deze metafoor wordt een steen steeds verder de helling opgerold, waarbij iedere keer de cyclus wordt doorlopen bestaande uit het maken van een plan, het uitvoeren daarvan en tenslotte te checken of het plan de bedoelde uitwerking heeft gehad. Het zo bereikte kwaliteitsniveau wordt gewaarborgd door middel van de ISO-norm, de wig achter de steen om achteruit rollen te voorkomen.
Het kwaliteitssysteem biedt een mogelijkheid om de processen te optimaliseren, de communicatie tussen verschillende bedrijfsonderdelen te verbeteren, om uiteindelijk tot een efficiëntere bedrijfsvoering te komen. Niet voor niets luidt een van de definities voor kwaliteit: "het in een keer goed doen"Bron: A. Diedering.

Amsterdamse Congresweek 26-28 april 1995

27 april

Inleiding

DE VERENIGING VAN STUDENTEN, ACTUARIAAT, ECONOMETRIE Operationele Research & Management **organiseert op 27 april, in het kader van de Amsterdamse Congresweek, een congres met als titel 'Kunstmatige intelligentie in de financile wereld, de (on)mogelijkheden'.**

Onder leiding van dagvoorzitter prof. drs B.J.J. Alting von Geusau zullen diverse deskundigen uit de universitaire wereld en het bedrijfsleven hun visie geven op de ontwikkeling, implementatie en toekomst van kunstmatige intelligentie of 'Artificial Intelligence' (AI) in de financiële wereld.

Voorspellingstechnieken die gebruik maken van kunstmatige intelligentie leveren in sommige gevallen betere resultaten op dan conventionele methoden. Door gebrek aan kennis onder de potentiële gebruikers wordt AI echter sporadisch toegepast. Dit congres heeft dan ook als doel om kunstmatige intelligentie-technieken te verduidelijken en een helder beeld te geven van de huidige en toekomstige mogelijkheden en beperkingen. Er wordt getracht een antwoord te geven op de vraag of technieken die gebruik maken van kunstmatige intelligentie praktisch toepasbaar zijn in de financiële wereld. Daarmee rijst de vraag of kunstmatige intelligentie de statistische technieken zal verdringen of juist een goede aanvulling kan zijn? Toepassingen zijn onder meer:

- het inschatten van risico's
- het voorspellen van beurskoersen en rentestanden
- het aangeven van veranderingen in gedrag.

Deze toepassingen kunnen leiden tot een systeem dat advies geeft, analyses maakt en waarschuwt bij veranderende situaties. Kunstmatige intelligentie-technieken kunnen wellicht tot verbetering van de concurrentiepositie leiden en tot aanzienlijke kostendalingen.

Natuurlijk zal het tijdens deze congresdag niet ontbreken aan koffie, een overheerlijke lunch en een borrel. Er is volop de mogelijkheid om met de sprekers en natuurlijk met elkaar van gedachten te wisselen. Het congres wordt afgesloten met een paneldiscussie, waarin men zal trachten de vragen die in dit congres aan de orde komen te beantwoorden. Ook zullen de deelnemers geconfronteerd worden met diverse uitdagende problemen. Kan bijvoorbeeld de invoering van een kennissysteem, dat belangrijke beslissingen beter neemt dan de mens een bedreiging vormen voor de mens, omdat die beslissingsbevoegdheid moet afstaan aan het kennissysteem?

Voor meer informatie over het congres en dit onderwerp verwijzen wij U naar de *Aenorm congres special* van de VSAE die specifiek over dit congres zal gaan. Deze is begin maart verkrijgbaar. U kunt die special aanvragen bij de VSAE op het volgende telefoonnummer: 020-5254134 (fax:6227882).

Prof. drs B.J.J. Alting von Geusau. Bob von Geusau zal als dagvoorzitter het congres in goede banen leiden. Na zijn studie actuariaat aan de universiteit van Amsterdam was hij raadgevend actuaris bij actuarieel bureau Dr. W.G.J. ten Pas. Sinds november 1987 bekleedt hij die functie in de eigen winkel van Actuarieel Bureau 3A. Ook is hij momenteel hoogleraar in de actuariële leer der sociale verzekering en pensioenfondsen aan de UvA.

Dr D.E. Baestaens. Dirk-Emma Baestaens studeerde business economics aan de Manchester Business School en toegepaste economie aan de Universiteit van Antwerpen. Sinds 1990 is hij verbonden aan de economische faculteit van de Erasmus Universiteit van Rotterdam. De heer Baestaens maakt in zijn sessie 'Intelligent Trading in Finance' onderscheid tussen 'rule based' systemen en 'data driven' systemen. Hij zal bestaande en nieuwe technieken met elkaar vergelijken en hun werking duidelijk maken aan de hand van een aantal praktische voorbeelden.

M.H.H. Lange. Chiel Lange studeerde toegepaste wiskunde aan de Technische Hogeschool Twente. Nu is hij informatie-ingenieur bij Centraal Beheer en verleent in deze functie ondersteuning bij statistische, econometrische, en actuariële problemen tijdens onderzoek. De heer Lange zal de geschiedenis en het gebruik van kennistechnieken bij Centraal Beheer bespreken. Tijdens deze sessie zal hij diverse voorbeelden uit de praktijk van het verzekeringswezen behandelen.

Ir J.W. van 't Zand. Hans van 't Zand studeerde toegepaste wiskunde aan de Technische Universiteit Twente met als afstudeerrichting Operations Research. Nu werkt hij bij de ABN AMO op de afdeling Operations Research, een intern adviesbureau voor beleids- en beslissingsondersteuning. De heer van 't Zand zal in zijn lezing ingaan op de toepassing van classificatie-technieken met de nadruk op het traject van dataverzameling en -analyse. Cliëntclassificatie komt op diverse gebieden binnen de bank voor, bijvoorbeeld bij risk-management, klantbehoud en direct marketing. Bij toepassing van classificatie-technieken moet een keuze gemaakt worden uit verschillende statistische en AI-technieken.

Drs M. Gerrets. Monique Gerrets kwam na een studie informatica aan de UvA met als specialisatie kunstmatige intelligentie, in 1988 in dienst bij Cap Volmac. Hier werkte ze onder andere aan een project dat tot doel had de praktische bruikbaarheid van genetische algoritmen te onderzoeken. Mevrouw Gerrets zal spreken over financiële toepassingen van scoring modellen zoals creditscoring, verzekeringsacceptatie en fraudedetectie. Recente technieken, die vaak betere resultaten geven dan de traditionele statistische methodes, zijn neurale netwerken en genetische algoritmen. Als afsluiting van haar sessie zal ze een demonstratie geven van het programma OMEGA, een scoring tool gebaseerd op genetic programming.

Drs F. van Heijzen RI. Fer van Heijzen heeft na zijn studie biologie verscheidene functies vervuld op het gebied van automatisering. Sinds november 1991 is hij bij Tillinghast verantwoordelijk voor de groep automatisering en voor de realisatie van de in Amsterdam ontwikkelde Tillinghast-software. Op dit gebied is hij tevens betrokken bij enkele internationale projecten. De heer Van Heijzen zal zijn visie geven op de bruikbaarheid en de toepassingen van AI-technieken in de financiële wereld.

VSAE

Kunstmatige Intelligentie

Kunstmatige Intelligentie

Bob J.J. Alting von Geusau

Er bestaan verschillen van mening over de mate van toepasbaarheid van Kunstmatige intelligentie (AI) en ook over het werkingsveld maar één ding is duidelijk: AI tracht (delen van) het menselijk denken te laten overnemen door computers.

De oorspronkelijke uitvinders van de computer hebben een dergelijk substitutieproces tussen machine en menselijk brein ook zeer nadrukkelijk voor ogen gehad. Charles Babbage (1792- 1871) heeft in de door hem ontworpen 'Difference Engine', en in de verbeterde versie hiervan, de 'Analytical Engine' visioenen gehad van een machine die het denkproces van de mens overneemt. Hij schrijft in *Passages from the life of a Philosopher* (1864), niet gehinderd door enige bescheidenheid, dat in het creëren van deze Analytical Engine zijn denken een weg heeft gevolgd die 'was the most entangled and perplexe which probably ever occupied the human mind'. Hij ziet immers in zijn machine 'the strange loop' die uit zichzelf ingrijpt en veranderingen aanbrengt in het sturende programma. Het is jammer dat Babbage nooit zelf de machine heeft zien werken, want de dansende derwisj van in elkaar geschakelde cilinders zou hem zeker zijn voorgekomen als 'the machine taking over Man's brain'. Zover is het bij hem dus niet gekomen. Maar hoeveel verder zijn wij nu dan?

Bridgecomputers

We hebben schaakcomputers die zich met de wereldtop kunnen meten. We hebben expertsystemen die ons handelen in vele opzichten kunnen overnemen. Maar is dit alles Kunstmatige Intelligentie? Dat de machine leert van de fouten die hij maakt en zijn handelen kan bijsturen? En kan de computer dit met intuïtie of met 'gevoel voor de situatie'? Ik denk het niet. Want naast de schaak- en damcomputers zijn er ook bridgecomputers waar zaken als intuïtie en voorstellingsvermogen nauwelijks worden geleverd. Ze rekenen prima maar van de oplossing van een simpel bridgeprobleem hebben deze computers totaal geen kaas gegeten. Tenminste, niet nu, in 1995. Dat is het Leitmotiv van de Studiedag. Er zal een opsomming zijn van hoever we nu met AI zijn, met name toegepast bij banken, de beurs, beleggingen en verzekeringen. Dat is leerzaam, want we zullen zien dat er op dit gebied veel meer bestaat dan iedereen nu denkt.

Science Fiction

En het toekomstperspectief? Ach, (bijna) iedereen houdt van science fiction en AI geeft vruchtbare grond tot boude en grensoverschrijdende bespiegelingen over de toekomst. Bij het congres komen dergelijke Odysseïsche zwerftochten door het dromenland van denken & daad als het ware vanzelf aan de orde. Maar dat niet alleen, er zullen zeker ook pendanten zijn van de onsterfelijke woorden van J.H. Donner:
'De computer is een moron. Hij begrijpt niets en alles moet hem uitgelegd worden; de omgang met zulke veelvraten dient men te mijden. De invloed

Programma

9.45 Ontvangst
10.15 Opening van het congres
10.30 Dr D.E. Baestaens,
Intelligent Trading in Finance (introductie)
11.10 Ir J.W. van 't Zand,
ABN-AMRO
11.50 Ir M.H.H. Lange,
Centraal Beheer
12.35 lunch
13.40 Een spreker van de ING-Groep
14.20 Drs M. Gerrets,
Cap Volmac
15.00 Drs M. Gerrets,
demonstratie softwarepakket Omega
15.20 pauze
15.40 Drs F. van Heijzen RI,
Tillinghast
16.20 paneldiscussie
16.50 Conclusies en afsluiting door de dagvoorzitter
17.00 Dankwoord VSAE
17.05 Borrel
18.00 Einde programma

Plaats:

Doopsgezinde Gemeente: Singel 452

Toegangsprijzen:

Studenten	Hfl 10,-
Docenten + AIO's	Hfl 50,-
Bedrijven, ministeries	Hfl 150,-

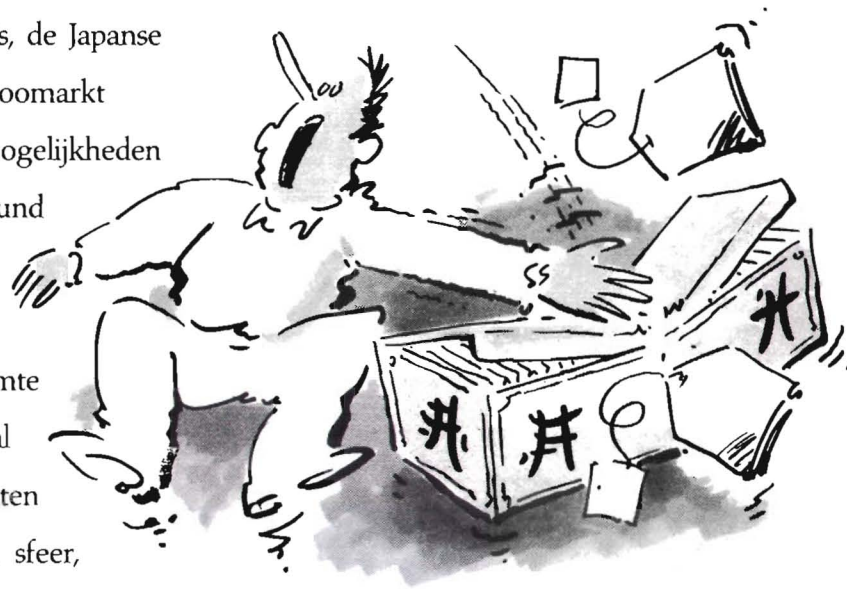
Econoom breekt Japanse theemarkt open.

Wie als econoom z'n draai heeft gevonden in een marketing/sales functie bij Unilever krijgt een wereld van mogelijkheden.

Hij breekt, als het nodig is, de Japanse theemarkt open of zet de shampoomarkt op z'n kop. Omdat hij al z'n mogelijkheden kan benutten, omdat hij all-round geworden is door een gedegen training-on-the-job.

Omdat z'n ambities de ruimte krijgen die alleen een multinational kan bieden. En omdat z'n talenten kunnen opbloeien in een open sfeer, waarin z'n initiatieven en ideeën alle kans krijgen, omdat hij niet belemmerd wordt door bureaucratie.

Wilt u meer gedetailleerde informatie over de wereld van mogelijkheden die Unilever biedt? Vraag dan de brochure "Perspectieven voor Academici bij Unilever" aan: telefoon

010-2174261 of schrijf naar: Nederlandse Unilever Bedrijven B.V. (Sectie Management Development), Antwoordnummer 5004, 3000 VB ROTTERDAM.

UB-2-5S

Unilever

EEN WERELD VAN MOGELIJKHEDEN.

van het tuig is tegenwoordig in het leerproces al fnuikend genoeg. De multiple choice wijze van examineren brengt een jeugd voort, die alleen nog maar vragen kent die met een simpel ja of nee te beantwoorden zijn. Heus, het ding kan niet schaken. Het kan eigenlijk helemaal niets en zijn belangrijkste functie binnen de moderne samenleving is die van een goed geslaagd volksbedrog, iets dat machtig en hulpeloos tegelijk is. Als de God van weleer' *(NRC Handelsblad, 13 april 1981).*
Dit alles op 27 april 1995. Ten zeerste aanbevolen!

Genetische algoritmen voor beginners

Annemieke Vermeeren

Kunstmatige intelligentie maakt onder andere gebruik van genetische algoritmen. De mogelijke toepassingen hiervan zijn talrijk. In dit artikel wordt uiteengezet welke stappen moeten worden doorlopen bij het gebruik van deze techniek.

Het genetisch algoritme is gebaseerd op het principe van Darwin, namelijk de *survival of the fittest.* Via sexuele reproduktie en natuurlijke selectie zou de natuur in staat zijn een soort te ontwikkelen die zo goed mogelijk is aangepast aan zijn omgeving.
Een genetisch algoritme doorloopt de volgende stappen:

Stap 1: Initialiseer at random een startpopulatie P ter grootte van N

Stap 2: Bereken voor elk individu uit de populatie de *fitness*, i.e de kracht van een individu om het gegeven probleem op te lossen

Stap 3: In deze fase worden de individuen bepaald die gaan paren om zo een individu in de nieuwe populatie te creëren.
Hoe hoger de fitness van een individu des te groter is de kans om tot ouder uitverkoren te worden. Dit gebeurt door middel van een roulette wiel: elk individu krijgt dat deel van het roulette wiel dat overeenkomt met zijn fitness (een individu met hoge fitness krijgt een groot aandeel in het wiel). Vervolgens wordt het wiel N maal gedraaid zodat N ouders worden geselecteerd. Een zelfde individu kan dus meerdere malen ouder worden. De individuen die niet als ouder worden geselecteerd, worden niet in de volgende generatie opgenomen en sterven dus uit. Hier treedt dus survival of the fittest op

Stap 4: *Mating of the fittest*: elk stel ouders produceert 2 kinderen. Er ontstaan dus N kinderen die een basis vormen voor de nieuwe generatie.

Stap 5: Na de mating of the fittest bestaat voor elk individu (de kinderen ontstaan uit stap 4) de kans om te muteren. Mutatie is bedoeld om de diversiteit in de populatie te garanderen. Een populatie kan op deze wijze niet vroegtijdig tot een slechte oplossing convergeren.
Dit proces herhaalt zich tot aan een bepaalde stopconditie is voldaan. Het genetisch algoritme werkt dus via een proces dat in de richting van een acceptabele oplossing convergeert.

Een simpel voorbeeld om het principe van een genetisch algoritme te beschrijven is het maximaliseren van de functie $f(x)=x^2$ op het interval [0,15]. In het voorbeeld wordt uitgegaan van een populatie met 4 individuen. Elk individu is hier een x-waarde en wordt binair gecodeerd in 4 bits. De fitness van een individu x is f(x).

x-waarde	oude populatie	$F(x)=x^2$	realtieve fitness	aantal maal ouder
4	0100	16	16/274	0
13	1101	169	169/274	2
8	1000	64	64/274	1
5	0101	25	25/274	1
		274		

Door middel van het roulette wiel zijn 4 ouders geselecteerd. Zoals te zien in de tabel bedrijft ouder 1101 polygamie en mag tweemaal tot paring overgaan: eenmaal met ouder 1000 en eenmaal met ouder 0101. De eigenlijke paring gaat als volgt in zijn werk. At random wordt een bit in de string geselecteerd. Deze bit zal als *cross-over* punt fungeren in de paring. Vervolgens worden de bits van de twee ouders die na dit punt komen onderling verwisseld en worden de kinderen 'geboren'. Voor de 2 gelukkige ouderparen houdt dit dus het volgende in:

1101|1 ⇒ 1100 11|01 ⇒ 1101
1001|0 ⇒ 1001 01|01 ⇒ 0101

Deze nieuwe individuen bezit dus de sterke eigenschappen van de voorgaande populatie, omdat alleen de sterke individuen tot paring zijn overgegaan.
Nu wordt wederom at random bepaald of sommige van deze kinderen nog gemuteerd worden. Voor de mutatie wordt opnieuw een cross-over punt bepaald. Het kind wordt nu gemuteerd door deze bit te veranderen.

01[0]1 ⇒ 0111

Deze nieuwe generatie {7,9,12,13} vormt nu de nieuwe populatie die opnieuw de stappen 2 t/m 5 kan doorlopen totdat aan de stopconditie is voldaan. Door het vormen van nieuwe generaties uit sterke elementen uit de vorige generaties zal na verloop van tijd de populatie steeds sterker worden en in de richting van de optimale oplossing (x=15) itereren.

In de werkelijkheid worden natuurlijk veel complexere problemen met behulp van genetische algoritmen opgelost. Op het VSAE-congres komen enkele praktische voorbeelden hiervan aan de orde.

Amsterdamse Congresweek
26-28 april 1995

28 april

Inleiding

DE ACCOUNTANCY ASSOCIATIE AMSTERDAM ORGANISEERT OP **28 april een congres over milieuberichtgeving.**
Het milieu is de laatste jaren sterk in de belangstelling komen te staan. Vrijwel dagelijks worden we geconfronteerd met milieuproblemen en maatregelen daartegen.
Ondernemingen hebben een maatschappelijke verantwoordelijkheid tegenover de omgeving en dit betekent onder meer dat er in de externe berichtgeving aandacht besteed moet worden aan het milieu. Op het terrein van de externe berichtgeving is het milieu dan ook een actueel onderwerp. Met name eventuele consequenties voor de jaarrekening en het wel of niet invoeren van een milieuverslag staan ter discussie. In de jaren zeventig ontstond de aandacht voor een ruimere vorm van berichtgeving. Men zag in dat een hogere winst niet vanzelfsprekend betekende dat een onderneming een betere functie vervulde in de samenleving. Ook informatie over niet-financiële gevolgen van de ondernemingsactiviteiten moeten worden verstrekt en met name over de gevolgen voor de werknemers, consumenten en het milieu. Heden ten dage blijven nog veel vragen over milieuberichtgeving onbeantwoord:
-Hoe zou de milieuberichtgeving plaats moeten vinden ?
-In hoeverre wordt er in de praktijk door ondernemingen milieu-informatie verstrekt ?
-Heeft milieuberichtgeving nog nadelige gevolgen voor de internationale positie van Nederlandse ondernemingen ?
-Vervult een verplicht milieuverslag een stimulerende rol bij het opzetten van een milieuzorgsysteem ?

Naast deze algemene vragen wordt op het congres dieper ingegaan op de keuze tussen twee alternatieven:
- Een wetsontwerp inzake verplichte milieuverslaggeving voor bepaalde bedrijven.
- De invoering van de Europese EMAS-verordening, waarbij een vrijwillige verificatie van, onder meer, het milieuverslag is beoogd.

Hierover bestaat nog veel onenigheid. De meningen van het bedrijfsleven, de overheid en de accountants lopen nog niet parallel. Daarom is de Triple A met het initiatief gekomen een congres over milieuberichtgeving te organiseren. Door middel van (interactieve) lezingen met als thema 'verificatie van het milieuverslag' wordt de problematiek vanuit verschillende invalshoeken belicht en zullen sprekers uit de drie gebieden hun standpunt toelichten. Naast het thema zullen ook andere aspecten van milieuberichtgeving aan bod komen, onder andere bij de verschillende workshops die tijdens deze dag worden aangeboden.
Het belooft een zeer interessant congres te worden.

Sprekers

Ing. C.M. Moons was vanaf 1972 werkzaam bij het ingenieursbureau Comprimo BV. Hij was daar als proces-ingenieur betrokken bij het ontwerpen van installaties voor aardolieraffinage en aardgaswinning. Vanaf 1975 werkte hij bij het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne, bij de afdelingen Beroepen Milieuhygiëne, Externe Veiligheid en Hinderwet. Vanaf 1989 is hij afdelingshoofd bij de Directie industrie, bouw, produkten en consumenten. Hij is onder meer verantwoordelijk voor de aanpak en uitwerking van het doelgroepenbeleid Industrie en Bedrijfsinterne Milieuzorg.

Drs J.L.P. Piet MBA RA is momenteel, naast milieuaccountant, directielid van Deloitte & Touche Environment Management Europe. Hij is voorzitter van de Nederlandse Vereniging voor Milieu-Accountancy en president van de 'environmental task force' van de Fédération des Experts Comptables Européens. Tevens is hij docent en bestuurslid van het mede door hem opgerichte Wetenschappelijk Instituut voor Milieu-Management aan de Universiteit van Amsterdam.

Mw. drs J. Vos - in 't Veld RA is accountant-medewerker bij Moret, Ernst & Young Milieu BV en bestuurslid van de Nederlandse Vereniging voor Milieu-Accountancy. Zij adviseert een stortplaats omtrent opzet en inhoud van een milieuverslag en de controle daarvan. Als primeur voor Nederland is voor dit bedrijf bij het milieuverslag een accountantsverklaring afgegeven door Moret Ernst & Young Milieu BV. Verder neemt zij deel aan een onderzoek naar de bestaande milieurisico's bij over te nemen bedrijven.

Prof. dr M.N. Hoogendoorn RA (1959) studeerde bedrijfseconomie en accountancy aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Hij is in 1990 gepromoveerd aan deze universiteit op 'Stelselwijzigingen in jaarrekeningen'. Tot 1991 werkte hij daar bij de vakgroep kosten- en winstbepalingsvraagstukken. Thans is hij hoogleraar Externe Verslaggeving bij de vakgroep Accountancy aan de UvA, directeur bij Moret Ernst & Young Accountants, onderzoeker bij het Limperg Instituut (Interuniversitair instituut voor onderzoek in de accountancy) en medewerker van de gebruikersdelegatie van de Raad voor de Jaarverslaggeving.

Drs J.F. Heida (1963) is consultant bij KPMG Milieu. Hij houdt zich bezig met de implementatie van zorgsystemen en de begeleiding van het bijkomende veranderingsproces. Hij heeft zich daarnaast gespecialiseerd in milieuverslaggeving door bedrijven. Ook heeft hij meegewerkt aan verschillende projecten waaronder training en begeleiding van milieu-auditors, een implementatieplan m.b.t. het wetsvoorstel Milieuverslag voor het ministerie van VROM en een onderzoek naar milieuverslaggeving door bedrijven. Momenteel is hij lid van de permanente commissie professionalisering van de Vereniging voor Afgestudeerde Toegepaste Onderwijsdeskundigen (TOPOS).

Triple A Milieuberichtgeving

Mw J. Iansen-Rogers (1956) is consultant bij KPMG Environmental Consulting. Zij is gespecialiseerd in de coördinerende aktiviteiten met betrekking tot het KPMG International Environmental Netwerk, Europese milieuwetgeving en training op milieugebied. Hiervoor is zij in het Verenigd Koninkrijkj werkzaam geweest als Research Scientist (1977 tot 1979), Regional Education Officer (1979 tot 1982), Training Manager (1983 tot 1989) en Environmental Coördinator (1989 tot 1991). Momenteel is zij lid van de Dutch Association for Environmental Professionals.

Comité van Aanbeveling

Prof.dr J.S. Cramer
Decaan Faculteit der Economische Wetenschappen en Econometrie, Universiteit van Amsterdam

Mr L.A. Geelhoed
Secretaris-Generaal, Ministerie van Economische Zaken

Drs W.K.B. Koning
Directeur Faculteit der Economische Wetenschappen en Econometrie, Universiteit van Amsterdam

Prof.dr P.W.M. de Meijer
Rector Magnificus, Universiteit van Amsterdam

Prof.dr L. Reijnders
Hoogleraar Milieukunde, Universiteit van Amsterdam

Prof.dr A. Schilder RA
Vennoot Coopers & Lybrand, Voorzitter NIvRA, Hoogleraar Accountantscontrole aan de Rijksuniversiteit Limburg en Universiteit van Amsterdam

Prof.dr ir P. Vellinga
Directeur Instituut voor Milieuvraagstukken, Hoogleraar Milieuwetenschappen en Veranderende Aardsystemen, Vrije Universiteit Amsterdam

Workshops

Bij het ter perse gaan van dit nummer was er nog geen informatie over de workshops beschikbaar. Indien u zich aanmeldt voor het Triple A congres krijgt u informatie over de drie workshops toegestuurd.

Programma

09.00 Ontvangst met koffie
09.30 Opening door dagvoorzitter prof. dr M.N. Hoogendoorn RA
09.35 Inleidende lezing
drs J.L.P. Piet MBA RA
10.10 Workshop Ronde 1
10.50 Koffie- en theepauze
11.05 Workshop Ronde 2
11.45 Workshop Ronde 3
12.25 Lunch

Na de lunch sprekers afkomstig van overheid, accountancy en bedrijfsleven die het onderwerp vanuit hun sector belichten.

13.40 Spreker Overheid
Ing. C.M. Moons
14.10 Spreker Accountancy
mw drs J. Vos - In 't Veld RA
14.40 Spreker Bedrijfsleven
15.10 Koffie- en theepauze
15.30 Spreker Accountancy
drs J.F. Heida
mw J. Iansen-Rogers
16.00 Einddebat o.l.v. de dagvoorzitter
17.00 Afsluiting congres
17.05 Afsluiting congresweek
17.05 Borrel

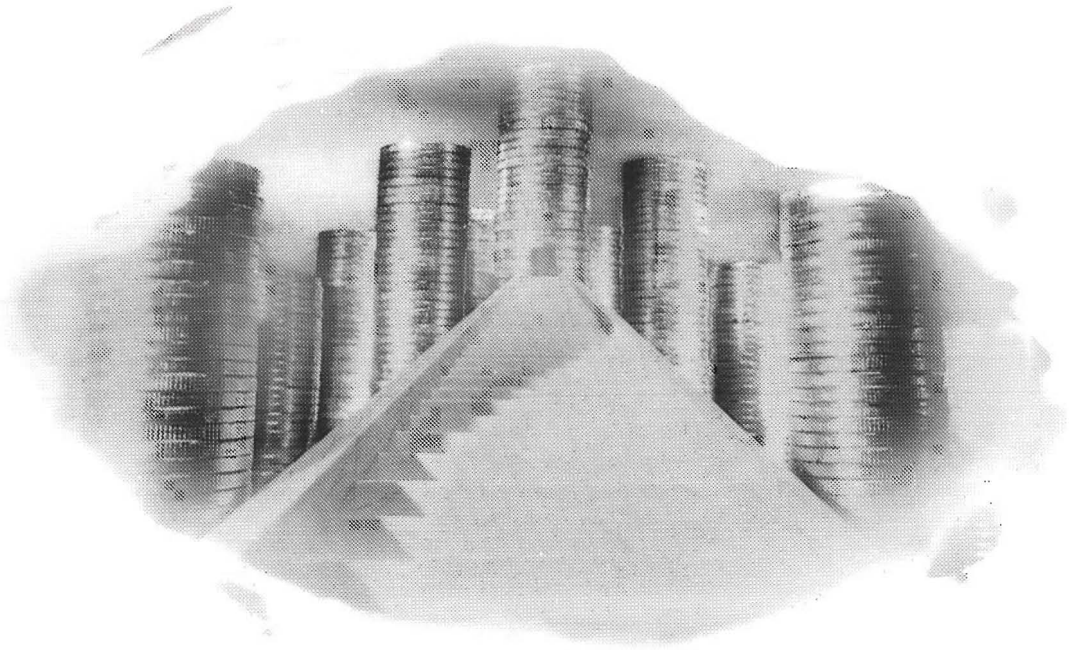
Plaats:

Doopsgezinde Gemeente: Singelkerk

Toegangsprijzen:

Studenten	Hfl 25,-
Docenten + AIO's	Hfl 80,-
Bedrijven, ministeries	Hfl 295,-

Bij ABN AMRO zit je als academicus bij de financiële top.

Een inspirerende omgeving als je tot grote hoogte wilt stijgen.

ABN·AMRO *De* bank

Wil je meer informatie, vraag dan de brochure "Bij de ABN AMRO Bank krijgen academici alle ruimte" aan bij ABN AMRO Bank N.V., afdeling Recruitment Management Trainees, telefoon 020 - 628 6925.

Milieuberichtgeving

Milieuberichtgeving, taak voor accountants?

Naar aanleiding van het Triple A-congres over Milieuberichtgeving een inleidend interview met een van de sprekers: drs J.L.P. Piet MBA RA.

Sinds wanneer denken accountants aan het milieu?

De afgelopen decennia is ook onder accountants de belangstelling voor het milieu sterk toegenomen. In 1990 werd begonnen met de opleiding tot milieu-accountant en is de Vereniging van Milieu-Accountants (VMA) opgericht. Op Europees niveau werd, door het overkoepelend orgaan van beroepsorganisaties van accountants (FEE), een milieuwerkgroep in het leven geroepen. Deze werkgroep houdt zich onder meer bezig met het ontwikkelen van normen voor de opstelling en controle van milieujaarverslagen binnen Europa. Vanuit de kennis en ervaring van 100 jaar georganiseerde accountancy (in 1895 werd de eerste branchevereniging opgericht) probeert men een hoogwaardige milieuaudit te ontwikkelen, zoals ook met de EDP-audit is gebeurd.

Waarom zijn juist accountants de beste milieu-experts?

Veel groeperingen in de samenleving houden zich bezig met (de berichtgeving rond) het milieu. Het ontwikkelen van een milieujaarverslag is echter een zaak voor accountants, gezien hun kennis op het gebied van informatie, verslaglegging en administratieve controle van financiële jaarverslagen. Het uitvoeren van een audit, het samenstellen van een team en de contacten met een cliënt zijn dagelijkse bezigheden voor deze beroepsgroep. De opleiding tot milieu-accountant is wel een voorwaarde voor een goede en verantwoorde audit van het milieuverslag. De plicht tot verantwoordelijk gedrag ten opzichte van het milieu, ligt natuurlijk bij de directie van een onderneming.

Aan welke eisen moet een milieuverslag voldoen?

De belangrijkste eis is de geëntheid op de eigen organisatie. Het heeft geen nut om zonder meer de opzet van verslagen van andere organisaties over te nemen, zonder het belang na te gaan voor de eigen organisatie. Bovendien moet het voor de gebruiker duidelijk zijn welke interpretatie aan de informatie gegeven dient te worden: het gaat niet primair om de absolute cijfers, maar om de inhoudelijke waarde van die cijfers. Tevens dient duidelijk verwoord te zijn welke doelstellingen de onderneming met betrekking tot het milieu nastreeft. De informatie moet in relatie staan tot de maatschappij en er moet een vergelijking kunnen worden gemaakt met organisaties uit dezelfde branche. Dit houdt in dat het cijfermateriaal vergelijkbaar moet zijn. Het produceren van 100 ton afval zegt op zichzelf niets, maar in relatie met de omvang van de produktie geeft het meer informatie. Ook cijfermateriaal van buiten de organisatie kan een bijdrage leveren aan het informatiegehalte van het verslag. De basis van het milieuverslag wordt gevormd door vragen als: wat zijn mijn milieu-doelstellingen, wie zijn mijn lezers, wat wil ik hen laten weten en wat willen zij weten?.

Welke bedrijven zouden verplicht moeten worden tot milieuverslaggeving, en welke vorm zou dat verslag moeten krijgen?

Het verplicht stellen van het uitbrengen van een milieuverslag zou alleen moeten gelden voor bedrijven die het milieu relatief zwaar belasten. Het milieuverslag is een strategisch instrument. Een bedrijf dat veel doet aan het verminderen van milieuvervuiling, zal waarschijnlijk vrijwillig een verslag uitbrengen, in dat geval is verplicht stellen is overbodig. Verificatie van een milieuverslag door een (milieu)accountant voegt in dat geval de geloofwaardigheid toe.

De overheid heeft het wetsontwerp 'Milieuverslaggeving' gedeponeerd bij de Staten-Generaal. Dit ontwerp geeft in grote lijnen aan, waar de inhoud van een milieuverslag aan moet voldoen. De exacte invulling zal later plaats vinden aan de hand van een Algemene Maatregel Van Bestuur door de overheid. Het wetsontwerp laat onbesproken welke instanties of beroepsgroepen het milieuverslag moeten gaan opstellen, maar dat is voor de accountants eigenlijk geen vraag meer. Ook de vraag op welk niveau het verslag zal moeten worden opgesteld, wordt niet beantwoord. Het wetsontwerp gaat uit van afzonderlijke bedrijfslocaties. Op deze locaties wordt echter geen beleid gevoerd, dat vind plaats in de top van de ondernemingen, op concernniveau. Een verslag op beleidsniveau ligt dan waarschijnlijk meer voor de hand. Over dit vraagstuk zijn de meningen echter nog verdeeld.

Wellicht dat deze en nog vele andere vragen op het congres beantwoord kunnen worden. De verschillende standpunten van alle betrokken partijen kunnen hierbij uitgebreid worden behandeld. Het proces van de ontwikkeling van het milieuverslag is nog lang niet uitgekristalliseerd en naar mijn mening zou de overheid aan het bedrijfsleven en de accountantsbranche de gelegenheid moeten geven om daar nog het één en ander aan bij te dragen.

Amsterdamse Congresweek
25-28 april

28 april

VIAE

Inleiding

De Vereniging voor Internationale en Algemene Economie (de zoveelste associatie van de EEFA) houdt zich sinds een jaar bezig met de twee vakgebieden die uit haar naam blijken en is in Amsterdam de enige vereniging op dit gebied. Op deze pagina's wil de VIAE Nederlandse economie-studenten en andere geïnteresseerden informeren over en vooral enthousiast maken voor haar bijdrage aan de Amsterdamse Congresweek, de congresmiddag op vrijdag 28 april.

Allereerst is het belangrijk om te weten dat het deze middag over internationale besluitvorming gaat. Sla een willekeurige krant open en je ziet dat thema keer op keer terugkomen. Binnen internationale organisaties (IMF, GATT, VN, OECD, EG) zijn er continu conflicterende belangen. Toch moet er tot gezamenlijke resultaten gekomen worden. Het is van cruciaal belang de gedachten achter de moderne besluitvormingstheorieën te kennen om het gedrag van internationale organisaties kritisch te kunnen volgen. Daarom zullen de sprekers op ons congres een theoretisch kader scheppen en hieraan een praktische invulling geven. Dit zal met name gebeuren op de drie vlakken van internationale besluitvorming waarin de sprekers gespecialiseerd zijn.

Van de OECD komt de spreker dr F. van Dam. Door zijn betrokkenheid bij deze organisatie is hij in staat een beeld te schetsen van de manier waarop besluiten worden gevormd over ontwikkelingsvraagstukken. Over tegenstellingen binnen internationale handel en de korte termijn belangen die daarbij prevaleren, spreekt drs F. A. Engering. Onze laatste spreker is dr H. Witteveen. Hij is jarenlang verbonden geweest aan het IMF, en zal dan ook spreken over het internationale monetaire gedrag van de lidstaten.
Voor een uitgebreide behandeling van het dagthema verwijs ik naar het volgende artikel, van discussiant dr J.K. Martijn.

Hoogstwaarschijnlijk brengt het Maandschrift Economie dit onderwerp in een themanummer uit met daarin bijdragen van de sprekers en van de discussianten.
Het congres vindt plaats op vrijdag 28 april en wel van 13:00 tot 18:00 uur. Om 12:30 wordt u ontvangen met koffie en koek. Deze dag is dus eigenlijk een middag en er is geen lunch.
De locatie van het congres is: de doopsgezinde gemeente, Singelkerk, Singel 452 in Amsterdam (naast het Koningsplein).

Wat van doorslaggevend belang kan zijn bij uw overweging om te komen is de wetenschap dat Koninginnedag dit jaar op zaterdag 29 april valt en de bekende koninginnenacht dus naadloos aansluit op een bezoek aan het congres van vrijdag.

Dagvoorzitter

Prof. dr H. Jager (1947) studeerde economie aan de Rijksuniversiteit Groningen, met als specialisaties internationale economie, wiskundige economie en econometrie. In 1981 promoveerde hij daar op het belang van internationale monetaire reserves voor optimale economische politiek. Vanaf 1982 is hij verbonden aan de vakgroep macro-economie van de UvA als hoogleraar Internationale Economische Betrekkingen. Ook heeft de heer Jager gedoceerd aan de Katholieke Universiteit Leuven en aan Instituut Clingendael. Hij maakt deel uit van de raad van bestuur van het Tinbergen-instituut, en is tevens lid van de 'editorial board' van het Maandschrift Economie.

Sprekers

Drs F.A. Engering (1943) studeerde economie aan de Katholieke Hogeschool Tilburg. Daar was hij tot 1978 eerst wetenschappelijk medewerker algemene economie en vervolgens wetenschappelijk hoofdmedewerker monetaire theorie. In 1978 trad hij in dienst bij het ministerie van Financiën als hoofd internationale monetaire zaken en daarna werd hij hier directeur buitenlandse financiële betrekkingen. Op dit moment is de heer Engering directeur-generaal buitenlandse economische betrekkingen bij het ministerie van Economische Zaken. Hij vervult diverse nevenfuncties, onder andere bij de raad van advies van het 'Center for European Studies' en bij de raad van toezicht Instituut Clingendael.

Dr H. Witteveen (1921) promoveerde in 1947 en was van 1948 tot 1963 hoogleraar aan de Nederlandse Economische Hogeschool. Tussen 1963 en 1965 was hij minister van Financiën in het kabinet Marijnen en van 1967 tot 1971 in het kabinet de Jong. Na een periode werkzaam te zijn geweest als managing director van het Internationale Monetaire Fonds was hij van 1979 tot 1990 adviseur van de Raad van Bestuur van de Amro Bank. Op dit moment is de heer Witteveen executive supervisor van het internationaal hoofdkwartier van de soefibeweging.

Dr F. van Dam (1931) studeerde economie aan de Universiteit van Amsterdam. In 1968 trad hij in dienst bij het ministerie van Buitenlandse Zaken waar hij diverse functies bekleedde binnen het directoraat Ontwikkelingssamenwerking. Hij was vele jaren adviseur van de minister van Ontwikkelingssamenwerking en directeur-generaal van Ontwikkelingssamenwerking. Van 1982 tot 1986 was hij executive director bij de Wereldbank in Washington. Bovendien was de heer van Dam als hoogleraar verbonden aan de Universiteiten van Groningen, Leiden en aan het Institute of Social Studies in Den Haag. Momenteel is hij permanent vertegenwoordiger van Nederland bij de OECD.

Discussianten

Prof. dr M.J. Ellman studeerde economie in Cambridge en volgde een postdodtorale opleiding aan de London Scool of Economics. Vervolgens studeerde de heer Ellman wiskundige economie in Moskou. Na twee jaar als universitair docent in Glasgow te hebben gewerkt ging de heer Ellman in 1969 naar Cambridge waar hij promoveerde op het gebruik van wiskundige methoden in Sovjet-planning. Vanaf 1975 werkt de heer Ellman aan de UvA waar hij in 1978 werd aangesteld als hoogleraar economische stelsels. Daarnaast heeft hij gewerkt als consulent voor de Nederlandse overheid, de Europese Unie en verscheidene V.N.-ganisaties.

VIAE

Conflicts of Interest in International Decisionmaking

Programma

12.30	Ontvangst, registratie, koffie
13.00	Welkom door VIAE
13.05	Opening en inleiding thema door de dag voorzitter, prof. dr H. Jager (UvA)
13.15	Internationale organisatie en ontwikkelingsvraagstukken: dr. F. van Dam (OECD)
13.45	Discussiant: prof. dr S.J.G. van Wijnbergen (UvA)
14.00	Het IMF en Oost-Europa: dr H. Witteveen (ex-IMF)
14.30	Discussiant: prof. dr M.J. Ellman UvA)
14.50	Pauze
15.15	Wereldwijde handelspolitiek: drs. F.A. Engering (EZ)
15.45	Discussiant: dr. J.-K. Martijn (UvA)
16.00	Paneldiscussie
16.50	Afsluiting door de dagvoorzitter
16.55	Afsluiting door VIAE
17.00	Borrel
18.00	Sluiting

Plaats:

Doopsgezinde Gemeente: Singelkerk

Toegangsprijzen:

Begunstigers VIAE	Hfl 10,-
Studenten	Hfl 12,50
Docenten + AIO's	Hfl 50,-
Bedrijven, ministeries	Hfl 100,-

Dr J.K. Martijn is universitair docent internationale economische betrekkingen bij de vakgroep macro-economie van de economische faculteit van de UvA. In 1993 is hij aan dezelfde universiteit gepromoveerd op wisselkoersveranderingen en internationale handel. Behalve aan de UvA heeft hij les gegeven op Nijenrode en CERGE (Praag). In 1989 was hij summer intern bij het IMF.

Prof. dr S.J.G. van Wijnbergen promoveerde in de economie aan het Amerikaanse Massachusetts Institute of Technology na een doctoraal natuurkunde in Utrecht en econometrie in Rotterdam. Daarna werkte hij bij de World Bank in Washington DC. Zijn laatste functie daar was die van chief economist voor Oost-Europa. De heer van Wijnbergen heeft veel gepubliceerd op het gebied van internationale economie en economische hervormingen. Sinds 1992 is hij hoogleraar staathuishoudkunde aan de Universiteit van Amsterdam.

Conflicts of interest in international decision-making: internationale organisaties in een impasse?

Dr J.K. Martijn

Dr J.K. Martijn, discussiant op het VIAE-congres, behandelt in dit artikel het doel en de problemen van internationale organisaties met betrekking tot de drie thema's van het congres: ontwikkelingsvraagstukken, monetair beleid en de vorming van handelsblokken.

Vorig jaar was het vijftig jaar geleden dat het IMF en de Wereldbank werden opgericht. Talloze politici, wetenschappers en journalisten grepen die gelegenheid aan om uitgesproken meningen te verkondigen over de toekomst van beide instituten; er waren pleidooien voor een fusie, een drastische inkrimping, opheffing en voor het doorgaan op de oude weg. Dat een derde internationale economische organisatie, de GATT, wordt gereorganiseerd is inmiddels wel zeker. Begin dit jaar is de GATT opgegaan in de nieuwe Wereldhandelsorganisatie (WTO), die meer bevoegdheden krijgt om landen tot de orde te roepen.

Om na te gaan of internationale organisaties hun werk goed doen moet eerst duidelijk zijn waar dat werk uit bestaat. De taken van internationale organisaties zijn vergelijkbaar met die van een nationale overheid. In de eerste plaats kunnen ze internationale collectieve goederen leveren zoals vrede of wisselkoersstabiliteit. Ook is het mogelijk door beleidscoördinatie rekening te houden met de externe effecten van nationaal beleid, waaronder grensoverschrijdende milieuvervuiling en de 'uitvoer' van inflatie. Een derde voordeel van internationale organisaties is dat sommige collectieve goederen efficiënter door landen gezamenlijk kunnen worden geproduceerd dan door ieder land afzonderlijk. Bij het geven van ontwikkelings-

Conflicts of Interest in International Decisionmaking

hulp doen zich in veel gevallen dergelijke schaalvoordelen voor. Tenslotte kunnen internationale organisaties helpen om sommige tekortkomingen van nationale besluitvorming te verminderen. Het bekendste voorbeeld hiervan is waarschijnlijk dat nationale politici zich verschuilen achter internationale organisaties bij het verdedigen van impopulaire maatregelen zoals bezuinigingen.

Boterballetjes

Dat binnenlandse overheden vaak tekortschieten is bekend. Internationale organisaties doen het helaas niet veel (of helemaal niet) beter. Als een organisatie eenmaal is opgericht gaat de bureaucratie vaak een eigen leven leiden. In de Europese Unie (EU) hebben ambtenaren zich bijvoorbeeld bezig gehouden met de vraag of ook boterballetjes uit Griekenland de naam 'Beesterzwaagse boterballetjes' mogen dragen. Dat er binnen de EU grote behoefte bestaat aan dergelijke regels is niet waarschijnlijk.

Wellicht nog belangrijker zijn de problemen die voortvloeien uit het ontbreken van een effectief besluitvormingsmechanisme. Landen zijn vaak erg huiverig voor het afstaan van beleidsautonomie aan internationale organisaties. Het gevolg is dat veel beslissingen slechts met unanimiteit genomen mogen worden. In de EU hebben landen steeds de mogelijkheid om hun veto uit te spreken over besluiten die een vitaal nationaal belang raken. In de veiligheidsraad van de Verenigde Naties hebben de permanente leden een vetorecht. Het gevolg van de eis tot unanimiteit of van zo'n vetorecht is tijdrovende en halfslachtige besluitvorming, vooral als er forse belangentegenstellingen of verschillen van inzicht zijn tussen de landen. Dit probleem doemt voortdurend op bij pogingen tot internationale samenwerking, van het optreden van de VN in het voormalig Joegoslavië tot de pogingen de walvisvangst te verbieden. Een verwant probleem is het veelal ontbreken van effectieve sancties indien een land de gemaakte afspraken of zijn verplichtingen niet nakomt. Er bestaat immers geen internationale politiemacht om landen tot de orde te roepen.

Het besluitvormingsproces wordt nog verder gecompliceerd door het optreden van belangengroepen. Sommige belangengroepen van grote bedrijven, boeren of milieu-organisaties zijn internationaal georganiseerd en oefenen gezamenlijk druk uit op een internationale organisatie. Een goed voorbeeld is de grote invloed van de landbouwlobby op het Europese landbouwbeleid.

Ontwikkelingsvraagstukken

De vertrouwde indeling van de wereld in Noord en Zuid heeft haar betekenis verloren. Veel ontwikkelingslanden die zijn opgeklommen tot nieuw industrieland kunnen met enig recht aanspraak maken op het lidmaatschap van de OESO, de club van 'rijke' landen. Ook is het de vraag in hoeverre de G7, het overleg van de belangrijkste industrielanden, in de toekomst nog recht van bestaan heeft. Het is immers waarschijnlijk dat in de komende jaren ook andere landen (Rusland, China, Brazilië) een hoofdrol gaan spelen in de internationale economie.

De belangrijkste organisatie ter bevordering van economische ontwikkeling is waarschijnlijk de Wereldbank, die vele projecten financiert en begeleidt en daarbij over een ongevenaarde expertise beschikt. Het is wellicht een voorbeeld van de schaalvoordelen die kunnen worden behaald bij de gezamenlijke organisatie van dergelijke hulp. De keerzijde van die grootschalige opzet is volgens veel critici een uitgedijde bureaucratie.

Monetair beleid

Het IMF is opgericht om landen met betalingsbalansproblemen op korte termijn met leningen te ondersteunen en om, mede met behulp van die leningen, te zorgen voor een ordelijk internationaal betalingsverkeer. In de praktijk kent het IMF vrijwel alle functies die internationale organisaties kunnen vervullen. Het tracht een collectief goed te leveren (een stabiel multilateraal betalingssysteem), het is een forum voor besprekingen over beleidscoordinatie, het stelt evenals de Wereldbank expertise beschikbaar aan de lidstaten (bijvoorbeeld inzake het belastingstelsel en betalingsbalansstatistieken) en kan landen tot de begrotings- en monetaire discipline aanzetten die de politici niet op eigen kracht kunnen bereiken. Wellicht juist omdat het IMF zulke diverse functies vervult, krijgt het ook zeer uiteenlopende kritiek te verduren. Zowel bij de Wereldbank als bij het IMF is de zeggenschap van de lidstaten gekoppeld aan hun financiële inbreng, zodat een relatief kleine groep landen veel invloed heeft. Dat kan de besluitvaardigheid ten goede komen, bijvoorbeeld bij een 'reddingsoperatie' wanneer een land in acute betalingsproblemen komt. Volgens zijn critici is het IMF echter vooral een instrument in handen van de westerse bancaire elite, die star en onnadenkend haar ideeën oplegt aan minder ontwikkelde landen.

Handelsblokken

In tegenstelling tot de Wereldbank en het IMF kent de WTO (voorheen de GATT) slechts een klein secretariaat. De kern van het instituut wordt gevormd door het verdrag en de afspraken van de deelnemende landen om de onderlinge handel te liberaliseren. Vorig jaar werd de Uruguay Ronde afgesloten, na een vertraging in de onderhandelingen van drie jaar. De moeizame voortgang van die onderhandelingen kan als voorbeeld dienen van de stroperige besluitvorming waar internationale organisaties vaak mee te kampen hebben. Het handelsoverleg sleepte zich voort van het ene conflict naar het andere, waarbij steeds nieuwe belangengroepen (boeren, de filmindustrie, internationale banken) van zich deden spreken. Thans is er weer een probleem: de lidstaten kunnen het niet eens worden over de benoeming van een nieuwe directeur-generaal.

Dergelijke problemen nemen niet weg dat multilaterale afspraken de enige manier vormen om het collectieve goed 'vrije wereldhandel' zo veel mogelijk binnen bereik te brengen. Het dreigende alternatief is dat de wereld uiteenvalt in handelsblokken en dat het verdrag niet wordt aangepast aan nieuwe ontwikkelingen zoals de sterke toename van de handel in diensten.

Het moge duidelijk zijn dat internationale samenwerking zinvol is en in de periode vanaf de Tweede wereldoorlog is er ook veel bereikt. De vraag is echter of de bestaande structuren nog steeds geschikt zijn om hun rol te vervullen. Naast de bestaande fundamentele problemen van internationale besluitvorming hebben grote veranderingen in de wereldeconomie tot gevolg dat aan de internationale organisaties nieuwe eisen worden gesteld. Daarom is het van groot belang is de rol en het functioneren van deze organisaties kritisch te volgen.

INSCHRIJVINGSFORMULIER AMSTERDAMSE CONGRESWEEK 1995

De onderstaande tabel geeft de prijzen van de verschillende congressen in guldens weer.

datum	congres	studenten	wetens. pers.	bedrijfsleven
26 april	1. Emerging Markets	25	80	295
27 april	2. Kwaliteitsmanagement	25	80	295
27 april	3. Kunstmatige Intelligentie	10	50	150
28 april	4. Milieuberichtgeving	25	80	295
28 april	5. Conflicts of Interest in International Decisionmaking	10	50	100

De bovenstaande prijzen zijn inclusief een congresboek, koffie, thee, lunch (alleen dag 5 geen lunch) en een afsluitende borrel. Geef op het onderstaande formulier bij de congressen Emerging Markets, Kwaliteitsmanagement en Milieuberichtgeving aan welke workshops uw voorkeur hebben. Er kunnen 2 verschillende workshops gevolgd worden. Betaling kan alleen door middel van een eenmalige machtiging.
Bij het volgen van 2 of meer congressen wordt een korting van 25% over het totaal te betalen bedrag verleend.

Ja, ik schrijf me in voor de Amsterdamse Congresweek.

achternaam ..... voorletters .....
straatnaam ..... postcode .....
plaats ..... telefoon .....
fax .....

Ik zou graag de volgende congres (sen) willen bezoeken :

		prijs
1 ○ Emerging Markets	workshop: voorkeur 1 ... 2 ... 3 ...	.....
2 ○ Kwaliteitsmanagement	workshop: voorkeur 1 ... 2 ... 3 ...	.....
3 ○ Kunstmatige Intelligentie		
4 ○ Milieuberichtgeving	workshop: voorkeur 1 ... 2 ... 3 ...	.....
5 ○ Conflicts of Interest in International Decisionmaking		..... +
	totaal bedrag	.....
	25% korting bij het volgen van 2 of meer congressen	..... -/-
	totaal te betalen bedrag	.....

Hierbij machtig ik de E.E.F.A. eenmalig het totaal te betalen bedrag van mijn rekening af te schrijven.

bankrekening nummer ..... gironummer .....

datum ..... handtekening .....

Stuur het bovenstaande formulier in een open enveloppe naar de E.E.F.A. antwoordnummer 11564, 1018 WB Amsterdam (postzegel niet nodig),
of fax naar nr. 020-6227882.
Voor eventuele vragen kunt u bellen naar de E.E.F.A. tel: 020-6279653.

Uiterste inschrijvingsdatum: 14 april 1995

Rekenen *kun je leren*

Denken MOET *je kunnen*

Naast een afgeronde studie
Bedrijfseconomie ziet VB graag de kwaliteiten,
die van een student een echt mens maken.

VB Groep

VB Accountants, Afdeling P&O, Postbus 649, 2270 AP Voorburg.

Het bioscoopkaartje

de opmars van de megabioscoop

Rodrigo Altamirano

De megabioscoop gaat ons land veroveren. Bij de grote steden verrijzen grote bioscoopcomplexen met soms meer dan twintig zalen, grotere schermen, beter beeld en geluid, en ruimere stoelen. De megabioscoop is het antwoord van de bioscoopexploitanten op de sinds 1982 sterk gedaalde bezoekersaantallen. De vraag is echter of de grote steden, die plaats moeten bieden aan deze megacomplexen, blij zijn met dit nieuwtje op de bioscoopmarkt. De vrees bestaat, dat de bouw van megabioscopen buiten het stadscentrum zal leiden tot verloedering van de binnenstad. Kunnen de steden dit gevaar keren? Een Amsterdamse poging in kaart gebracht.

Voor de bioscoopexploitanten is de megabioscoop het ei van Columbus. In België en Duitsland heeft de superbioscoop niet alleen de trend van de dalende bezoekersaantallen omgebogen, maar heeft in de regio's met megabioscopen zelfs geleid tot een groei van 40 tot 60% vergeleken met de bezoekersaantallen vóór de vestiging van de megabioscopen.

Om de stroom bezoekers (bij de grotere megabioscopen 60.000 tot 70.000 per week) te kunnen verwerken, worden de megabioscopen vaak in de buitenwijken van de stad of zelfs buiten de stad gebouwd. Het zijn namelijk vooral de gezinnen en de 30-plussers die door de megabioscoop vaker de weg naar de bioscoop moeten vinden. Deze groep ging volgens de exploitanten steeds minder naar de bioscoop door de slechte bereikbaarheid van de binnenstad met de auto. Door de megabioscopen bij snelwegen te bouwen en te zorgen voor voldoende parkeerruimte, gecombineerd met de betere kwaliteit die de megabioscoop biedt, wordt deze groep weer de bioscoop in gelokt.

Aangetrokken door de grote winsten die uitbaters van megabioscopen in het buitenland realiseren, staan de grote bioscoopexploitanten nu ook in Nederland in de rij om megabioscopen te bouwen. Alleen al in de directe omgeving van Amsterdam bestaan plannen voor vijf megabioscopen. Ook bij andere grote steden zijn verschillende bioscoopexploitanten in de slag om hun projecten te kunnen realiseren.

De vraag is echter, of de grote steden blij zijn met deze plotselinge belangstelling uit de bioscoopwereld. Tegenover de succesverhalen van de uitbaters van megabioscopen in het buitenland staan namelijk bijna evenveel droevige verhalen van stadsbesturen. Waar de bouw van megabioscopen in de buitenwijken van de stad voor de bioscoopexploitanten deel uitmaakt van de succesformule van de megabioscopen, zijn de grote steden als de dood dat de megabioscopen ten koste gaan van de binnenstad. Als een deel van het uitgaansleven zich verplaatst naar de megabioscopen, kan dit in extreme gevallen leiden tot verloedering van de binnenstad. In Antwerpen en Brussel heeft de vestiging van megabioscopen net buiten de stad er bijvoorbeeld toe geleid dat veel bioscopen in de binnenstad failliet gingen. In Antwerpen zijn populaire films dan ook vrijwel alleen bij de megabioscoop Metropolis te zien. De overgebleven bioscopen hebben hun programmering aangepast of staan er vervallen bij.

Met het schrikbeeld van Antwerpen in het achterhoofd sloot de gemeente Amsterdam vorig jaar een overeenkomst met Metro-Goldwyn-Mayer (MGM), de bioscoopgigant die bijna de hele Amsterdamse bioscoopmarkt in handen heeft. MGM verplichtte zich de bioscopen in de binnenstad ingrijpend te moderniseren en mocht in ruil daarvoor een megabioscoop bouwen net buiten het centrum. Ook zou MGM de huur van twee verouderde theaters (Cinerama en Alhambra) opzeggen, zodat de gemeente Amsterdam deze kon ombouwen tot theaterzalen. Amsterdam hoopte door deze overeenkomst te kunnen voorkomen dat de onvermijdelijke komst van megabioscopen in de regio Amsterdam zou leiden tot verloedering van de binnenstad.

'De binnenstad zal verloederen als de plannen van de gemeente Diemen doorgaan'

Landjepik

Amsterdam had echter niet gerekend op de werking van de markt. De inkt van de overeenkomst was nog nauwelijks droog of Diemen (een gemeente die ligt ingeklemd tussen Amsterdam en de Bijlmermeer) bracht eigen plannen voor een megabioscoop naar buiten. De familie Bert, de grootste exploitant van megabioscopen in België, wil via haar dochteronderneming Decatron International een megabioscoop van 20 tot 24 zalen en 6000 tot 8000 stoelen bouwen in een Diemens

park. Aangezien MGM in Amsterdam slechts beschikt over 7405 stoelen, zou Decatron hiermee in één klap een eind maken aan de monopoliepositie van MGM in Amsterdam. En Decatron is niet de enige kaper op de kust. Grote concurrent Warner Brothers wil graag megabioscopen bouwen in Amsterdam-Noord en -Zuid, van elk ongeveer 3500 stoelen. Deze plannen zijn echter nog in een wat priller stadium. De concurrenten van MGM lijken de komst van de megabioscopen aan te grijpen om een aanval te doen op de tot nu toe ongenaakbare marktpositie van MGM.

MGM kan zich echter verschuilen achter de brede rug van de gemeente Amsterdam, en doet dat met verve. Onmiddellijk na de bekendmaking van de Diemense plannen wakkerde MGM-directeur Van Wouw de Amsterdamse angst voor Antwerpse toestanden nog verder aan: 'De binnenstad zal verloederen als de plannen van de gemeente Diemen doorgaan,' dreigde hij in de Volkskrant. Het resultaat was dat Amsterdam en MGM weer rond de tafel gingen zitten en hun overeenkomst aanpasten.

In plaats van een megabioscoop net buiten het centrum wil MGM nu een megabioscoop gaan bouwen in de Bijlmer, bij het nieuwe Ajax-stadion. Dit stadion ligt op slechts enkele kilometers afstand van de geplande megabioscoop in Diemen. Verder zal het paradepaardje van MGM, de bioscoop Tuschinski, worden uitgebreid tot een megabioscoop met 15 zalen en 5000 stoelen. Het is duidelijk dat Amsterdam en MGM met dit plan willen proberen Decatron en Diemen af te schrikken.

Decatron heeft zich door de plannen van MGM niet van de wijs laten brengen en laat op zijn beurt de gemeente Diemen de hete kolen uit het vuur halen. Diemen kwijt zich goed van zijn taak, maar heeft dan ook nogal wat te verliezen. Het probleem van Diemen is dat het geen andere bestemming weet voor het park waar de megabioscoop moet komen. Dit ligt ingeklemd tussen drie kantorencomplexen en de Bijlmer, in een gebied waar geen andere activiteiten zijn. 's Avonds is het gebied leeg, waardoor het een bron van sociale onveiligheid is. Mede hierdoor staan de Diemense kantorencomplexen voor een deel leeg, wat zeer bedreigend is voor de economische positie van Diemen. De megabioscoop moet het lege gebied 's avonds leven inblazen, en zo het investeringsklimaat in Diemen verbeteren.

De provincie moet echter nog toestemming geven voor de Diemense plannen. Om de Amsterdamse argumenten tegen de plannen te ondergraven heeft de gemeente Diemen door KPMG Klynveld laten onderzoeken of de gevolgen van de vestiging van een megabioscoop in Diemen inderdaad de desastreuze gevolgen zou hebben voor de binnenstad die Amsterdam vreest. De conclusie van de rekenaars was dat als er naast de bioscoop in Diemen ook nog andere megabioscopen gerealiseerd worden (waar het dus wel naar uitziet), het bezoek aan de bioscopen in de binnenstad af zal nemen met ongeveer 15%. Deze afname is een stuk kleiner dan bijvoorbeeld in Brussel, waar het bezoek aan de bestaande bioscopen afnam met zo'n 35%. De gemeente Diemen heeft deze uitkomst positief geïnterpreteerd en heeft inmiddels een contract gesloten met Decatron. Amsterdam blijft zich echter verzetten tegen de komst van de Belgen. De provincie Noord-Holland moet nu de knoop doorhakken en de beide gemeenten, MGM en Decatron kunnen niet veel meer doen dan afwachten.

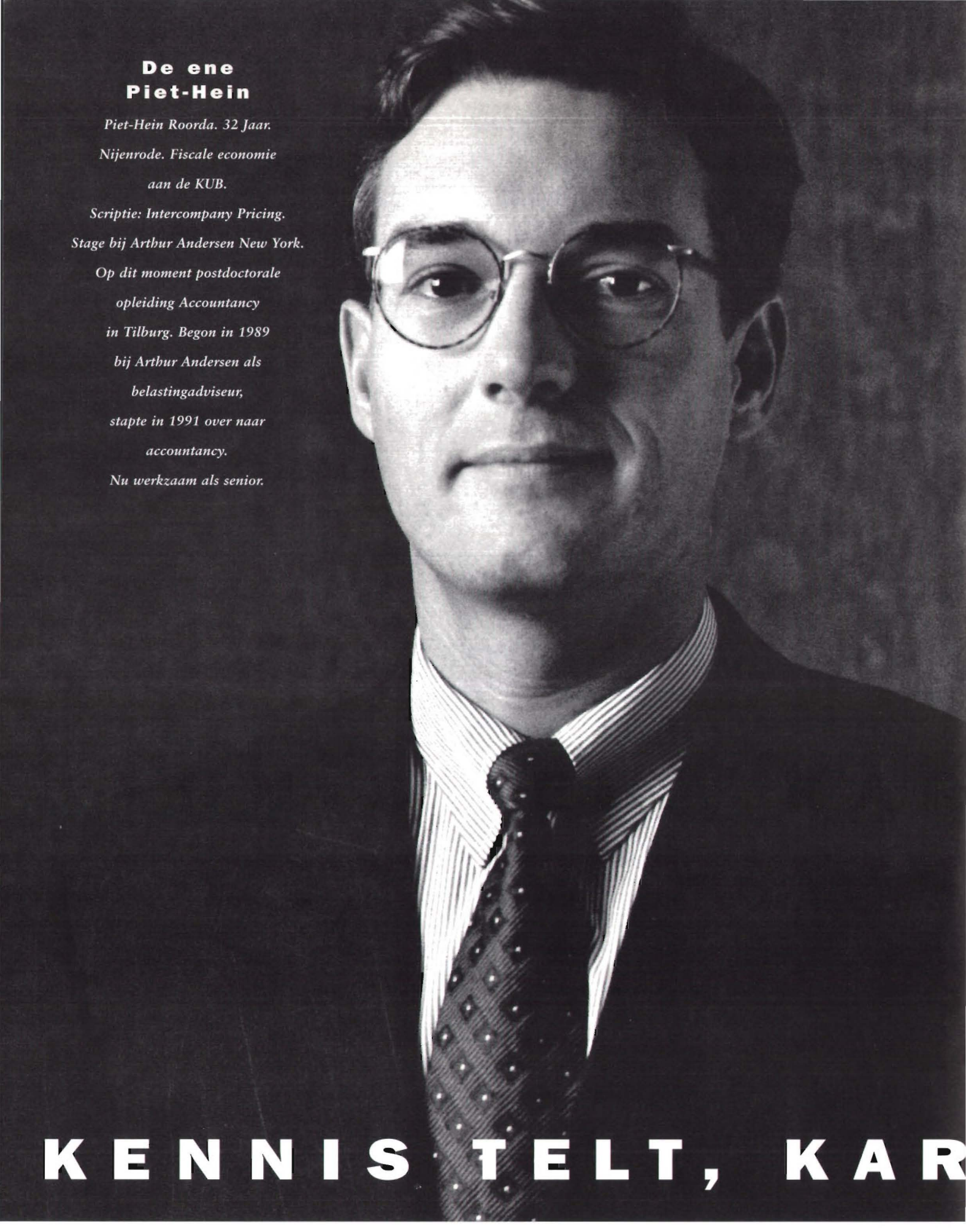
Megabios Cinedom in Keulen (Afb. Dienst Ruimtelijke Ordening)

Marktmacht en gemeentelijke macht

Vaak wordt gewezen op de te grote invloed die gemeenten zouden hebben op de inrichting van Nederland. Een investeerder kan nog zo'n mooi plan hebben, als het niet in het bestemmingsplan van de gemeente past, gaat het niet door. Uit de affaire rond de megabioscoop in Diemen blijkt echter, dat het met de invloed van gemeenten nogal meevalt. De partijen met de meeste invloed zijn in dit geval niet de gemeenten, maar de bioscoopgiganten MGM en Decatron en op de achtergrond Warner Brothers. Als MGM bijvoorbeeld zou besluiten, zich terug te trekken uit de Amsterdamse binnenstad, is het maar zeer de vraag of een andere bioscoopexploitant de leeggekomen bioscopen zou willen overnemen. In dat geval zou de binnenstad inderdaad kunnen verloederen, en dit is precies waarmee MGM dreigt. MGM heeft Amsterdam daarmee in de tang. Decatron aan de andere kant maakt handig gebruik van de Diemense onmacht om een andere bestemming te vinden voor het stuk land waar de bioscoop nu moet komen. De gemeenten worden dus tegen elkaar uitgespeeld door twee grote buitenlandse investeerders. De markt heeft de macht, en de gemeenten wachten machteloos af.

Het is echter de bedoeling dat daar verandering in komt. In 1986 werd het Regionaal Overleg Amsterdam (ROA) opgericht. Dit orgaan, dat wordt gekozen uit en door de gemeenteraden van vijftien gemeenten in de regio-Amsterdam, moet op 1 januari 1998 leiden tot de vorming van de stadsprovincie Amsterdam. Deze stadsprovincie zou grote bevoegdheden moeten krijgen om onder andere ruzies zoals hierboven beschreven, te kunnen beslechten. Een van de ideeën achter een dergelijke stadsprovincie is dat een stad in de strijd om buitenlandse investeerders moet concurreren met andere grote steden. Onderling gekibbel tussen gemeenten verslechtert de concurrentiepositie van de stad en daarmee de economische positie van de regio als geheel. Door de vorming van een stadsprovincie moet aan dat gekibbel een einde komen en wordt de positie van de stadsprovincie Amsterdam ten opzichte van investeerders sterker.

Amsterdam, Diemen en de bioscoopgiganten hebben daar op dit moment echter niet veel aan. Het enige wat het ROA op dit moment kan doen, is een (zwaarwegend) advies uitbrengen aan de provincie Noord-Holland over de plannen van Diemen. In dit ROA heeft Amsterdam uiteraard een veel zwaardere stem dan Diemen. Volgens een bron van de Amsterdamse Dienst Ruimtelijke Ordening is de beslissing dan ook al gevallen: de plannen van Diemen zijn afgewezen. Dezelfde Dienst heeft inmiddels de opdracht gekregen Diemen te adviseren over de bestemming van het stukje park. Amsterdam mag dan tegenover buitenlandse investeerders niet veel in te brengen hebben, tegen Diemen kan het nog wel op.

De ene Piet-Hein

Piet-Hein Roorda. 32 Jaar.
Nijenrode. Fiscale economie
aan de KUB.
Scriptie: Intercompany Pricing.
Stage bij Arthur Andersen New York.
Op dit moment postdoctorale
opleiding Accountancy
in Tilburg. Begon in 1989
bij Arthur Andersen als
belastingadviseur,
stapte in 1991 over naar
accountancy.
Nu werkzaam als senior.

KENNIS TELT, KAR

Arthur Andersen zoekt mensen van het kaliber Piet-Hein Roorda. Mensen met kennis van zaken en een brede visie. Mensen met de gave conceptueel te kunnen denken en het vermogen achter de koele cijfers te kijken. Eigenschappen die broodnodig zijn in een zeer slagvaardige en hoogprofessionele organisatie.

Brochure, sollicitatieformulier en/of nadere informatie bij Arthur Andersen, Afdeling Personeelszaken, Stadhouderslaan 24, 2517 JL Den Haag. Telefoon 070-3425625. Vraag naar of richt je brief aan de heer P.H. Porcelijn.

ARTHUR ANDERSEN
ARTHUR ANDERSEN & CO, SC

De Amsterdamse economie in vogelvlucht

drs T. Poot
drs C. van der Vegt

Economieën van land of streek laten zich op vele manieren beschrijven. Naast een keuze uit aspecten van het economisch leven kan vanuit wisselend vertelperspectief verslag worden gedaan van economische gebeurtenissen of ontwikkelingen. Een voorbeeld van een vertelperspectief is het anekdotische. Dit verhaalt bijvoorbeeld van de economie van de buurtwinkel met zijn typische klanten, of de economische overlevingsstrategie van een thuisloze in Amsterdam. Dit vertelperspectief paart een enkel economisch onderwerp aan een grote detailkennis.

Een ander vertelperspectief is het modelmatige vertelperspectief dat hier gebruikt wordt om een beeld te geven van de gezondheid van de economie van Amsterdam.
Het modelmatige perspectief is bijvoorbeeld te vinden in het Centraal Economisch Plan (CEP) van het Centraal Planbureau (CPB). Gewapend met economisch-theoretische kennis en aan de hand van formele statistische bronnen wordt gepoogd de economie te kwantificeren en de samenhang tussen een aantal economische verschijnselen te modelleren om zo de economische werkelijkheid te simuleren. Door voortdurende toetsing neemt het inzicht in de samenhang tussen facetten van de economie toe en wordt de economische werkelijkheid beter benaderd.
Sinds 1989 doet de Stichting voor Economisch Onderzoek (SEO) van de Universiteit van Amsterdam voorspellingen over de ontwikkeling van de economie in de regio Amsterdam op de korte en middellange termijn. Sinds 1994 geschiedt dat in het kader van de *Stichting Amsterdamse Economische Verkenningen,* waarin behalve de SEO, ook de gemeente Amsterdam, de Kamer van Koophandel en een tiental bedrijven participeren. Het idee achter dit project is om in navolging van het CPB en het CEP voor Nederland, een regionale variant te maken voor Amsterdam. De voorspellingen voor de ROA-economie zijn gebaseerd op een uitgebreide regionale database en op voorspellingen van het CPB over ontwikkelingen in de wereld en in Nederland, die met behulp van MADAM (Model Amsterdam) worden 'geregionaliseerd'. De resultaten van de modelexercities worden jaarlijks gepubliceerd in de *Amsterdamse Economische Verkenningen* (AEV).
Tegenwoordig hebben de Amsterdamse Economische Verkenningen de economie van het Regionaal Orgaan Amsterdam (ROA) tot onderwerp, omdat de Amsterdamse economie niet ophoudt bij de gemeentegrens. In onze beschrijvingen van de ROA-economie onderscheiden we de gemeente Amsterdam en de ROA-schil, het gebied rond Amsterdam dat samenvalt met de bestuurlijke grenzen van de stadsprovincie Amsterdam in oprichting en Almere. Het ROA strekt zich uit van Purmerend en Zaanstreek in het noorden tot Amstelveen en Uithoorn in het zuiden. Ook de Haarlemmermeer, waarin de luchthaven Schiphol ligt, maakt deel uit van het ROA.

Globalisering

Stedelijke economieën, zoals die van het ROA, zijn voortdurend aan verandering onderhevig. Het proces van globalisering verruimt de mogelijkheden van export, maar ook de concurrentie op de eigen afzetmarkt neemt er door toe. Niet alleen afzetmarkten zijn in beweging, ook de produktiefactoren kapitaal, kennis en arbeid worden mobieler. Dit leidt ertoe dat regio's niet langer alleen concurreren om de afzetmarkten, maar ook om de lokatie van de produktie. Een deel van de produktie binnen het ROA is streekgebonden, zoals de dienstverlening aan inwoners, terwijl de aanwezigheid van Schiphol lokatievoordelen biedt waardoor bepaalde bedrijvigheid niet snel zal worden verplaatst. Grosso modo is ongeveer de helft van de werkgelegenheid aan het ROA gebonden; de andere helft van het werk kan ook elders plaatsvinden. Omgekeerd geldt dat steeds meer activiteiten naar het ROA kunnen worden verplaatst.
De gevolgen van deze toegenomen mobiliteit zijn ook in de regio Amsterdam waarneembaar. In de jaren zeventig en in het begin van de jaren tachtig kromp de traditionele industrie in, vooral in Amsterdam (scheepsbouw) en de Zaanstreek (voedingsmiddelenindustrie). In de jaren tachtig zorgde de groei van de financiële en zakelijke dienstverlening in Amsterdam, en de toename van de luchtvaart in de ROA-schil voor een opleving.
Ook conjuncturele ontwikkelingen beïnvloeden de regionale economie. Na een periode van hoogconjunctuur met gemiddeld ruim 3,5 % groei per jaar (1987-1991), kwam in 1992 de omslag en nam in 1993 de groei binnen het ROA af tot minder dan een half procent per jaar. Voor 1994 en 1995 verwachten

we voor de stad Amsterdam een groei van respectievelijk 1 en 2%, terwijl de groeipercentages in de ROA-schil naar verwachting het dubbele zullen bedragen. Over de gehele periode 1987-1995 blijft de ontwikkeling van Amsterdam achter bij de groei van de ROA-schil en van geheel Nederland: in periodes van hoogconjunctuur is de toename van de groei geringer en in de laagconjunctuur de afname sterker. De ROA-schil daarentegen groeide over de gehele periode bezien gemiddeld harder dan Nederland en ook voor de nabije toekomst verwachten we hetzelfde patroon. Dat komt onder andere door voortgaande verplaatsing van bedrijvigheid uit de stad naar de omgeving. Het is overigens aardig te bedenken dat, wanneer de ROA-schil blijft groeien met gemiddeld 4% per jaar en Amsterdam met gemiddeld 2%, in het jaar 2001 de ROA-schil Amsterdam in produktie en werkgelegenheid zal overtreffen.

Werkgelegenheid

De uiteenlopende groeitempi hebben hun weerslag op de ontwikkeling van de werkgelegenheid. In 1970 was meer dan 70% van alle banen in de ROA geconcentreerd in de gemeente Amsterdam, terwijl in 1987 dat percentage was afgenomen tot 62%. Het aandeel van Amsterdam zal naar verwachting verder dalen tot 59% in 1995. Absoluut gezien is het aantal banen in Amsterdam in de periode 1987-1995 toegenomen met ongeveer 30.000 tot 430.000 in 1995, maar de banengroei in de ROA-schil is veel sterker: bijna 60.000 in dezelfde periode, waardoor het totaal aantal banen ruim 300.000 bedraagt in 1995. Het gaat hier om het aantal banen, ongeacht het aantal uren, dus ook de zeer kleine banen van 1 uur per week. Juist de toename van kleine banen is het grootst in Amsterdam, waardoor de werkgelegenheidsgroei in uren in Amsterdam relatief nog kleiner is.

De groei van het aantal banen komt vooral ten goede aan de hoger gekwalificeerden op de arbeidsmarkt, terwijl ook verdringing van lager gekwalificeerd door hoger gekwalificeerd personeel zorgt voor een veranderende samenstelling van de werkgelegenheid. De geschetste 'verdringing' komt tot uitdrukking in een verschil in groei tussen beroepsniveaus. Bij een gemiddelde banengroei van 1,2% per jaar in de periode 1988-1993, bedroeg de banengroei 0,2% bij beroepen op het eerste en laagste kwalificatieniveau, terwijl de groei 3,5% bedroeg op het vijfde en hoogste kwalificatieniveau. Deze ontwikkeling zal zich in de nabije toekomst voortzetten. Daar het merendeel van de werklozen in de Amsterdamse regio een lage opleiding heeft zal banengroei maar een beperkte bijdrage leveren aan de vermindering van de (omvangrijke) werkloosheid.

Investeringsimpuls

De komende jaren staan grote infrastructurele projecten op stapel in het kader van *Operatie stadsgewest Amsterdam 1995-2005*, met een gezamenlijke waarde van 18,5 miljard gulden. Met behulp van MADAM is de bekenis van deze investeringen voor de economische groei van de regio geschat. De externe effecten van deze investeringen, een produktievergroting in handel, transport en andere dienstverlening, worden in 2005 geraamd op 5,4 miljard aan extra produktievolume oftewel circa 4% meer produktie en banen in dat jaar in het ROA.

Deze omvangrijke investeringsimpuls zorgt ook voor directe en indirecte bestedingseffecten via de extra produktie van de lokale bouwnijverheid, de toeleveringen van andere bedrijven aan de bouw en de extra consumptieve bestedingen uit toegenomen inkomens. Dit effect is tijdelijk en verdwijnt na voltooiing van de projecten, maar is gedurende de jaren van uitvoering vrij groot. De afzet van Amsterdamse bedrijven neemt waarschijnlijk gemiddeld per jaar met ongeveer 0,4% door toe, die van bedrijven in de schil met circa 1%.

'De groei van het aantal banen komt vooral ten goede aan de hoger gekwalificeerden op de arbeidsmarkt.'

Verwevenheid

De ROA-economie is een hechte functionele eenheid. Bedrijven in de regio hebben voor hun produktieproces inzet nodig van goederen en diensten. De inzet kan worden ingekocht bij andere bedrijven in de regio of van buiten de regio worden geïmporteerd. Wanneer bedrijven een groot deel van de inzet betrekken bij andere bedrijven in de regio is er sprake van een grote mate van economische verwevenheid. Bij een stijging van de produktie impliceert dit een grotere produktie bij andere bedrijven in de regio, waardoor de regionale economie een extra impuls krijgt.

Aan de andere kant van het produktieproces staat de afzet van goederen en diensten aan bedrijven en consumenten. De verdeling van de afzet over de eigen regio, de rest van Nederland en het buitenland geeft inzicht in de concurrentiekracht van de regio. Wanneer er veel geëxporteerd wordt heeft een regio een grote concurrentiekracht.

Bedrijven in het ROA betrekken ongeveer 21% van hun inzet uit de eigen regio en zetten er ongeveer 34% van de totale produktie weer af, afhankelijk van het soort produkt. De industrie-sector is minder op de eigen regio gericht, de import en export hebben een relatief groot aandeel. Dit in tegenstelling tot de dienstensector, die bovendien sterk is vertegenwoordigd binnen het ROA en veel bijdraagt aan de oriëntatie op de eigen regio.

Handel en transport vervullen een dubbelrol. Enerzijds zorgt deze sector, onder andere door de aanwezigheid van de nationale luchthaven, voor de import en export van goederen van bedrijven uit de rest van Nederland. Aan de andere kant zorgen handel en transport binnen het ROA voor de distributie van goederen en diensten binnen de regio, zoals de detailhandel.

De aanwezigheid van de succesvolle luchthaven is voor het ROA van groot belang, omdat het een concurrentievoordeel oplevert ten opzichte van andere regio's. Dit voordeel kan worden uitgebuit om het probleem van de omvangrijke werkloosheid binnen het ROA op te lossen. Een andere belangrijke pijler is de financiële en zakelijke dienstverlening in Amsterdam. In het recente verleden stagneerde de ontwikkeling daarvan enigszins, maar door de verbetering van de bereikbaarheid (met openbaar vervoer en auto), vergroting van het aanbod van aantrekkelijke vestigingsplaatsen en een aantrekkelijk woonklimaat wordt die trend gemakkelijker omgebogen.

Binnen dit korte bestek hebben zich slechts enkele aspecten van de ROA-economie laten beschrijven. Bovendien is de samenhang tussen de beschreven aspecten in werkelijkheid aanzienlijk complexer dan hier geschetst. Het fascinerende van regionale economie is de samenhang tussen diverse verschijnselen op een klein grondgebied, wat het geheel overzichtelijker maakt. Als onderzoekers woonachtig in Amsterdam is het bovendien aardig in je eigen studiegebied rond te lopen en zo dagelijks ook vanuit anekdotisch vertelperspectief de economie te bezien.

De auteurs zijn als wetenschappelijk medewerker verbonden aan de Stichting voor Economisch Onderzoek (SEO).

De Beurs van Berlage

de handel en wandel aan het Damrak

Hans Lingeman
Robert Scheerder

De Beurs van Berlage aan het Damrak vormt een voorname plek in de Amsterdamse binnenstad. Vele mensen passeren het gebouw dagelijks, slechts weinigen blijven staan en schenken er wat meer aandacht aan. Toch heeft het gebouw in het verleden voor veel beroering gezorgd onder de Amsterdamse bevolking. De Beurs van Berlage bepaalt in grote mate het gezicht van Amsterdam.

Reeds in de 16e eeuw kwamen schippers naar de Warmoesstraat, de oudste straat van Amsterdam, om hun waar te slijten. Ze dreven handel onder de luifels van aldaar neringdoende winkeliers. Bij goed weer ontvluchtten de handelaren de benauwde Warmoesstraat en vond de handel plaats op de Nieuwe Brug aan het IJ tegenover het huidige Victoriahotel (het huidige centraal station en de drie eilanden waarop het gebouwd is lagen er nog niet). Na achtereenvolgens in verscheidene leegstaande gebouwen onderdak te hebben gevonden, kregen de handelaren in 1611 hun eigen gebouw: de Beurs van Hendrick de Keyzer. Deze beurs was gebouwd over het Rokin heen, dat toen nog niet gedempt was, en bestond uit een onoverdekt plein met zuilengalerijen er om heen. Hoewel deze zwevende constructie al vroeg zorgen baarde,

De Beurs kort na de voltooiing

heeft het tot 1836 geduurd voordat het stadsbestuur besloot dat er een nieuw beursgebouw moest komen.

Reeds drie jaar na de opening van de nieuwe beurs, een ontwerp van J.D. Zocher, waren de klachten over het nieuwe gebouw niet van de lucht. Het tochtte er (ook deze beurs had een open binnenplaats) en er ontbraken de nodige voorzieningen zoals vergaderzalen, verwarming en kunstverlichting.

Meer dan 25 jaar is er sprake geweest van een 'beurskwestie' omtrent een (weer) nieuw te bouwen beurs. De schrijvers van menig *soapopera* zouden er jaloers op zijn. Een prijsvraag voor het ontwerpen van een nieuwe beurs in 1885 mislukte, omdat de winnende ontwerper plagiaat had gepleegd. Zijn ontwerp leek verdacht veel op het stadhuis van de Franse stad La Rochelle. Overigens eindigde Berlage bij de eerste vijf met zijn compagnon Sanders. Hun ontwerp had veel trekken van een kathedraal.

De gemeenteraad nam veelvuldig besluiten aangaande de beurs maar herzag die ook geregeld. Reeds in 1883 had zij besloten een gedeelte van het Damrak te dempen voor de nieuwe beurs, maar toch werd er nog over eventuele andere locaties gediscussieerd. Tevens probeerden particulieren op allerlei manieren invloed uit te oefenen op de ligging en het ontwerp van de nieuwe beurs. Uiteindelijk was het grotendeels aan de voortvarendheid van de wethouder mr M.W.F. Treub te danken dat de architect Berlage in 1896 de opdracht kreeg. De ontwerpen werden pas openbaar gemaakt, nadat ze door de gemeenteraad goedgekeurd waren en de aanbesteding plaatsgevonden had.

Architectuur

Koningin Wilhelmina opende de Beurs van Berlage in 1903. Gedurende het eerste decennium na de opening werd de nodige spot gedreven met de Beurs. Zowel op het ontwerp als op de manier waarop de aanbesteding had plaatsgevonden, was veel kritiek. Alleen vanuit het buitenland kwamen positieve geluiden. Pas geruime tijd later realiseerde men zich hier dat de Beurs van Berlage een keer-

punt vormde in de Nederlandse architectuur: de Nieuwe Zakelijkheid had zijn intrede gedaan en zou een grote invloed krijgen op de Amsterdamse nieuwbouw.
Rond de eeuwwisseling waren er nog maar weinig Amsterdammers die zich openstelden voor deze nieuwe architectonische soberheid. De buitengevel heeft geen indrukwekkende poorten en trappen of opzichtige beelden. Alle decoratieve elementen zijn in de gevel verwerkt. Ook in het interieur heeft Berlage

Reeds drie jaar na de opening vertoonde de Beurs scheurvorming

deze ingetogenheid aangehouden. Uitbundige versierselen of valse opsmuk treft men er niet aan. De constructie is overal zichtbaar: de glazen daken van de drie beurszalen worden gedragen door profielijzeren overspanningen en de koperen regenpijpen lopen langs de binnenmuren. De bakstenen muren zijn niet afgepleisterd en hoeken bestaan uit grote stukken natuursteen waarin lijnrechte figuren zijn uitgehouwen. De vestiaire die aan de voormalige vergaderzaal van de Kamer van Koophandel grenst is afgezet met een gietijzeren buitenhek. Alleen een beeld van Mercurius, dat op een uitbouw in de Goederenbeurszaal is geplaatst, valt uit de toon. Het beeld is dan ook afkomstig van het oude beursgebouw van Hendrick de Keijzer.

Functie

De Beurs van Berlage bestond uit een grote en twee kleinere zalen, bestemd voor respectievelijk de goederenbeurs, de graanbeurs en de effectenbeurs. Daarnaast was er plaats voor de Kamer van Koophandel, de assuradeurs, de schippersbeurs en later ook de optiebeurs. De handelaren gingen er enorm op vooruit: de beurszalen waren volledig overdekt en het gebouw was voorzien van centrale verwarming, vestiaires, telefoon en telegraaf. Desondanks betrokken de effectenhandelaren reeds in 1913 hun eigen gebouw. Dit staat nog steeds pal naast de Beurs aan het Beursplein en heeft een veel traditioneler uiterlijk, dat de effectenhandelaren meer aan moet hebben gesproken. Bovendien was hen in het oude gebouw te weinig ruimte toebedeeld.
In 1906 begon de Beurs ernstige scheuren te vertonen. De Beurs was immers op het gedempte Damrak gebouwd en de fundering was daar niet op berekend. De grond klinkte in en het gebouw verzakte. In de jaren '50 was de verzakking zo erg, dat een ambtenaar van de gemeente, met de opmerking 'Berlage zelf zou zijn Beurs ook gesloopt hebben', voorstelde deze te slopen. Dit zorgde voor veel verontwaardiging in alle lagen van de bevolking. In een enquête, gehouden door het *Algemeen Handelsblad* sprak 70% van de lezers zich uit voor behoud van de Beurs. Begin jaren '60 werd de Beurs grondig gerenoveerd en werd de fundering verstevigd.
Was het gebouw zelf weer in optimale staat, inmiddels begon haar functie gaten te vertonen. In de loop van de jaren '60 hield de graanbeurs op met bestaan en vertrokken de goederenbeurs en de schippersbeurs naar elders. In 1982 hielden tevens de assuradeurs het voor gezien, zij vertrokken naar een eigen gebouw aan de Vijzelstraat. De optiebeurs verhuisde in 1987 naar een eigen pand aan het Rokin. De kantoorruimtes bleven in gebruik bij een aantal kleine ondernemingen, maar de beursvloeren bleven leeg.
Dat duurde echter niet lang, in 1988 betrok het Nederlands Philharmonisch Orkest de voormalige Effectenbeurszaal, na een verbouwing tot concertzaal. In de aanpalende Graanbeurszaal werd een glazen concertzaal gebouwd. De akoustiek van de beursvloer bleek niet geschikt voor kamermuziek en zo bleef de architectuur behouden. Bijkomend voordeel was dat de hete lampen buiten de zaal konden worden opgehangen, waardoor die tijdens concerten niet verandert in een broeikas.
Deze concertzalen waren de eerste zalen in Nederland waaraan de naam van een sponsor werd verbonden, respectievelijk Wang (automatisering) en AGA (gas- en installatiebedrijf). De eerste zaal is inmiddels omgedoopt tot Yakult-zaal (gezondheidsdrankje).
De Goederenbeurszaal en de voormalige vertrekken van de Kamer van Koophandel worden sinds midden jaren '80 door de Stichting Beurs van Berlage gebruikt voor culturele activiteiten, zoals tentoonstellingen. Om tot een sluitende begroting te komen worden die ruimtes ook verhuurd voor particuliere doeleinden, gala's van studentenverenigingen bijvoorbeeld. De enige overgebleven binding met de handelswereld wordt gevormd door de Agrarische Termijnmarkt Amsterdam die al sinds 1958 in de Beurs gevestigd is.
Hoewel Berlage's beurs dus geen rol van betekenis meer speelt in de handelswereld, drukt zij toch nog steeds een groot cultureel stempel op Amsterdam.

Archivisie in Amsterdam verzorgt regelmatig rondleidingen door de Beurs van Berlage.

Het onderwerp van deze Rostra is Amsterdam en dat zal Nederland (althans de economen) weten ook. De bezongen en verguisde stad, met haar junks, graffiti, Ajax, Stedelijk, Concertgebouworkest en gestolen fietsen, dat zit wel goed. Maar om die stad nou als een van de belangrijkste redenen aan te voeren om economie aan de FEE te gaan studeren ('òf je zit in het centrum òf je zit in de Buitenveldert') gaat me wat ver.
In een inmiddels overbekende Elsevier-enquête scoorde de FEE (samen met de VU) een derde plaats. Niet bepaald om te juichen maar ook niet erg slecht. De FEE heeft best nog wel haar goede kanten, maar er blijft altijd genoeg te verbeteren. Iets waar ik me nogal eens mee pleeg bezig te houden, samen met de rest van het faculteitsbestuur, met beleidsambtenaren, met de nodige commissies, met de Age en de Nobas, enfin er wordt aan gewerkt.
De meest interessante zaken (niet alleen voor studenten maar zeker ook voor docenten) die nu door bovengenoemde organen sijpelen hebben betrekking op het onderwijs en dat is wat mij betreft pure winst: het onderwijsinstituut en het doctoraalplan.
De column van Rob de Klerk elders in deze Rostra plaatst het onderwijsinstituut (een naam moet nog verzonnen worden: de Freek Bruggert-school of

AFREEKENING
Freek Bruggert

zoiets, Amsterdamse school lijkt me ook wel wat) in een breed maar perspectief. Als de Raad instemt dan zal het idee en de structuur van het instituut uiteengezet worden in een artikel in de volgende Rostra. Het doctoraalplan daarentegen speelt pas later.
Beide plannen hebben tot doel om tot een betere stroomlijning van onderwijsprogramma's te komen en daarmee de kwaliteit van de opleidingen te verhogen. Het idee is dat er door betere afstemming minder overlap zal zijn. Docenten kunnen daardoor op een hoger niveau beginnen met hun vakken. Die stroomlijning heeft de faculteit nodig omdat studenten steeds minder geld krijgen van OCW. Studenten moeten dan binnen vier jaar een hoogwaardige opleiding kunnen afronden. Typerend is dat VWO'ers tijdens voorlichtingsdagen vragen naar rendementen van studierichtingen. Overigens zorgt structurering voor minder overlap en meer duidelijkheid over het niveau van de bul, wat een positief effect heeft op de bul.
Studenten proberen nu echter al de waarde van hun bul te verhogen, gezien het zeer sterk groeiende aanbod van fora, periodieken, excursies, studiereizen en last but not least de aanstaande *Amsterdamse Congresweek*. Een ontwikkeling die de faculteit aan de ene kant toejuicht, maar aan de andere kant probeert af te remmen door het initiëren van bovengenoemde plannen.

AGENDA

9 maart

EEFA: Carrièredag.

13 maart

FEE: 'Het mensbeeld in de marketingtheorie', seminar Institutionele Economie door prof.dr J.H.J.P. Tettero (vakgroep Strategisch Management & Marktheorie). Plaats: gebouw E, zaal 0.04, tijd: 12.00-13.00 uur.
Promotie A.C.J. Stokman. Promotor: prof.dr M.M.G. Fase.
Tijd: 15.00 uur.

16 maart

SEF: Borrel in Café De Krater. Tijd: 16.00 uur.

27 maart

EE: 'De afbraak van de verzorgingsstaat', discussiebijeenkomst. Plaats: gebouw E, zaal 0.04. Tijd: 12.00-14.00 uur.

29 & 30 maart

'Milieubusiness, big business!! Aanval is de beste verdediging', BIG-Congres (Groningen). Het thema is het concurrentievoordeel dat te behalen is met de factor milieu. Sprekers (o.a.): de heer C. Fussler (Dow Europe S.A.), ir F.W.L.R. Sevenstern (NedCar, RAI), ir M.C. van Veen (Hoogovens Groep B.V.) en dr P. Winsemius (McKinsey & Company). Het programma bestaat ondermeer uit plenaire sprekers, *master classes* en een debat. Voorafgaand aan het congres wordt in een college het een en ander omtrent het onderwerp uiteengezet. Organisatie: BIG (faculteitsvereniging bedrijfskunde Groningen).
Voor informatie: Stichting BIG-Congres, Postbus 411175, 9701 CD, Groningen, tel. 050-633951, fax 050-637309.

4 april

Landelijke finale Business Challenge.
Voor informatie: SEF, kamer E 0.01, tel: 5254024.

5 april

FAA/FAN: Procter & Gamble-excursie.
Voor informatie: kamer E 0.02, tel: 6279653.
MAA: borrel. Plaats: Café De Roeter, 17.00-19.00 uur.

10 april

FEE: 'Ownership structure and efficiency', seminar Institutionele Economie door dr Liang Zou (vakgroep Financieel Management). Plaats: gebouw E, zaal 0.11. Tijd: 12.00-13.00 uur.

13 april

EEFA/FAA/Triple A: Arthur Andersen workshop.
Voor informatie: kamer E 0.02, tel: 6279653.
MAA: 'Account- en Schapmanagement', case-studie bij Procter & Gamble. Er wordt geselecteerd op CV. Inschrijven en inleveren CV mogelijk tot 25 maart. Plaats: UvA.
Voor informatie: kamer E 0.06, tel: 5254154/5254122.

18 april

SEF: *Nederlands Economen en Bedrijfskundigen Sporttoernooi.* Zie ook elders op deze pagina.

23-28 april

SEF: Parijsreis. Er zal hier een Europees sporttoernooi plaatsvinden met voetbal, volleybal en basketbal. De laatste twee voor zowel dames als heren. Kosten: ongeveer *f* 285,-; *f* 100,- borg. Inschrijving: kamer E 0.01, tel: 5254024

25, 26 & 27 april

EEFA: Amsterdamse Congresweek. Voor informatie zie elders in deze *Rostra Economica.*

27 april

MAA: Case-studie bij DDB Needham i.s.m. het farmaceutisch bedrijf Glaxo.
Voor informatie: kamer E 0.06, tel: 5254154/5254122.

begin mei

EEFA: KPN Special Week. Hierin zullen o.a. lezingen en een case-studie plaatsvinden. Meer specifieke informatie over het programma volgt nog.

1-4 mei

AIESEC: *Carrièreweek.* De Bedrijvendagen zullen dit jaar volgens een nieuw concept gehouden worden. De drie bedrijvendagen zijn samengevoegd in en omgedoopt tot de Carrièreweek, die van 1 t/m 4 mei zal plaatsvinden. Tijdens deze week biedt de AIESEC aan studenten de mogelijkheid om deel te nemen aan functiespecifieke fora, zodat ze een vergelijking kunnen maken tussen dezelfde functies bij verschillende bedrijven. Verder staan dit jaar o.a. workshops, bedrijfspresentaties, sollicitatietrainingen en oefengesprekken met personeelsmanagers op het programma. Meer specifieke informatie over het programma volgt nog.

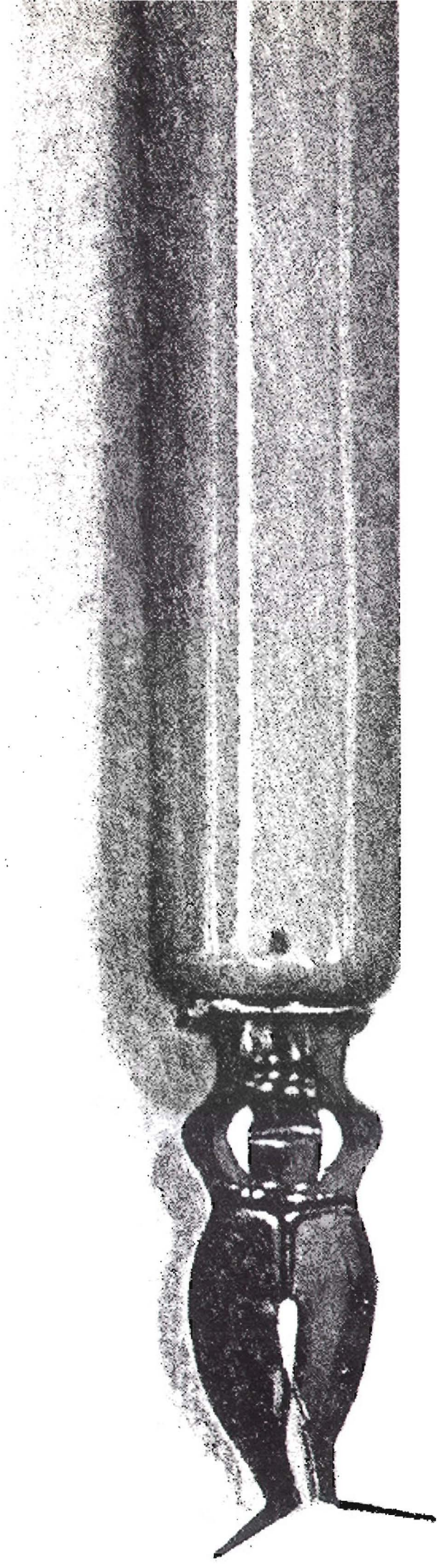
18 mei

FAA: 'Treasury Management Congres'. 's Ochtends zijn er lezingen en workshops over de verschillende werkzaamheden van de treasurer. 's Middags is het onderwerp: 'Hoe te komen tot een optimale risicobeheersing?' Afsluitend zal er een forumdiscussie plaatsvinden. Dagvoorzitter: prof.dr M. van der Nat (ABN-AMRO).
Voor informatie: kamer E 0.02, tel: 6279653. Of stuur een briefkaartje naar FAA, Antwoordnummer 11564, 1000 RA, Amsterdam (postzegel niet nodig) o.v.v. naam, adres, telefoonnummer en 'informatie Treasury Management Congres'.

24 mei

FAA: 'Controllerscongres'. 's Ochtends zijn er lezingen en workshops over de verschillende werkzaamheden van de controller; 's middags zal de Duitse visie op de positie van de controller geconfronteerd worden met de Amerikaanse visie.
Dit congres komt tot stand i.s.m. de *Postdoctorale Opleiding tot Controller* aan de UvA.
Voor informatie: kamer E 0.02, tel: 6279653. Of stuur een briefkaartje naar FAA, Antwoordnummer 11564, 1000 RA, Amsterdam (postzegel niet nodig) o.v.v. naam, adres, telefoonnummer en 'informatie Controllerscongres'.

Op dinsdag 18 april a.s. zal de Studievereniging der Economische Faculteit (SEF) van de Universiteit van Amsterdam het eerste Nederlands Economen en Bedrijfskundigen Sporttoernooi organiseren. Studenten van alle economische en bedrijfskundige faculteiten in Nederland zullen tijdens dit toernooi de strijd aangaan in een vier sporten, te weten voetbal, volleybal, basketbal en tennis.
Hierbij nodigen wij je uit om ook deel te nemen aan dit sportieve evenement. De bedoeling is dat je eigen faculteitsvereniging voor alle sporten een team afvaardigt. Deelname aan het toernooi kost circa *f* 10,- per persoon, afhankelijk van de sport waaraan deelgenomen wordt. Inschrijving (per sport één team van elke universiteit) is mogelijk tot 31 maart bij je eigen faculteitsvereniging. Aansluitend op deze sportdag zal er 's avonds een feest gegeven worden in de Roxy.
Tegelijk met je inschrijving kun je kaarten (circa *f* 7,50 per stuk) bestellen voor dit feest. Voor informatie kun je natuurlijk altijd bellen met de SEF. Telefoon: 020-5254024.

Oplossingen vinden waar anderen stuklopen.

Dat wordt je business.

Consequent de puntjes op de i blijven zetten tot 't juiste resultaat bereikt is. Op eigen kracht oplossingen creëren. Daar sta jij voor. Want je ziet de problematiek van je cliënten als een uitdaging. Het is deze instelling die we van je verwachten als je als accountant m/v bij ons aan de slag wilt. Topprestaties leveren **ACCOUNTANTS** is de norm bij Coopers & Lybrand. In een open, collegiale en stimulerende omgeving werk je aan bedrijfsgerichte oplossingen, waardoor onze cliënten beter, efficiënter en slagvaardiger kunnen opereren. Ben jij 'n afgestudeerde bedrijfseconoom die ons aanbod durft aan te nemen? Zie jij het werken in teamverband als een professionele stimulans? Ben je ondernemend en op zoek naar verantwoordelijkheid? Vind jij oplossingen waar anderen opgeven? Stuur dan je schriftelijke sollicitatie voor toekomstig accountant naar Coopers & Lybrand, Prins Bernhardplein 200, 1097 JB Amsterdam, telefoon (020) 568 60 38, t.a.v. de heer P. Schuijer, hoofd personeelszaken.

Coopers &Lybrand

Solutions for Business

Studeren in Korea

G. Winnink

Guido Winnink heeft het eerste semester van het collegejaar 1994/1995 gestudeerd aan de Yonsei University in Seoul, Zuid-Korea.

Traditioneel neemt scholing in de Koreaanse samenleving een belangrijke plaats in. Boeddhistische monniken besteedden bijna al hun tijd aan het bestuderen van de leer van Boeddha. Wat zij hiermee probeerden te bereiken was een staat van 'verlichting'. Studie was de enige weg naar dit doel. Door hun kennis bekleedden monniken belangrijke posities binnen de overheid. Het uit China afkomstige Confucianisme nam in de vijftiende eeuw de leidende rol van het Boeddhisme over. Ook binnen het Confucianisme wordt scholing belangrijk geacht. In de traditionele Koreaanse samenleving bepaalde de uitslag van een speciaal ingesteld examen of iemand een prestigieuze baan bij de overheid kon krijgen. Met andere woorden, scholing was bepalend voor de kans op een baan bij de overheid en dus bepalend voor de te bereiken status. Het belang van scholing, leidend tot een positie waaraan een hoge status is verbonden, is ook waar te nemen in de hedendaagse Zuidkoreaanse samenleving. Scholing is in Nederland ook belangrijk, maar, zoals uit dit artikel zal blijken, neemt het in Korea extreme vormen aan.

Er is in Korea een duidelijke hiërarchie in het prestige van de verschillende universiteiten. In het algemeen wordt Seoul National University als de beste universiteit gezien. Yonsei University, waarmee de Universiteit van Amsterdam een uitwisselingsprogramma heeft, staat op de tweede plaats, direct gevolgd door Koryo University. Een zoon of een dochter op één van deze universiteiten geeft het totale gezin een hoog aanzien. Voor de student zelf betekent het dat een goede baan na het afstuderen vrijwel zeker is. Het streven van Koreaanse scholieren is dan ook om aan één van deze instellingen te worden toegelaten. De uitslag van het eindexamen van de highschool (voor leerlingen van vijftien tot en met achttien jaar) is bepalend voor deze toelating. Het eindexamen is dus grotendeels beslissend voor de carrièremogelijkheden van een Koreaanse scholier.

Koreaanse highschool

Op de highschool wordt hierdoor extreem hard gestudeerd ter voorbereiding van het eindexamen. De dag begint voor de scholieren in de regel om 5 uur 's ochtends, zodat voordat de lessen beginnen bijles kan worden gevolgd. Daarna worden de normale lessen op school gevolgd. Na het avondeten zal een Koreaanse scholier een huiswerkschool bezoeken. Als hij of zij dan omstreeks 9 uur 's avonds thuis komt wordt tot ongeveer 11 uur doorgewerkt aan het resterende huiswerk. Dit beeld van lange werkdagen is ook terug te vinden op de arbeidsmarkt. Koreaanse werknemers werken meer uren per jaar dan arbeiders in welk ander land ook.

Een Koreaans studentenpastoraat

Dat de prestaties van hun kinderen Koreaanse ouders nauw aan het hart gaan blijkt uit het feit dat vaak tot 30% van de huishoudelijke uitgaven aan additioneel onderwijs (bijles en huiswerkschool) opgaat. Economen zien dit als een van de redenen waarom de spaarquote in Zuid-Korea lager is dan in andere Oostaziatische landen. De ouders zullen tevens proberen hun kinderen op de

beste highschool - de school waarvan het hoogste percentage leerlingen naar één van de topuniversiteiten gaat - te krijgen. Binnen het gezin is de moeder degene die haar kinderen aanzet tot hard leren. Zij zorgt dat haar kinderen zich op hun schoolwerk kunnen concentreren door alle overige zaken voor hen te regelen.

Voor sommige scholieren is de druk om te presteren, vanuit de familie en de samenleving, te groot. Volgens mevrouw Kang, redacteur onderwijs van *The Hoong and Daily News,* gebeurt het dan ook niet zelden dat leerlingen zelfmoord plegen wanneer zij niet aan de verwachtingen voldoen. Dit fenomeen is vanuit Japan al langer bekend. In Korea komt het echter vaker voor, aldus Kang.

Studiekeuze

Aan het eind van de highschool moet een keuze worden gemaakt voor een universiteit en een studierichting. Het criterium dat hierbij gehanteerd wordt is: welke universiteit en welke studierichting verlenen de hoogste status? De eindexamenuitslag bepaalt hierbij wat mogelijk is. Dus er wordt bijvoorbeeld niet voor de UvA gekozen omdat Amsterdam de leukste stad is, of voor economie omdat dit de meest interessante studie lijkt, maar er wordt gekozen voor de Yonsei Universiteit en Duitse literatuur, omdat dit op basis van de eindexamenuitslag de hoogst haalbare combinatie is.

Tot het moment waarop de universiteit wordt betreden zijn de inspanningen van Koreanen en die van Japanners vergelijkbaar. Daarna treedt voor de Japanse student een relatief rustige studietijd aan. In Korea wordt op de universiteit echter keihard doorgeleerd. De studiezaal van de bibliotheek gaat elke dag 's ochtends om zes uur open en 's avonds om elf uur dicht, een drastisch verschil met de situatie op het Roeterseiland. In de examentijd wordt de Yonsei-studenten een half uurtje extra gegund om te studeren. De studiezaal opent dan om half zes 's ochtends. Koreaanse studenten maken ruimschoots gebruik van deze openingstijden en brengen daar hele dagen achter hun boeken door. Toen ik aan een Koreaanse vriend de vraag stelde wat hij in zijn vakantie ging doen, antwoordde hij mij dat hij de komende examens ging voorbereiden. Dit maakt duidelijk hoe toegewijd Koreaanse studenten zijn.

In het Aziatische onderwijs ligt in tegenstelling tot het Nederlandse schoolsysteem de nadruk meer op het leren van feiten dan op het toepassen van geleerde theorieën. Als voorbereiding op een examen moeten dan ook vele rijtjes uit het hoofd worden geleerd. Dat Aziaten niet onder doen voor Westerlingen als zij volgens het westerse systeem leren blijkt uit de vaak uitstekende resultaten van in het buitenland studerende studenten. Een probleem voor de Koreanen is dat ze drie jaar militaire dienst gedaan moeten hebben, voordat zij toestemming krijgen om naar het buitenland te gaan. Toch maken velen van de mogelijkheid gebruik om een jaar in het buitenland te studeren. Het verbeteren van de Engelse taal is daarbij een belangrijke beweegreden. Engels leren is in Korea bijna een nationale obsessie, hetgeen tot uiting komt in de grote vraag naar Engelse bijles. Het is dan ook niet moeilijk om een uitstekend betaalde baan in Korea te vinden voor mensen met Engels als moedertaal.

De studiezaal van de bibliotheek gaat elke dag 's ochtends om zes uur open

Het uiteindelijke doel is om als jurist, diplomaat of dokter een aanstelling te krijgen. Deze banen geven in Korea het meeste aanzien en worden goed betaald. Het werken voor de overheid heeft een hogere status dan het werken in het bedrijfsleven. Iemand die in de handel werkzaam is wordt traditioneel gezien als een uitbuiter. Dit beeld is echter snel aan het veranderen.

Waarom neemt studeren zo'n belangrijke plaats in de Koreaanse samenleving in? Naast de historische verklaring zijn er andere redenen aan te geven. In het verleden werd de plaats in de maatschappij bepaald door iemands afkomst, tegenwoordig vormt een goede opleiding een kans om te klimmen op de sociale ladder. Een andere reden is dat scholing een belangrijke bijdrage heeft geleverd aan de formidabele economische groei van de afgelopen drie decennia. De investeringen in human capital die men zich heeft getroost, hebben zich terugbetaald in een hoger nationaal inkomen.

Guido Winnink is zesdejaars economiestudent.

De Amsterdamse School

Als schilders en bouwkundigen er een hebben, waarom economen dan niet? Een Amsterdamse School! Zo'n school heeft natuurlijk al bestaan, een aantal maal zelfs. De bedrijfseconomen gebruikten het etiket om de opvattingen van Limperg en navolgers over kosten-, waarde-, en winstvraagstukken van een koepel te voorzien. Enkele decennia later - eind jaren zeventig - drukte de algemeen economische hoogleraar Van den Doel dat stempel op de politiek-wetenschappelijke denkbeelden van een aantal verwante geesten. Hijzelf, W. Driehuis, A. van der Zwan (een 'Rotterdammer' ?!) en J.J. Klant die voor de historisch-methodologische fundering zorgde, pleitten voor loonmatiging ten gunste van behoud en uitbreiding van collectieve voorzieningen en dit pleidooi en de wijze waarop het economisch-wetenschappelijk werd beargumenteerd vormde de inhoudelijke kern van de School.

Is het nu de tijd voor een derde Amsterdamse School? Helaas hangt er op dit moment geen bedrijfseconomische revolutie in de lucht en vertonen de economisch-politieke denkbeelden van onze algemeen-economen te weinig convergentie om er een ook maar enigszins uniform gestileerd bouwwerk uit te timmeren. Natuurlijk beschikken we over hoogwaardig onderzoek in Tinbergen-verband, dat mogelijkerwijs de kiem van een heuse school in zich draagt. Maar hier moeten we strikt in de leer te zijn. Samenwerking met Rotterdammers in een groot onderzoeksinstituut is een verheugend gegeven, maar ethische, esthetische en (niet in de laatste plaats) chauvinistische principes sluiten hun deelname aan een als Amsterdams gekwalificeerde school absoluut uit.

Toch is het huidige verlangen naar een nieuwe Amsterdamse School niet hopeloos. Alleen ligt het aanknopingspunt nu niet op het terrein van het onderzoek, maar op dat van het onderwijs en gaat het veel meer om een school in de letterlijke zin dan in de overdrachtelijke zin. Van alle ontwikkelingen die zich op het terrein van het onderwijs voordoen, is die naar een mogelijk onderwijsinstituut ('onderwijsschool' zoals het idee oorspronkelijk met een afgrijselijke term werd geïntroduceerd) de meest spannende. Een facultaire projectgroep heeft voorstellen gedaan over vorm, taak en werkwijze van deze nieuwe organisatievorm voor de gemeenschappelijke delen van het onderwijs. De besluitvorming erover krijgt waarschijnlijk in de maand februari zijn beslag. Het onderwijsinstituut heeft als doel kwaliteitsverbetering van het onderwijs en vernieuwing van het programma, en wordt verantwoordelijk voor de coördinatie ervan. De vorm dwingt een veel grotere mate van samenwerking af tussen de leerstoelgroepen die participeren in het gemeenschappelijk programma.

Kwaliteit, vernieuwing en samenwerking: zijn dat niet de typische kenmerken van welke Amsterdamse School dan ook? (Rob de Klerk)

Ome Jan in Amsterdam
de geschiedenis van de Stadsbank van Lening

Olav Velthuis

Op het gebied van kredietverlening lijkt het tempo waarmee innovaties plaatsvinden niet meer te stuiten. De Amsterdamse Stadsbank van lening houdt zich, met succes, buiten deze wedloop. Al meer dan 380 jaar lang verstrekt zij kredieten op één en dezelfde wijze.

'Tot soulagement van de armen ende weringe van alle andere onbehoorlijcke woeckerijen.' Met dit doel werd in 1614 de Stads-bank van lening opgericht, in de volksmond ook wel Ome Jan geheten. Nog steeds kan iedereen bij deze gemeentelijke instelling terecht om, tegen onderpand, geld te lenen. De spelregels zijn eenvoudig, en verschillen slechts weinig ten opzichte van 380 jaar geleden:
Het onderpand wordt op één van de vijf kantoren van de stadsbank ter belening aangeboden, vervolgens getaxeerd, waarna de klant het geld contant in handen krijgt. Na een half jaar kan de klant het onderpand inlossen, dat wil zeggen tegen betaling van aflossing plus rente terugkopen, of het krediet eveneens tegen betaling van rente verlengen. Laat de pandgever niets van zich horen, dan wordt het pand twee maanden later middels een openbare veiling verkocht. Brengt het onderpand op deze veiling meer op dan de pandgever er indertijd voor ontvangen heeft, dan wordt de meeropbrengst aan de pandgever uitgekeerd. Daarvoor moet hij zich wel bij de Bank melden, en veel mensen vergeten dat. Brengt het pand op de veiling echter minder op, dan komt het tekort op rekening van de reserves van de Bank.

Uitstervend ras

Tegenwoordig is de Amsterdamse Stadsbank van lening een unieke instantie in Nederland. Behalve Amsterdam kent alleen Den Haag nog een pandjeshuis, maar dat beperkt zich tot goud, zilver en juwelen. Vroeger waren pandjeshuizen veel minder zeldzaam. Niet alleen kende een aantal gemeentes hun eigen bank van lening, ook particuliere pandjeshuizen voeren wel bij de armoede van de bevolking. Zo waren er aan het eind van de vorige eeuw ongeveer 40 particuliere pandjeshuizen in Amsterdam, die ondanks hun veel hogere rentes en kortere inlostermijnen bij het publiek erg in trek waren: men dacht er een hoger bedrag los te krijgen voor een pand, en kon er vanwege de ruimere openingstijden eenvoudiger terecht.
De Pandhuiswet van 1910 maakte een einde aan het bestaan van het particuliere pandjeshuis: de wet legde een aantal stringente regels vast waaraan een pandjeshuis moest voldoen, en creëerde zo feitelijk een gemeentemonopolie voor de Stadsbank. In 1942 werd het particuliere pandjeshuis door het gemeentebestuur van Amsterdam officieel verboden.
Toch leek het na de Tweede Wereldoorlog erop, dat ook de Stadsbank niet méér was dan een aardige curiositeit uit het verleden, een fossiele instantie die eerder uit nostalgie, dan uit praktische overwegingen levend werd gehouden. Het oorspronkelijke bestaansargument van de bank bestond dan ook niet meer: met de intreding van de marktwerking in de financiële sfeer, konden de banken het zich niet langer veroorloven absurd hoge ren-

De Stadsbank lijkt wel te varen bij economische malaise

tes te vragen, en verdwenen de 17e eeuwse woekerpraktijken van het toneel. Vandaag de dag ligt het rentepercentage van de Stadsbank daarom dicht tegen de officiële marktrente aan, en is met 9,5% per half jaar zelfs aan de hoge kant. En dat is opvallend, want iedere econoom weet dat een lening waarbij sprake is van een zekerheid, in dit geval een onderpand, een lager rentepercentage rechtvaardigt. De verklaring voor het feit dat de relatief hoge rente van de Stadsbank toch geaccepteerd wordt, is dat de bank niet kijkt naar de persoon en zijn financiële achtergrond, maar slechts naar het in te brengen onderpand. Bovendien is lenen bij de Stadsbank eenvoudig, en kunnen ook de kleinste bedragen (vanaf vijf gulden) geleend worden.
Daarom geven veel mensen tegenwoordig weer de voorkeur aan de Stadsbank, en dat blijkt uit de snel stijgende omzetcijfers: in 1994 werden 245 duizend panden ingebracht, die tezamen een waarde vertegenwoordigen van ondergeveer 100 miljoen gul-

den. Dat is een verdubbeling ten op zichte van tien jaar geleden, terwijl de omzet ten opzichte van begin deze eeuw bij benadering vertwintigvoudigd is. Opvallend is overigens, dat in die tijd vier keer zoveel panden in belening werden gegeven: het gemiddelde beleende bedrag is, ook wanneer rekening wordt gehouden met inflatie, fors toegenomen, namelijk van vijf gulden in 1900 tot ongeveer 400 gulden nu.

Een bijsmaak van schaamte

Het gaat dus goed met de Stadsbank van lening. Zo goed zelfs dat de bank in 1992 twaalf miljoen gulden winst maakte, die toegevoegd werd aan de algemene middelen van de gemeente Amsterdam. Om de groeiende stroom klanten aan te kunnen, wordt bovendien een uitbreiding van het aantal filialen overwogen. En niets wijst erop, dat het einde van de groei al in zicht is: onlangs werd een reclamecampagne gestart om de Stadsbank nog bredere bekendheid onder de bevolking te verschaffen, en de bijsmaak van armoede en schaamte die van oudsher aan de Stadsbank vastzit te neutraliseren.

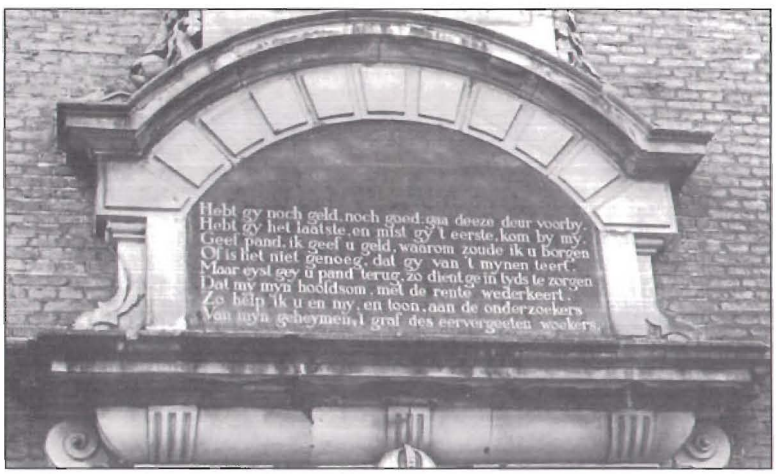
Dat er van schaamte daadwerkelijk sprake is geweest, bleek vroeger uit het bestaan van een aparte beroepsgroep: de 'inbrenger'. Klanten die zichzelf niet naar het pandjeshuis durfden te begeven maakten tegen betaling gebruik van deze tussenpersonen, die de panden naar de bank brachten, om vervolgens het verkregen geld aan hun opdrachtgever te geven. En hoewel de inbrenger tegenwoordig niet meer bestaat, is de gang naar de Stadsbank nog steeds niet helemaal vanzelfsprekend. Surinamers, die een belangrijk deel uitmaken van de clientèle van de Bank, lijken er minder moeite mee te hebben; voor hun is de Stadsbank een bank als iedere andere. Wanneer zij geld nodig hebben, wisselen zij het goud dat zij gespaard hebben bij de bank in voor geld, als was het een spaarbankboekje.

Van de goederen die bij de Bank beleend worden, vormen goud, zilver en sieraden de belangrijkste categorie. Daarnaast kunnen in prinicipe ook alle andere roerende zaken ter belening aangeboden worden, maar audio-, video-, en foto-apparatuur vormen het leeuwedeel. Wel blijken in de winter met name mountainbikes frequent als onderpand te dienen, die zo van een veilige winterstalling verzekerd zijn. In het voorjaar worden ze vervolgens door de rechtmatige eigenaar weer opgehaald.

Schilderijen en rariteiten accepteert de Stadsbank niet, dit vanwege hun moeilijk taxeerbare waarde. Op de maandelijkse veiling zul je dan ook weinig Waterlooplein-verzamelaars tegenkomen, maar des te meer handelaren die hier goedkoop hun handelswaar kunnen inkopen.

Indicator van de economie

Opvallend is, dat de Stadsbank van lening juist in de jaren '60 in een crisis verkeerde, en op dit moment gouden tijden beleeft. De gedachte dringt zich op, dat de Bank gezien kan worden als indicator voor het welvaren van de economie, of de omvang van de werkloosheid: de Stadsbank lijkt wel te varen bij economische malaise, maar verliest haar bestaansgrond zodra de economie opbloeit, en de werkloosheid afneemt. Gedegen onderzoek is hier echter nog niet naar verricht.

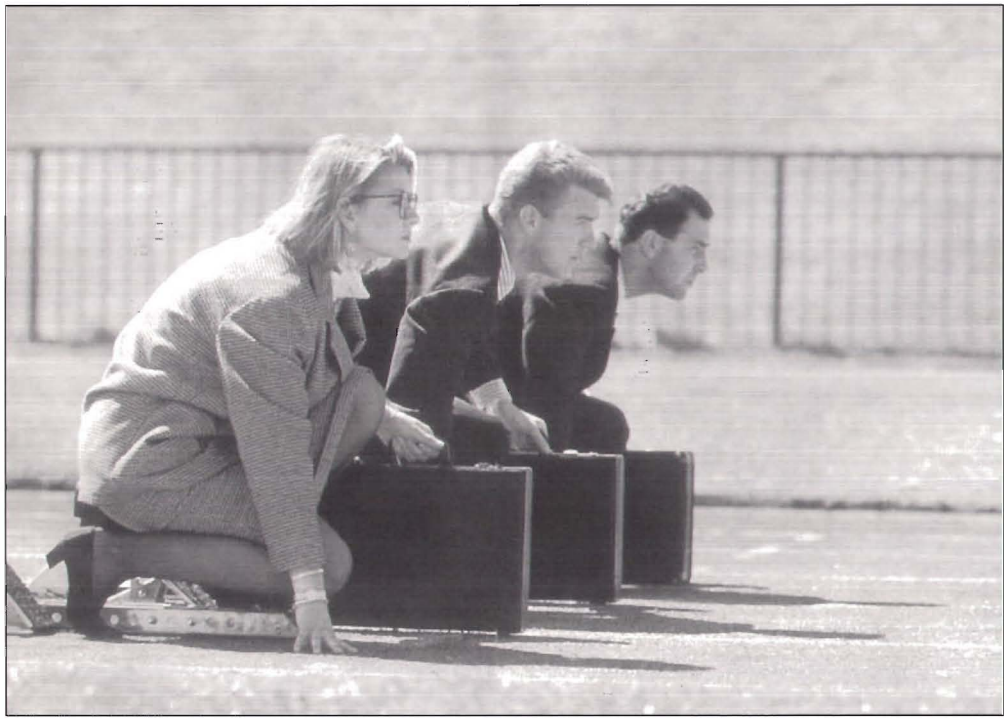
Wijs advies uit de 18e eeuw boven de ingang van de bank

Zeker is wel dat de Stadsbank niet langer uitsluitend de bank is voor de armsten in de samenleving. Met de invoering van de Bijstandswet in 1963 heeft *Ome Jan* veel sociaal zwakken als klant verloren. Tevens lijkt het zo te zijn dat de leningen niet zo zeer gebruikt worden om een periode van bittere armoede te overbruggen, als wel om bepaalde luxegoederen aan te schaffen. Zo werd het geleende geld in de jaren '70 met name gebruikt ter afbetaling van een auto. Daarnaast hebben ontwikkelingen in de consumentenelektronica hun weerslag in de panden die ter belening aangeboden worden: met de opmars van de micro- en personal computer in de huiskamer, kwam de typemachine steeds vaker in het depot van de Stadsbank terecht, terwijl de introductie van een nieuw type scheerapparaat, onmiddelijk leidt tot de afdanking van het oude aan de Stadsbank. Ome Jan lijkt dus eerder een afspiegeling te zijn van de kooplust, dan van de armoede van de Amsterdamse bevolking. En omdat er niet gekeken wordt naar het financiële verleden van de klant, lijkt de bank te fungeren als een soort 'lender of last resort', waar zelfs huishoudens met torenhoge schulden nog terecht kunnen. Daarmee lijkt de Stadsbank van lening tevens een andere gemeentelijk instelling in de vingers te snijden: de Gemeentelijke Kredietbank, die zorg draagt voor de schuldsanering van huishoudens. Alhoewel Nederland zich in zijn geheel nog mag beroepen op een relatief hoge spaarquote, worden met name in de lagere inkomensklassen steeds meer duurzame consumptiegoederen op de pof gekocht. Hierdoor bevinden zich tussen de 150.000 en de 200.000 huishoudens in een aanhoudende financiële crisis.

Vanwege het onvoorwaardelijke karakter van de leningen die de Stadsbank verstrekt, is het niet ondenkbaar dat ook zij haar steentje bijdraagt aan deze malaise: huishoudens die zich bij andere instanties reeds in de schulden gestoken hebben, en daarom bij particuliere banken niet terecht kunnen, worden bij de Stadsbank niet geweigerd. Dat de Stadsbank daadwerkelijk een aandeel heeft in de schuldencrisis van veel Nederlandse huishoudens is niet erg waarschijnlijk: van de 20,4 miljard gulden die in Nederland in 1993 aan leningen versterkt werden voor consumptieve doeleinden, neemt de Stadsbank nog geen 0,5% voor zijn rekening. Ook is het zo dat de Stadsbank zelf bereid is een schuldsaneringsplan voor zijn cliënten op te zetten. En tenslotte is het lenen van geld tegen onderpand aan een automatische restrictie gebonden: als in de huiskamer niets van waarde meer over is, valt er weinig meer in onderpand te geven.

In 1918 schreven de communisten in hun tijdschrift *De Tribune*: 'Geen enkele maatregel zal in staat zijn de doodelijke stank te bedwingen die uit de Stadsbank van leening en natuurlijk ook uit de particuliere pandjeshuizen opstijgt. Het is de stank van de in ontbinding verkerende, burgerlijke kapitalistische samenleving.' 77 jaar later lijkt het tij te zijn gekeerd. In de gedaante van de Amsterdamse Stadsbank van lening is het pandjeshuis verandert van een instrument ter uitbuiting van de armen in een vriendelijke overheidsinstelling die heel goed op de financiële markt kan meedraaien.

De kleur van vrijheid.
Eeuwenoud en vijf jaar jong.
Een kleurrijk verleden en een veelbelovende toekomst.
Breed in disciplines en diep in specialismen.
Niets en alles. Niets voor mensen die geen keuzes durven te maken. Alles voor de academicus die dat wel durft. Die aanpakt, kansen grijpt of ze zelf creëert. Die zoekt naar een onbegrensde en inspirerende ruimte om zich te ontplooien.
Die bijna of pas afgestudeerde academicus vraagt bij Koninklijke PTT Nederland NV een sollicitatieformulier aan of belt voor meer informatie: 06-0142.
kpn
KPN. De uitdaging.

Roetersstraat

De Carrière-Vissers

Op vergeelde foto's uit vroeger tijden poseert de volledige studentenpopulatie in jacquet. Bij de bezetting van het Maagdenhuis in de jaren zestig is daar niets meer van over. Een kleine rondgang op de faculteit leert dat het pak tegenwoordig weer straffeloos kan worden gedragen.

Het lijkt alsof in de Rat-race tussen studenten om een mooi CV, veelbelovende netwerken, kortom om een gouden toekomst, alles geoorloofd is. Elke dag wordt het oog wel weer geteisterd door een grijs glimmend double-breasted pak met een jolige das in de vorm van een vis. Met hun harde Samsonite koffertjes botsen ze in je knieholten en hun 'mannelijke' geurlijn bezorgt je een appelflauwte. Ook de meisjes blijven niet achter en doen hun uiterste best om er uit te zien als de maîtresse van hun vader. De bij handenarbeid op de middelbare school aangeleerde originaliteit heeft binnen een jaar het onderspit moeten delven voor een muisgrijs mantelpak met kittig knotje. Het poesie-album van vroeger is vervangen door een filofax met extra ruimte voor visitekaartjes die na afloop van elke business-lunch 'discreet' worden achtergelaten.

Zij gaan het maken, deze 'matrozen of industry'. Op deze manier denken zij in notime de hogere regionen van de macht te bereiken bij een flitsend multibedrijf. Maar al snel komen de volgende retorische vra gennaar boven borrelen: Moet ik dat ook allemaal doen? Is dit ***the road to glory?*** Nee, natuurlijk niet. Alle studenten die zenuwachtig worden van de mega-cv's van hun studiegenoten kunnen gerust zijn, dat witte vlak op je eigen curriculum na je eindexamendatum hoeft niet zo nodig te worden gevuld met tientallen symposia, bestuursfuncties en persoonlijkheidstrainingen (jezelf presenteren... kun je leren!!!). Belangrijker is het of een student heeft geleefd tijdens zijn studie. Heeft geleerd onbekommerd plezier te hebben, zonder stress of Unilever al heeft gebeld over de komende Carrièredag. Discussies heeft gevoerd over de grote dingen des levens en niet alleen vol ontzag de grote namen in Zakenland te hebben gefluisterd. Rustig heeft gebabbeld in de kroeg met een biertje tot aan het ochtendgloren, in plaats van borrels met ***goudgele pretcilinders*** te hebben georganiseerd in de hal van de faculteit.

Het lijkt er op dat veel studenten bij het verruilen van rugzakje voor aktentas tegelijkertijd hun jeugd inruilen voor een oude sokken-mentaliteit. Het ergste is dat dit aftakelingsproces steeds vroeger intreedt. Terwijl het clearasiltubetje nog prominent op de wasbak ligt heeft de beginnend student al de mentaliteit van een vijftig-jarige in de midlife-crisis, met bijbehorende politieke en economische borrelpraat en querulante neigingen.

Blad voor studenten en wetenschappelijk personeel aan de Faculteit der Economische Wetenschappen en Econometrie van de Universiteit van Amsterdam

Redactie/Medewerkers
Robert Scheerder (hoofdredacteur)
dr. J.K. Martijn
Hans Lingeman (fotograaf)
Hidde van Melle (opmaak)
Merijn Rengers (eindredactie)
Jessica du Marchie Sarvaas (eindredactie)
Rodrigo Altamirano
Eelco Bruinsma
Carl van Schagen
Paul Kraan
Ib Waterreus (eindredactie)
Olav Velthuis
Bas Smit

Deadline
Aanleveren artikelen meinummer vóór 3 april en voor de agenda: 17 april.

Adreswijzigingen
Studentenadministratie,
Binnengasthuisstraat 9 1012 ZA Amsterdam

Voor reacties, brieven en open sollicitaties is de redactie bereikbaar op:
Roetersstraat 11 kamer 0.05 (E3)
1018 WB Amsterdam
Tel. 020 - 525 4297 Fax. 622.7882

Ingezonden brieven, artikelen en studierapportages kunnen worden ingekort.

Voorpagina
Oude plattegrond Amsterdam

Oplage
13700

Advertenties
Tarieven op aanvraag verkrijgbaar.
Opdrachten schriftelijk t.a.v. acquisiteur E.E.F.A. Matthijs Kortlevers, tel. 6279653.

Advertenties in dit nummer van:
ABN AMRO Bank
Aegon
Arthur Andersen
Coopers & Lybrand
Heineken (insert)
ING Groep
KNP BT
KPN
Moret Ernst & Young
Price Waterhouse
Tillinghast
Unilever
VB Groep

Zet - en drukwerk
Printvisie BV, Ridderkerk

E.E.F.A.-bestuur
Alewijn Medendorp (voorzitter)
André Wijnker (penningmeester)
Sonja Prenen (secretaris)
Matthijs Kortlevers (comm. zaken)
Jeroen Arends (interne zaken)
Rolf Bakker (externe zaken)

AUTOMATISERINGSTRAINEE

COUNTRY MANAGER

BELEGGINGSANALIST

PROJECT MANAGER

MANAGEMENTTRAINEE ING GROEP

ACTUARIS

ACCOUNTMANAGER AVIATION LEASE

ACCOUNTMANAGEMENT TRAINEE

TRAINEE BUITENLAND

INSPECTEUR NATIONALE-NEDERLANDEN

MARKETING MANAGER

REGIOMANAGER BUITENDIENST RVS

ACCOUNTMANAGER CORPORATE FINANCE

Aan ruimte geen gebrek...

ASSETMANAGER

Je wilt aan de slag in de financiële dienstverlening, maar zoekt de ruimte om je eigen weg te kiezen? Dan is een veelzijdig concern als ING Groep de plaats voor jou om je ambities waar te maken. We bieden je immers alle ruimte. Afwisseling is het sleutelwoord. Concreet: ING Groep biedt jonge, startende academici specifieke functies, traineeships bij een aantal bedrijfsonderdelen en het management-traineeship ING Groep. Kortom, een stimulerende werkomgeving. Voor alle trajecten geldt dat je uiteindelijk door kunt groeien naar een (specialistische) managementfunctie. Ben je (bijna) afgestudeerd, ondernemend, prestatiegericht, analytisch vaardig en heb je affiniteit met de financiële dienstverlening, dan kun je schrijven: ING Groep, Werving & Begeleiding Academici, DS 05.01, t.a.v. de heer drs. J.J. Douwes, postbus 810, 1000 AV Amsterdam.

ING GROEP